

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะ

การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

Development of the innovation of new normal learning model
to enhance cognitive skills of higher education students in Thailand

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

โลกยุคใหม่หลังโคโรนาโควิด ๑๙ : การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้
เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

Post-modernization after corona covid 19 to the development of
innovational model for the enhancement of new learning skills based on
cognitive processes according to Buddhist Psychology

โดย

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท (วิเศษหมื่น), รศ.ดร

พระรัชชพล รุกขิโต (อัครัง)

ดร.ตฤณิลา จำปาวัลย์

พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมจาน), ผศ.ดร

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766013

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะ
การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

โดย

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท (วิเศษหมื่น), รศ.ดร

พระรัชชทล รุกขิโต (อัครัง)

ดร.ตฤไล จำปาวัลย์

พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมจาน), ผศ.ดร

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766013

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 1

Development of the innovation of new normal learning model
to enhance cognitive skills of higher education students in Thailand

By

Dr. Prasit Kaewsri

Phrakru Sangkharak Ekaphatra Aphichan do (Wisetmuen),
Assoc.Prof.Dr.

Phra Thatchathon Rakkhito (Attarung)

Dr. Tatila Jampawal

PhraMaha Phuean Kittisophano (Chalermchan), Asst.Prof.Dr.

Department of Psychology, Faculty of Humanities

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2024

Research Project Funded

By Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800766013

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย
ผู้วิจัย	: ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี และคณะ
ส่วนงาน	: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้เชี่ยวชาญรวม ๖ รูป/ท่าน และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยมีดังนี้

๑. ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย พบว่ามี ๕ ปัจจัย คือ ๑) ความสนใจหรือใส่ใจ ส่งเสริมความสามารถในการจดจำต่อสิ่งที่เรียนรู้ ๒) การรับรู้ ความสามารถในการรับรู้ส่งเสริมความเข้าใจข้อมูลที่ผ่านทางอายตนะตามความเป็นจริงและรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น ๓) ความจำ ความสามารถจดจำข้อมูลที่เรียนรู้ด้วยการฝึกฝนพัฒนาสติและสมาธิ ส่งเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา ๔) วิธีการคิด (โยนิโสมนสิการ) วิธีคิดอย่างถูกวิธี คิดวิเคราะห์ คิดหาเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และ ๕) การรู้จักตนหรือตระหนักรู้ในตนเอง สามารถสะท้อนความคิดและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน เพื่อการพัฒนาตนเองต่อไปได้ ทั้งนี้ การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา ได้ด้วยการพัฒนาชุดกิจกรรมให้เป็น “โปรโตโมยะ” ให้เป็น “กัลยาณมิตร”

๒. ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดทางปัญญาการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ กิจกรรม ได้แก่ ๑) ธรรมะท้าทาย ๒) ตามหาหัวใจ ๓) สายน้ำแห่งชีวิต ๔) คนคันข้าว ๕) ประยุทธ์ธรรมนำชีวิต และ ๖) ลมหายใจแห่งการเรียนรู้

คำสำคัญ: การรู้คิดทางปัญญา, นวัตกรรมการเรียนรู้, การเรียนรู้วิถีใหม่, นิสิตระดับอุดมศึกษา, ประเทศไทย

Research Title : Development of the innovation of new normal learning model to enhance cognitive skills of higher education students in Thailand

Researchers : Dr. Prasit Kaewsri and Other

Department : Faculty of Humanities

Fiscal Year : 2024

Research : Received a research grant from the Science Promotion Fund.

Scholarship : Research and innovation

Sponsor

ABSTRACT

Research on “Development of the innovative of new normal learning model to enhancing cognitive skills of higher education students in Thailand” has the objectives: 1. To study the factors that promote the new normal learning model for enhance cognitive skills of higher education students in Thailand 2. To development of the innovation of new normal learning model for enhance cognitive skills of higher education students in Thailand. The study was qualitative research, by collecting data from studying documents, and in-depth interview totaling 6 persons, with 1 expert in Buddhism and education, 2 experts in psychology and education, 2 experts in educational management, and 1 expert in education and educational activities.

The research finding were as follows.

1. The Factors that promote new normal learning model in the form of enhancing cognitive skills are 5 factors; 1) attention to promote the ability to focus on what is learned 2) perception, the ability of perception to promote the understanding of information through the sense-fields according to reality and be aware of emotions 3) memory, which is learned through practice of mindfulness and concentration to promote cognitive skills 4) thinking method (*Yonisomanasikāra*), to think correctly, think analytically, think logically, think critically and 5) self-awareness, to knowing oneself and be able to reflect and examine one’s learning for further self-development. To enhance the cognitive skills of higher education students. By developing a set of activities to be *Paratoghosa* and *Kalyāṇamita*.

2. The development of the innovation of new normal learning model for enhance the cognitive skills of higher education students in Thailand is the activity package that consists of 6 activities; 1) Dhamma Greetings, 2) searching for the Heart,

3) River of Life, 4) News Searcher, and 5) Applying Dhamma Leadership. Life, breath of learning

Keywords: Cognitive thinking, Innovation of learning, New normal learning, graduate students, Thailand

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ ได้ดำเนินการและสำเร็จได้เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไข ปรับปรุงงานวิจัยด้วยดีเสมอมา คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณท่านเหล่านั้นเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ประจำสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่านที่ให้การแนะนำในการปรับแก้ไขงานวิจัยทุกขั้นตอนจนสำเร็จด้วยดี ประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยฉบับนี้ขอมอบเป็นกตัญญูทิตเวทิตาคุณแด่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทสรรพวิทยาให้แก่ข้าพเจ้าและคณะรวมถึงคณาจารย์ที่คอยสั่งสอนด้วยดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการวิจัยฉบับนี้ จะเกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจในการศึกษาและนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการศึกษา “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย”

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโนโท, รศ.ดร. และคณะ

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๗

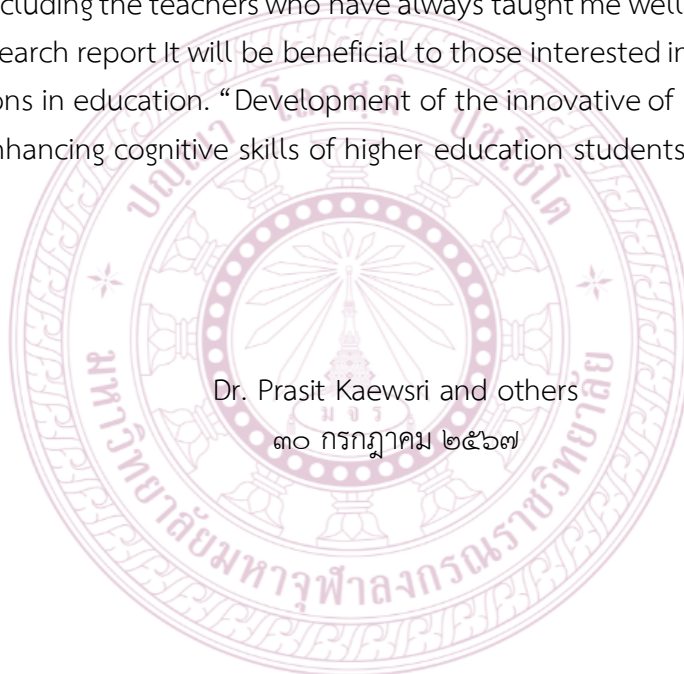
ACKNOWLEDGEMENT

This research report It was carried out and was successful because it received the kindness and generosity of experts. at the Buddhist Research Institute Mahachulalongkornrajavidyalaya University, who is an expert who has always kindly taken the time to give advice, consult, check, edit, and improve research. The research team would like to thank them very much.

I would like to thank the Director of the Buddhist Research Institute. I would also like to thank all the experts at the Buddhist Research Institute who provided guidance in revising the research at every step until it was successfully completed. Any benefits that arise from this research are given with gratitude to Mahachulalongk University. Royal College, which is a source of knowledge in all sciences for me and my group, including the teachers who have always taught me well and I sincerely hope that This research report It will be beneficial to those interested in education and lead to applications in education. “Development of the innovative of new normal learning model to enhancing cognitive skills of higher education students in Thailand”

Dr. Prasit Kaewsri and others

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
ACKNOWLEDGEMENT	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๓
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๓
๑.๒ คำถามวิจัย	๕
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องปัญญาทางพระพุทธศาสนา	๑๗
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุดกิจกรรม	๓๖
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๑
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๕
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๕๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๘
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย	๕๘
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๐

สารบัญ (ต่อ)

๔.๑ ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	๖๐
๔.๒ ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	๗๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๖
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๑
บรรณานุกรม	๙๓
ภาคผนวก	๙๘
ภาคผนวก ก บทควมวิจัย	๙๙
ภาคผนวก ข หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๑๑๑
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล	๑๒๐
ภาคผนวก ง ภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)	๑๒๗
ภาคผนวก จ หนังสือรับรองจริยธรรม	๑๓๔
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึก	๑๓๖
ภาคผนวก ช โปรแกรมกิจกรรมการฝึกนวัตกรรมการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	๑๔๐
ภาคผนวก ซ แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๗๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แสดงพฤติกรรม ระดับขั้นพัฒนาการเรียนรู้และการจัดหลักสูตรการสอนของผู้เรียน	๑๔
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ความหมาย จากการศึกษาเอกสาร	๖๗
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะ การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จากการศึกษาเอกสาร	๗๐
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ความหมาย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก	๗๒
๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะ การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก	๗๖
๔.๕ ผลการศึกษาจากการสังเคราะห์ความหมาย	๘๐
๔.๖ ผลการสังเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะ การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	๘๕
๔.๗ ชุดกิจกรรมนวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญา ของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย	๙๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อคัมภีร์

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาภาษาไทย ฉบับของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้ :-

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก				
คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา		
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)	
พระสุตตันตปิฎก				
คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา		
ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุपरูปนิบาต	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฐิสัมภิตามคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฐิสัมภิตามวรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา	
อภิ.สง. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

ปรณวิเสส

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิสุทธิ. (ไทย)	= วิสุทธิมรรคปรณ	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ม.ม.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปัญจสุทนี มูลปิณณาสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวกับสภาพปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตการณ์โรคโควิด ๑๙ เกิดระบาดไปทั่วโลก จำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรสถาบันการศึกษาต้องมีการเตรียมพร้อมให้ความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันชีวิตหรือทรัพยากรมนุษย์ให้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่จำเป็นต้องปฏิบัติอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต ต้องสร้างเสริมทักษะด้านการคิดเพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกระดับ โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตราที่ ๒๔ (๒) กล่าวว่า การฝึกกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และมาตราที่ ๔๙ กำหนดให้มีการประกันคุณภาพภายนอกของ สถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) (พระราชบัญญัติการศึกษา, ๒๕๕๕)^๑ ซึ่งการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรฐานที่ ๔ ด้านผู้เรียนว่า สถานศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจรณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ประกอบ กับประเทศไทยในฐานะสมาชิกประชาคมอาเซียนได้รวมตัวกับอีก ๙ ประเทศ โดยสร้างกรอบความร่วมมือของประชาคมอาเซียนภายใต้ ๓ เสาหลัก (Tree Pillars of ASEAN Community) ซึ่ง ประกอบด้วย ๑) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community-APSC) ๒) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และ ๓) ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC)^๒ โดย พ.ศ. ๒๕๕๘ มีการเปิดโลกเสรีทั้งด้านเศรษฐกิจ แรงงาน สังคม และวัฒนธรรม การเตรียมพัฒนาคนให้มีทักษะการคิดจึงมีความสำคัญและจำเป็นควรพัฒนาให้กับเด็กไทยในทุกระดับ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และสอดคล้องกับประกาศของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) เมื่อปีการศึกษา ๒๕๕๖ ปีแห่งคุณภาพการศึกษาเอกชน

การเรียนรู้มีความจำเป็นต่อมนุษย์ในทุกช่วงวัยของชีวิต ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนา คุณภาพคนไทยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยระบุเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคม

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๖).

^๒ กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, ไทยและความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน : ความคืบหน้าและทิศทางในอนาคต, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: Page Maker, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕-๔๐.

แห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๓๒ เชื่อมโยงสู่กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้กำหนดแนวทางการศึกษาไว้ในหมวด ๔ ซึ่งมาตรา ๒๒ ได้ระบุหลักการจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” รูปแบบการเรียนรู้ เป็นปัจจัยและตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพราะมีความชอบ ความถนัด หรือกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน นักการศึกษาและนักจิตวิทยา ได้เห็นถึงความสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จึงมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมาย ขึ้นอยู่กับแนวคิดและปรัชญาการศึกษาที่แต่ละคนแต่ละกลุ่มยึดถือปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ทั้งกับผู้เรียนเองในการรู้จักตัวเองว่ามีธรรมชาติในการเรียนรู้อย่างไร และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อครูผู้สอนในการสังเกตพฤติกรรมและการจัดการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ของผู้เรียน ในฐานะที่คณะผู้วิจัยเป็นบุคลากรและนักวิชาการ จึงตระหนักถึงความสำคัญของการสอนผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพในการสอนและผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ในแนวทางการปฏิบัติด้านการสอนที่เป็นอยู่พบว่า ผู้สอนมักจะสอนในรูปแบบที่ตนเองถนัด ใช้วิธีการสอนแบบเดียวกันกับผู้เรียนทุกคน แต่ผลการเรียนที่ได้นั้นจะมีความแตกต่างกัน ผู้เรียนบางคนเข้าใจและปฏิบัติได้รวดเร็วในขณะที่อีกหลายคนไม่เข้าใจ ผู้วิจัยเชื่อว่าจะต้องมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้าน แต่ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งนั้นเกิดจากการที่ผู้เรียนมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงเกิดคำถามว่า จะทำอย่างไรให้ผู้สอนเห็นความสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกันดังกล่าว ผู้สอนมีวิธีการตรวจสอบการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างไร เมื่อทราบแล้วจะสามารถส่งผลให้ผู้สอนสามารถดำเนินการหาวิธีสอนที่เหมาะสมเพื่อให้ได้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการสอน และช่วยให้ผู้เรียนพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่ไม่ถนัดให้ดีขึ้นหรือใกล้เคียงกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อนำมาใช้ในจุดที่จำเป็นต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ อาทิ การมอง การฟัง การสัมผัส หรือการเคลื่อนไหว จึงต้องอาศัยรูปแบบการเรียนรู้หลายด้าน การเริ่มสอนด้วยวิธีที่เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนก่อน แล้วค่อยสอนเพื่อพัฒนาการใช้รูปแบบการเรียนรู้อื่นๆ จะทำให้ผู้เรียนเปิดใจและเรียนได้ดีขึ้น ส่วนผู้เรียนหากทราบรูปแบบการเรียนรู้ของตนเองก็จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นหาวิธีการเรียนที่เข้ากับรูปแบบการเรียนรู้นั้นเพื่อให้ได้ผลดีที่สุดในเรียนต่อไป เนื่องจากรูปแบบการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีความสำคัญที่ต้องศึกษาและทราบข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ ตามแนวคิดสากล ทิศนา ขัมมณี (๒๕๕๑)^๓ ได้แบ่งรูปแบบการเรียนรู้และจำแนกออกเป็นแบบต่างๆ ขึ้นกับทฤษฎี หลักการ หรือแนวคิดที่ผู้จำแนกยึดเป็นหลักหรือเกณฑ์ในการจำแนก ซึ่งสามารถนำมาจัดกลุ่มได้เป็น ๔ หมวดใหญ่ๆ ได้แก่ ๑. รูปแบบการเรียนรู้

^๓ ทิศนา ขัมมณี, รูปแบบการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ที่จำแนกตามช่องทางการรับรู้ (Perceptual pathways or Learning modality) ๒. รูปแบบการเรียนรู้ที่จำแนกตามลักษณะหรือกระบวนการคิด (Cognitive style) ๓. รูปแบบการเรียนรู้ที่จำแนกตามลักษณะของพฤติกรรม (Behavior style) และ ๔. รูปแบบการเรียนรู้ที่จำแนกตามบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context/Environment)

ในการวิจัยนี้ ได้มุ่งศึกษา “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการรู้คิดของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อยกระดับความเข้าใจในพื้นฐานวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน พัฒนาวิชาชีพที่เข้าสู่ตลาดแรงงานให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการรู้คิดของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๑.๓.๒ เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาได้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ด้านเอกสาร (Documentary) โดยทำการศึกษาค้นคว้า จากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิต

ระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ ท่าน รวมจำนวน ๖ รูป/ท่าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๖ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖ รวมเป็นระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย หมายถึง การคิดด้วยเหตุผล คติวิเคราะห์แยกแยะถูกผิด คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถคิดพิจารณาในสิ่งที่ป็นนามธรรม การคิดด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริง สามารถรู้เท่าทันเทคโนโลยีสารสนเทศหรือผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะรู้เท่าทันปัญหาและแก้ไขปัญหาได้

ทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย หมายถึง ความสามารถของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ในการคิดด้วยเหตุผล คติวิเคราะห์แยกแยะถูกผิด คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถคิดพิจารณาในสิ่งที่ป็นนามธรรม มีปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริง สามารถรู้เท่าทันเทคโนโลยีสารสนเทศหรือผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะรู้เท่าทันปัญหาและแก้ไขปัญหาของตนได้

นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย หมายถึง นิสิต นักศึกษา ศึกษาในระดับอุดมศึกษา รับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยที่ได้รับการรับรองโดยสำนักงาน ก.พ. ในประเทศไทย

นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ ชุดกิจกรรม ที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อให้มีทักษะการรู้คิดทางปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสถานการณ์โลกยุคใหม่หลังวิกฤตโควิด ๑๙ ซึ่งมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศหรือผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ เครื่องมือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เข้ามาส่งเสริมการเรียนการสอน สำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในการดำรงชีวิต ทั้งในด้านการงานและด้านบุคลิกภาพอันนำมาซึ่งการปรับตัวที่ดี การเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในทางตรงและทางอ้อม การเรียนรู้บางอย่างเกิดขึ้นได้เองโดยอัตโนมัติ เป็นไปตามกลไกของธรรมชาติ แต่การเรียนรู้บางด้านต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์เพื่อให้เข้าใจการเรียนรู้ได้ดีขึ้น จึงควรศึกษาธรรมชาติของการเรียนรู้ งานวิจัยนี้จึงเห็นความสำคัญและได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” และได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเรื่องการเรียนรู้ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการเรียนรู้

ฮิลการ์ดและโบเวอร์ (Hilgard and Bower) ^๑ ให้ความหมายการเรียนรู้ว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์แต่ไม่ใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ หรืออูณหภูมิภาวะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า พิษของยา เป็นต้น

แกรรีและคิงลีย์ (Garry and Kingley) ^๒ ได้กล่าวถึงลักษณะการเรียนรู้ว่ามี ๓ ประการ คือ ๑. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ เพราะมีวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจ ๒. การเรียนรู้เกิดจากการพยายาม

^๑ Hilgard, Ernest R., Bower, Gordon H., **Theories of Learning**. (New York : Meredith Publishing, 1966).

^๒ Garry and Kingley, อ้างใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ตอบสนองหลายรูปแบบ เพื่อบรรลุเป้าหมาย คือการแก้ปัญหา และ ๓. การตอบสนอง จะต้องกระทำจนเป็นนิสัย

มาลินี จุฑะรพ^๓ ให้ความหมายการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับมาและผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน ๓ ด้าน คือ ๑. ความรู้ (Knowledge) เช่น ความคิด ความเข้าใจ และความจำในเนื้อหาสาระต่างๆ ๒. ทักษะ (Skill) เช่น การพูด การกระทำ และการเคลื่อนไหวต่างๆ และ ๓. ความรู้สึก (Affective) เช่น เจตคติ จริยธรรม และค่านิยม

สมบุรณ์ สงวนญาติ^๔ อธิบายถึงการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับแนวการตอบสนอง การตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้งยังไม่ทำให้เร้ามั่นใจว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้วหรือยัง เพราะการตอบสนองครั้งแรกอาจเป็นการลองผิดลองถูก เราจะถือว่ามีการเรียนรู้เมื่อมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นจนเป็นนิสัย ดังนั้นการเรียนรู้จะเกิดขึ้นต้องผ่านขั้นตอน ดังนี้ ๑. มีสิ่งเร้า ๒. ประสาทสัมผัสรับสิ่งเร้า ๓. ตีความสิ่งเร้า ๔. ทำการตอบสนองแบบลองผิดลองถูก ๕. สังเกตผลการตอบสนอง ๖. นำมาตีความใหม่และทำการตอบสนองใหม่และ ๗. พัฒนาคำสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองจนเป็นนิสัย จากความหมายที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้คือ กระบวนการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล จากประสบการณ์ที่ได้รับโดยมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าจนกลายเป็นนิสัย

ดวงพร หวานเย็น^๕ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัสการอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถามสำหรับผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน

ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอนรวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน การเรียนรู้คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม โดยการแสดงกริยาโต้ตอบต่อ สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

^๓ มาลินี จุฑะรพ, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๗).

^๔ สมบุรณ์ สงวนญาติ, เทคโนโลยีทางการเรียนการสอน. (กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๓๔).

^๕ ดวงพร หวานเย็น, “การจัดการการสอนบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ เรื่องการเขียนเพื่อการสื่อสาร โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยี การเรียนรู้และสื่อสารมวลชน, (คณะครุศาสตรบัณฑิตและเทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๖). หน้า ๒๑.

Hilgard^๖ ให้ความหมายการเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์

Cronbach^๗ การเรียนรู้เป็นกระบวนการของประสบการณ์ และการฝึกหัดก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมอย่างถาวร

จากการศึกษาความหมายของการเรียนรู้ พบว่า การเรียนรู้ (Learning) ของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย คือกระบวนการที่ทำให้นิสิตเรียนรู้ แสดงความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาทักษะ หรือสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ความรู้ใหม่ การเรียนรู้สามารถเกิดจากประสบการณ์ที่นิสิตมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน โดยผู้สอนสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้ การเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์ทางปฏิบัติ การอ่าน การฟัง การศึกษา หรือกระบวนการการสอน เพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ การคิด และความสามารถในการแก้ปัญหาได้

๒.๑.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism)

นักจิตวิทยาการเรียนรู้พุทธินิยม (Cognitivism) สนใจศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการคิด และการรับรู้ของบุคคลขณะกำลังเรียนรู้ว่า กระบวนการรับรู้มีการจัดกระทำกับข้อมูล เรียบเรียงความรู้ ความจำ หรือประสบการณ์ที่ผ่านมาให้เป็นระบบระเบียบ หรือเป็นโครงสร้างเพื่อการพัฒนาด้านการเรียนรู้ (cognitive development) และสติปัญญาอย่างไร รวมทั้งได้นำเอาความรู้ความเข้าใจ และความจำที่เก็บ นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาใหม่อย่างไร ซึ่งจุดสนใจไม่ได้อยู่ที่สิ่งซึ่งสังเกตได้ หากแต่มุ่งไปยังกระบวนการคิดที่ซับซ้อน และยังให้ความสนใจกับความรู้สึกนึกคิด ความตั้งใจ และเป้าหมายของบุคคล นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นต้องอาศัยทั้งสิ่งแวดล้อมและตัวผู้เรียนประสานสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ส่วนหนึ่งต้องมาจากความต้องการ ความตั้งใจ และเป้าหมายของผู้เรียน (ผู้เรียนต้องอยากเรียน) ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าภายนอกเพียงอย่างเดียว ดังนั้นทฤษฎีนี้จะเน้นให้ตัวผู้เรียนมีบทบาทและส่วนร่วมเป็นอย่างมาก โดยที่ผู้เรียนจะต้องมีความมุ่งหมาย และกำหนดวัตถุประสงค์เป็นเป้าหมายของตัวเองไว้^๘ โดยทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม ที่เหมาะกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย คือทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Jean Piaget)

๒.๑.๓ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Jean Piaget: ค.ศ.1896-1980)

เพียเจต์ นักจิตวิทยาชาวสวิส เกิดที่เมือง Neuchatel ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เมื่อปี ค.ศ.1896 เป็นศาสตราจารย์ แห่งมหาวิทยาลัยเจนีวา สนใจทางด้านชีววิทยาตั้งแต่วัยเด็ก บทความ

^๖ Hilgard, E. R., & Atkinson, R. C., *Introduction to Psychology*, 5 th ed., (New York: Harcourt Brace & World, 1971).

^๗ Cronbach, L. J., *Educational psychology*, (New York : Harcourt Brace And World, Inc., 1963).

^๘ สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน, *จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่*, (เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์, ๒๕๒๖).

ของเพียเจต์ได้รับการตีพิมพ์เมื่ออายุได้เพียง ๑๐ ปี เพียเจต์ สำเร็จปริญญาเอกด้านชีววิทยาศาสตร์จาก The University of Lausanne ต่อมาได้หันมาสนใจศึกษาด้านจิตวิทยา โดยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวม หลักการทางชีววิทยาและปรัชญาด้านญาณวิทยา (Epistemology) เข้าด้วยกัน เพียเจต์ได้ศึกษา จิตวิทยาพัฒนาการ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ของ ฟรอยด์ (Freud) และ Jung เพียเจต์ ได้มีโอกาส ทำงานวิจัยที่สถาบัน Alfred Binet Laboratory School ในกรุงปารีส โดยศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ความคิดและภาษาของเด็ก^๙

ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๒๓-๑๙๔๘ เพียเจต์ได้รับตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถาบัน J.J Rousseau แห่งเจนีวา ณ สถาบันแห่งนี้ เพียเจต์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องพัฒนาการแห่งการเรียนรู้ของเด็กอย่างกว้างขวางทั้งด้านภาษา ความคิดของเด็ก ความสามารถในการตัดสินใจโดยการคิด อย่างมีวิจารณญาณ การหาเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งที่มีตัวตน เช่น เรื่องปริมาณ ความกว้าง ความยาว จำนวนนับ สิ่งไร้ตัวตน เช่น ความคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ และเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา^{๑๐} วิธีการศึกษาของเพียเจต์ เริ่มต้นด้วยการสนทนาโดยอิสระเป็นหลัก และการสังเกตพฤติกรรมทาง สติปัญญา พฤติกรรมของเด็กต่อวัตถุ บุคคล สถานการณ์ โดยใช้ข้อมูลจากบุตรทั้งสามของตนเองมา ประกอบการศึกษาค้นคว้า ซึ่งนับเป็นการศึกษาพฤติกรรมของเด็กในระยะยาว การวิจัยนี้ทำให้เกิด ทฤษฎีว่าด้วยการปรับตัวและสร้างบุคลิกภาพของเด็ก และแพร่หลายในยุโรป ตั้งแต่ปี ๑๙๓๐ และ แพร่หลายในสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี ๑๙๖๐ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Theory of Cognitive Development)^{๑๑}

พรณี ข. เจนจิต^{๑๒} กล่าวว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์เป็นทฤษฎี ที่ศึกษาถึงกระบวนการคิดทางด้านสติปัญญาของเด็กจากแรกเกิดจนถึงวัยรุ่น ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวมี อิทธิพลต่อความรู้ทางด้านจิตวิทยาพัฒนาการอย่างมาก เพียเจต์ได้กระตุ้นให้นักวิชาการสนใจเกี่ยวกับ ขั้นตอนของพัฒนาการ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจ เพียเจต์มีความเชื่อว่า เป้าหมายของพัฒนาการของมนุษย์ คือ ๑) ความสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผลกับสิ่งที่ป็นนามธรรม ๒) ความสามารถที่จะคิดตั้งสมมติฐานอย่างสมเหตุสมผล ๓) ความสามารถที่จะตั้งกฎเกณฑ์และการ แก้ปัญหา โดยเพียเจต์กล่าวว่า โดยธรรมชาตินั้นมนุษย์มีแนวโน้มพื้นฐานที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ๒ ลักษณะ คือ ๑) การจัดระบบภายใน (organization) และ ๒) การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม (adaptation) ซึ่ง ๑) การจัดระบบภายใน เป็นการจัดการภายในโดยวิธีรวมกระบวนการต่างๆ เข้า

^๙ รศ.สมชาย รัตนทองคำ, เอกสารประกอบการสอน ๔๗๕ ๗๘๘ การสอนทางกายภาพบำบัด ภาค ต้นปีการศึกษา ๒๕๕๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มาhttps://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/56web/3learn_th56.pdf, [๑ ธันวาคม ๒๕๕๖].

^{๑๐} ประสาท อิศรปรีชา, ธรรมชาติและกระบวนการเรียนรู้, (กรุงเทพฯ : สยามการพิมพ์, ๒๕๒๐).

^{๑๑} เสาวภา วัชรกิตติ, จิตวิทยาทั่วไป: ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗).

^{๑๒} พรณี ข. เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน (จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครูในชั้นเรียน), พิมพ์ ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘).

ด้วยกันอย่างเป็นระบบ อย่างต่อเนื่องกันเป็นเรื่องเป็นราว เช่น เด็กเล็กเมื่อเห็นของแล้วคว้า ซึ่งกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ๒ กระบวนการ คือ เห็นและคว้า การที่เด็กสามารถทำกิจกรรม ๒ อย่าง ได้ในเวลาเดียวกัน เรียกว่า เป็นการรวมกระบวนการเข้าอย่างเป็นระบบ ๒) การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม หมายถึงการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมเป็นแนวโน้มที่มีแต่กำเนิด การที่มนุษย์มีการปรับตัว เนื่องจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปรับตัวนี้ประกอบด้วย ๒ กระบวนการ คือ การดูดซับ (assimilation) และการปรับให้เหมาะสม (accommodation) ผลจากการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงจะก่อให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง จนในที่สุดถึงขั้นที่เรียกว่า Operation ซึ่งหมายถึงความสามารถที่เด็กจะคิดย้อนกลับได้ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพัฒนาการทางสติปัญญาตามความคิดของเพียเจต์ โดยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวดังนี้

เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรกเกิด ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงและปรับตัวนี้ต้องอาศัย ๒ กระบวนการ คือ กระบวนการดูดซับ (assimilation) และกระบวนการปรับให้เหมาะสม (accommodation)

๑) กระบวนการดูดซับ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อน กล่าวคือเมื่อเด็กแรกเกิด (ยังไม่มีประสบการณ์ใด) มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว ก็จะมีการดูดซับภาพหรือเหตุการณ์ต่างๆ เข้าไป (ตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล) และจะแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งใหม่ดังเช่นที่เคยมีประสบการณ์ เพราะคิดว่าสิ่งใหม่นี้เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์เดิม เช่น เด็กเล็กอายุประมาณ ๑ ขวบ เมื่อได้ของสิ่งใดมาจะนำเข้าปากกัดหรือเขย่าเล่น แม้แต่หากเอาแท่งแม่เหล็กให้เด็กก็จะแสดงพฤติกรรมต่อแท่งแม่เหล็กนั้นเหมือนดังที่แสดงต่อสิ่งอื่น คือ กัดหรือเขย่า นั่นคือแสดงพฤติกรรมตามประสบการณ์เดิม ฉะนั้นลักษณะที่เด็กมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าใด ๆ ตามประสบการณ์เดิม เรียกว่า การดูดซับ (assimilation) การดูดซับจะมากน้อยเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ เด็กเล็ก ๆ ยังมีประสบการณ์แคบการรู้จักสิ่งแวดล้อมของเด็กยังน้อย เช่น เด็กรู้จักแต่แมว หมา เมื่อเด็กไปเห็นวัวเด็กจะดูดซับเข้ามาตามประสบการณ์น้อยที่เด็กมีอยู่ โดยที่คิดว่าวัวตัวนั้นเป็นแมวหรือหมา ฉะนั้น เด็กจะเรียก วัวตัวนั้นตามประสบการณ์ของเด็ก การที่เด็กได้มีปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เด็กจะดูดซับประสบการณ์ต่างๆ เข้าไปเป็นภาพ หรือโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่ในสมองของแต่ละบุคคล ซึ่งภาพหรือโครงสร้างดังกล่าวนี้จะสะสมเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ตามประสบการณ์ที่ได้รับ

๒) กระบวนการปรับให้เหมาะสม เป็นความสามารถในการปรับความเข้าใจเดิมให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ หรือเป็นการเปลี่ยนความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่ ดังเช่นตัวอย่างเด็กที่ได้รับแท่งแม่เหล็กครั้งแรกเด็กจะมีปฏิกิริยากับแท่งแม่เหล็กเหมือนกับที่เคยแสดงต่อของเล่นที่คุ้นเคยต่างๆ คือ กัดหรือเขย่าหรืออาจจะเคาะเล่น หรือโยนเล่นให้เกิดเสียง และโดยบังเอิญเด็กพบคุณสมบัติเฉพาะตัวของแท่งแม่เหล็ก คือสามารถดูดเหล็กได้ ฉะนั้น เด็กจะมีการปรับความเข้าใจเดิมที่มีต่อแท่งแม่เหล็กนั้นว่า ไม่ใช่ไม้ไผ่หรือก้อนหินหรือโยนเล่น แต่เด็กจะลองใช้แท่งแม่เหล็กนั้นไปดูดสิ่งต่าง ๆ ทัว ๆ ไป เพื่อดูว่าเหล็กแท่งนั้นจะดูดอะไรได้บ้าง หรือดูดอะไรไม่ได้บ้าง พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปเนื่องจากเด็กมีการปรับความเข้าใจเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งใหม่นั้น คือ กระบวนการปรับให้เหมาะสม

๓) ความสมดุล (equilibration) ในการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งใดก็ตามในครั้งแรกเด็กจะพยายามทำความเข้าใจประสบการณ์ใหม่ด้วยการใช้ความคิดเก่าหรือประสบการณ์เดิม ซึ่งเป็นกระบวนการดูดซับ (assimilation) แต่เมื่อปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จ เด็กจะต้องเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการปรับให้เหมาะสม (accommodation) จนกระทั่งในที่สุดเด็กสามารถผสมผสานความคิดหรือประสบการณ์ใหม่นั้นให้กลมกลืนเข้ากันได้กับความคิดเก่า สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดความสมดุล (equilibration) ทำให้บุคคลสามารถปรับแนวคิดเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ เกิดการเรียนรู้ การที่บุคคลมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนเกิดสภาพที่สมดุลเช่นนี้ จะนำไปสู่พัฒนาการทางสติปัญญา จากจุดนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อเด็กมีพัฒนาการจากขั้นหนึ่งไปสู่ขั้นหนึ่ง และการเปลี่ยนแปลงนี้จะนำไปสู่สภาวะที่สมบูรณ์ในที่สุด สำหรับเด็กโตหรือผู้ใหญ่ก็ยังคงเกิดกระบวนการดูดซับเช่นกัน หากสิ่งเร้าที่เผชิญนั้นเป็นเรื่องใหม่ซึ่งไม่มีประสบการณ์มาก่อน และอาจเกิดกระบวนการปรับให้เหมาะสมหากสิ่งเร้าเผชิญนั้นตนเองมีข้อมูลหรือมีประสบการณ์บ้างแต่ไม่สมบูรณ์ จนกระทั่งเกิดสมดุลหรือเรียนรู้ เป็นต้น

๔) การปฏิบัติการ (operation) การปฏิบัติการหรือกระบวนการปฏิบัติเป็นหัวใจสำคัญ ของพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ เป็นสภาพที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถทางสมองที่คิด แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ลักษณะสำคัญของการปฏิบัติการ คือ ความสามารถที่เด็กจะคิดย้อนกลับได้ หมายถึงความสามารถคิดกลับระหว่างจุดสุดท้ายและจุดเริ่มต้นได้ เช่น เมื่อเด็กรู้ว่า น้ำในแก้วใบหนึ่ง เมื่อรินไปสู่ภาชนะอื่นที่มีรูปร่างต่าง ๆ กัน น้ำจำนวนนั้นก็ยังคงเท่าเดิมไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อเราริน กลับมาสู่แก้วเดิม หรือการที่แบ่งดินน้ำมันออกเป็น ๒ ก้อน เด็กรู้ว่าดินน้ำมัน ๒ ก้อนนั้น เมื่อน้ำมารวมกันจะมีจำนวนเท่าเดิม เป็นต้น

๒.๑.๔ ลำดับขั้นการพัฒนาทางสติปัญญาของมนุษย์ตามทฤษฎีของเพียเจต์

วิชัย ดิสสระ (๒๕๓๕) กล่าวว่าเพียเจต์ (Piaget) แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดออกเป็น ๓ ขั้น คือ ขั้นที่ ๑) sensory-motor operation ๒) concrete thinking operations และ ๓) formal operation^{๑๓}

ขั้นที่ ๑ sensory-motor operation เป็นขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิด ก่อนเด็กจะพูดได้ตอนแรกเกิดจนถึง ๒ ขวบ สติปัญญาหรือความคิดจะแสดงออกในรูปของการกระทำ และพฤติกรรมที่ค่อย ๆ สลับซับซ้อนขึ้น และมีลักษณะเป็นปฏิกิริยาสะท้อนน้อยลง เมื่อเด็กมีปฏิกิริยาโต้ตอบ หรือปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เด็กในระยะนี้จะสนใจเฉพาะวัตถุที่ตรงหน้าเท่านั้น ถ้าเอาวัตถุหรือของเล่นนั้นไปซ่อนเด็กก็จะไม่ค้นหา เพราะไม่รู้ว่ามีของนั้นแต่เมื่อเจริญเติบโตขึ้นอีกสัก ระยะเวลาหนึ่ง เด็กจะค่อยๆเกิดความคิดรวบยอดของวัตถุหรือของเล่นขึ้น ความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนที่จะเป็นพื้นฐานของความคิดรวบยอดของสิ่งของ สถานที่ เวลา เป็นต้น

^{๑๓} วิชัย ดิสสระ, การพัฒนาหลักสูตรและการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๕).

ขั้นที่ ๒ concrete thinking operations (ช่วงอายุ ๒ ถึง ๑๑ ปี) ในขั้นนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

๒.๑ preconceptual phase (อายุ ๒-๔ ปี) เป็นตอนที่เด็กเริ่มมีความสามารถในการใช้ภาษา และมีความเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์รอบ ๆ ตัวที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น เด็กจะรวม คน สุนัข ของเล่น ไว้ในพวกเดียวกัน ทั้งนี้เพราะได้กรรมตามการรับรู้ของตัวเอง เนื่องจากเด็กมองเห็นในแง่ที่สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับชีวิตอยู่เป็นประจำ แต่จะไม่สามารถเข้าใจประเด็นอื่นได้เลย

๒.๒ intuitive phase (อายุ ๔-๗ ปี) เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิด ยังคงอยู่ในระดับ Preconceptual Phase เด็กยังไม่สามารถใช้เหตุผลที่แท้จริงได้ การตัดสินใจขึ้นอยู่กับความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่แต่เด็กจะตอบสนองสิ่งแวดล้อมอย่างกระตือรือร้น เด็กจะเริ่มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแทนการคิด

๒.๓ concrete operations (อายุ ๗-๑๑ ปี) เด็กวัยนี้สามารถสร้างกฎเกณฑ์ และตั้งเกณฑ์ในการแยกแยะสิ่งของออกเป็นหมวดหมู่ เด็กเริ่มมีความสามารถในการคิดย้อนกลับ และมีความเข้าใจในเรื่องของเหตุผลและสามารถเข้าใจเปรียบเทียบสิ่งใด ต่ำสูงกว่า มากกว่าได้อย่างสมบูรณ์

ขั้นที่ ๓ formal operation (อายุ ๑๑ ปีขึ้นไป) ความคิดแบบเด็กจะสิ้นสุดลง เด็กสามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากสิ่งแวดล้อมที่เขาประสบได้ เด็กสามารถคิดอย่างวิทยาศาสตร์ สามารถตั้งสมมติฐานและทฤษฎีได้ มีความพอใจที่จะคิดพิจารณาสิ่งที่เป็นนามธรรม มีความเห็นว่าเป็นความจริงที่ปรากฏนั้นไม่สำคัญเท่ากับความคิดถึงสิ่งที่อาจเป็นไปได้

๒.๑.๕ การนำทฤษฎีเพียเจต์ ไปใช้ในการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร

จากแนวความคิดของเพียเจต์ (Piaget) ในทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาดังที่กล่าวมาแล้วอาจนำไปใช้ในการเรียนการสอน ได้ดังนี้

๑. เกี่ยวกับการประเมินผลศักยภาพทางสติปัญญา จากเรื่องนี้อาจเปรียบเทียบได้จากระดับอายุของเด็ก เช่น เด็กที่มีอายุระดับ concrete operational แต่สามารถคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรมเหมือนเด็กในวัย Formal Operational Stage ได้ ก็แสดงว่าเด็กคนนั้นมีพัฒนาการทางสติปัญญากว่าหน้ากว่าปกติ ในทางตรงกันข้าม หากเด็กคนนั้นยังไม่สามารถที่จะบวกเลขได้ หรือไม่สามารถจะคิดย้อนกลับได้เหมือนเด็กอื่น ๆ ในชั้นเดียวกันเราก็อาจสรุปได้ว่าเด็กคนนี้มีพัฒนาการทางสติปัญญาล้าหลังกว่าปกติ

๒. เกี่ยวกับการเรียนรู้ เพียเจต์ เชื่อว่ามนุษย์จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของแต่ละคน เพียเจต์ได้เน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด เน้นที่การปะทะสังสรรค์ระหว่างครูกับนักเรียนน้อยมาก เพียเจต์เห็นว่าครูจะมีความสำคัญแต่เพียงเป็นผู้ร่วมมือ (collaborator) ในกระบวนการเรียนรู้ และเป็นผู้เตรียมเนื้อหาหรือประสบการณ์ที่จะให้เด็กค้นพบความรู้ด้วยตนเองเท่านั้น

๓. เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียน ในประเด็นนี้หมายความว่า การวัดผลเด็กในวัยต่างๆ ให้กว้างหรือลึกลงอย่างไรก็จำเป็นต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาและการคิดของเด็กแต่ละวัย เด็ก

ซึ่งอยู่ในขั้นต้น ๆ เช่น ระยะ sensory-motor ก็ควรวัดผลจากการกระทำหรือ กิจกรรมทางกลไก ซึ่งตรงกันข้ามกับการวัดผลของเด็กในขั้น formal operational ซึ่งต้องวัดการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งขึ้น

๔. เกี่ยวกับการจัดลำดับเนื้อหาในหลักสูตร ประโยชน์ที่สำคัญมากประการหนึ่งจากทฤษฎีของเพียเจท์ ก็คือ การนำไปใช้ในการจัดลำดับเนื้อหาในหลักสูตร Adler เสนอแนะว่าหลักสูตรของเด็กเล็ก ๆ จะต้องอยู่ในลักษณะที่เป็นกิจกรรมต่อสิ่งรอบๆ ตัวของเด็กเพราะพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยนี้อยู่ในขั้น sensory-motor ส่วนเด็กที่อยู่ในวัยสูงขึ้น เช่นในขั้น concrete operational หรือในขั้น formal operational ก็ควรจะได้เรียนรู้ในสิ่งที่ป็นรูปธรรมน้อยลง และได้เรียนรู้ทฤษฎีให้มากขึ้น แนวคิดของ Adler ดังกล่าวอาจแสดงให้เห็นได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ แสดงพฤติกรรม ระดับขั้นพัฒนาการเรียนรู้และการจัดหลักสูตรการสอนของผู้เรียน^{๑๔}

พฤติกรรม	ขั้นพัฒนาการของผู้เรียน	การจัดหลักสูตรการสอน
การเรียนรู้เพื่อให้เกิดแนวคิดและความรู้	sensory-motor stage	เนื้อหาเกี่ยวกับการกระทำหรือกิจกรรม (concept)
	formal-operational stage	เนื้อหาเน้นเกี่ยวกับทฤษฎีและกฎ

นอกจากนี้ แนวทางในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ (Piaget) ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิด ดังนี้^{๑๕}

- ๑) การจัดการเรียนรู้ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ที่คล้ายคลึง หรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม
- ๒) การจัดการเรียนรู้ ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เพื่อให้กระบวนการปรับแต่งเกิดความสมดุล เกิดการเรียนรู้
- ๓) การจัดการเรียนรู้ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างต่อเนื่อง
- ๔) เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ลงมือทำหรือปฏิบัติจริง ในสิ่งที่เรียนรู้และให้มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้
- ๕) หากผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้สาระสำคัญ (main concept) ได้ ผู้สอนควรปรับการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้กระบวนการปรับแต่งจนเกิดความสมดุล

^{๑๔} รศ.สมชาย รัตนทองคำ, เอกสารประกอบการสอน ๔๗๕ ๗๘๘ การสอนทางกายภาพบำบัด ภาคต้นปีการศึกษา ๒๕๕๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/56web/3learn_th56.pdf, [๑ ธันวาคม ๒๕๕๖].

^{๑๕} มารุต พัฒนาผล, การจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการรู้คิดและความสุขในการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓๙.

- ๖) การจัดการเรียนรู้ ควรออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางปัญญาของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย

๒.๑.๖ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bruner (Cognitive Learning Theory)^{๑๖}

Jerome Seymour Bruner นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้ศึกษาด้านจิตวิทยาพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาองค์ความรู้ด้านจิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology) และทฤษฎีการเรียนรู้ด้านการคิด (Cognitive Learning Theory) โดยเชื่อว่า บุคคลเลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนสนใจ การเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (discovery learning) และบุคคลมีพัฒนาการทางสติปัญญาแบ่งตามลำดับขั้นการเรียนรู้ ๓ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ช่วงอายุแรกเกิด-๑ ปี: การเรียนรู้จากการกระทำ (enactive stage) หรือบางครั้งเรียกว่าขั้น concrete stage เชื่อว่าเป็นขั้นการเรียนรู้เริ่มจากการลงมือปฏิบัติ การจับการสัมผัส การใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ

ขั้นที่ ๒ ช่วงอายุ ๑-๖ ปี: การเรียนรู้จากการคิด (iconic stage) หรือ pictorial stage เป็นขั้นการเรียนรู้จากภาพ (image-based) แทนของจริงหรือเหตุการณ์จริง เด็กสามารถเรียนรู้จากการสร้างมโนภาพในใจได้ (a mental picture in the mind)

ขั้นที่ ๓ ช่วงอายุ ๗ ปีขึ้นไป: การเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (symbolic stage) หรือ abstract stage เป็นขั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรม โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อการเรียนรู้ สามารถสร้างรหัสสัญลักษณ์ช่วยการเรียนรู้ได้หลากหลาย ความรู้จะถูกเก็บไว้ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ภาษา สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ รูปภาพ เป็นต้น

ดังนั้น แนวทางในการนำทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Bruner มาประยุกต์ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดทางปัญญา ดังนี้

- ๑) การจัดการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน
- ๒) การจัดการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง
- ๓) การจัดการเรียนรู้ ควรเริ่มจากให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่จริง หรือลงมือปฏิบัติจริง แล้วพัฒนาสู่การเรียนรู้จากแผนภาพ และการเรียนรู้จากสัญลักษณ์ หรือพัฒนาจากการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ไปสู่นามธรรม
- ๔) การจัดการเรียนรู้ ควรใช้แผนภาพ แผนผัง ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน
- ๕) การจัดการเรียนรู้ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนทำความเข้าใจและจดจำสาระสำคัญในรูปแบบของสัญลักษณ์ ตามแนวทางของผู้เรียนแต่ละคน

จากการศึกษาการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism) พบว่า การส่งเสริมการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ควรให้เหมาะกับพัฒนาการทางสติปัญญา และจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสม สำหรับการศึกษาวิจัยนี้ ทักษะการรู้คิดทางปัญญา (cognitive skills) ของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

^{๑๖} มารุต พัฒนาผล, การจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการรู้คิดและความสุขในการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

อยู่ในชั้นความสามารถคิดหาเหตุผลกับสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ เป็นชั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรม โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อการเรียนรู้ สามารถสร้างรหัสสัญลักษณ์ช่วยการเรียนรู้ สามารถคิดอย่างวิทยาศาสตร์สามารถตั้งสมมติฐานอย่างสมเหตุสมผล มีความเห็นว่าเป็นจริงที่ปรากฏนั้นไม่สำคัญเท่ากับความคิดถึงสิ่งที่อาจเป็นไปได้ สามารถคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และแก้ไขปัญหาได้

ทั้งนี้ ในการประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนเป็นเพียงผู้ให้ร่วมมือ (collaborator) ในกระบวนการเรียนรู้ เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ที่คล้ายคลึงหรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม การจัดการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน ผู้เรียนเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นจริง หรือลงมือปฏิบัติจริง

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องปัญญาทางพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ความหมายของปัญญา

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ได้กล่าวถึงปัญญาไว้มากมาย ความหมายของปัญญาในพระไตรปิฎก ที่พระพุทธองค์ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ปัญญา คือ ความรู้ทั่ว กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกเฟ้น ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนดความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาจุณแผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ปัญญาเครื่องเห็นแจ้งความรู้ดี ปัญญาจุณปฏิภัก ปัญญา ปัญญาในทริย ปัญญาพละ ปัญญาจุณศัสตรา ปัญญาจุณปราสาท ความสว่างคือปัญญา ปัญญาจุณดวงประทีป ปัญญาจุณดวงแก้ว ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม^{๑๗}

ปัญญา สามารถแบ่งออกได้หลายลักษณะ ในบางความหมายมุ่งไปสู่ความเป็นโลกุตตร ปัญญาเป็นปัญญาของพระพุทธเจ้าหรือของพระอรหันต์ซึ่งอยู่เหนือกิเลส ตัณหา และอุปทานออกจากความยึดมั่นและการปรุงแต่งทั้งหลาย ได้แก่ เครื่องกำจัด คือ การไม่สำคัญหมายรูปที่เห็นเสียงที่ได้ยิน และอารมณ์ที่รับรู้ ความรู้ทั่ว คือ คุณสมบัติของผู้ที่มีอินทริย์แก่กล้า กิริยาที่รู้ชัด คือ การมีสัมปชัญญะรู้ในการกระทำหรือกิริยานั้น ๆ สามารถทำลายกิเลสเพื่อความรู้แจ้งความยิ่งใหญ่ของปัญญาที่กว้างขวางแผ่ไปเสมอด้วยแผ่นดิน ในบางความหมายมีความหมายในเชิงโลกียปัญญา ได้แก่ ความหมายรู้ ความฉลาด มีการไตร่ตรอง เป็นเครื่องนำทาง ปัญญาคือพลังความแข็งแกร่ง คืออาวุธที่แหลมคม มีลักษณะส่องสว่าง มีความเห็นชอบ แสดงถึงความมีพลังกำลังปัญญาเปรียบดังอาวุธที่ใช้ต่อสู้กับข้าศึกคือกิเลส ความหมายในเชิงโลกียปัญหานี้ มีลักษณะที่สร้างสรรค์และให้กำลังใจแก่ผู้ที่กำลังพากเพียรฝึกตนอยู่^{๑๘}

^{๑๗} พุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐/๕๔.

^{๑๘} วัฒนา พลชาติ, “ศึกษาวิเคราะห์วิธีการพัฒนาปัญญา : ตามแนวคิดของพระพุทธพรมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐.

คัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แสดงความหมายของปัญญาไว้ดังนี้

อะไรเป็นปัญญา ปัญญาที่พึงเจริญ พึงยังประโยชน์ให้สำเร็จ คือวิปัสสนาญาณอันสัมปยุต ด้วยกุศลจิตเป็นปัญญา อะไรชื่อว่าปัญญา ที่ชื่อว่าปัญญาเพราะอรรถว่ารู้ชัด ที่ชื่อว่า รู้ชัดนี้ คือความรู้ โดยประการต่าง ๆ พิเศษยิ่งกว่าอาการ คือความหมายรู้ และความรู้แจ้งจริง แม้เมื่อสัญญา วิญญาณ และปัญญา จะเป็นความรู้ด้วยกัน แต่สัญญาเป็นสักแต่ความหมายรู้อารมณ์ เช่น รู้จักว่า สีเขียว สีเหลือง เป็นต้น เท่านั้น แต่ไม่อาจให้ถึงความแทงตลอดซึ่งลักษณะไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาได้ วิญญาณย่อมรู้อารมณ์ว่า สีเขียว สีเหลือง เป็นต้นด้วย และย่อมให้ถึงความแทงตลอดซึ่งลักษณะได้ด้วย แต่ไม่อาจจะให้ก้าวหน้าไปถึงความปรากฏแห่งมรรคได้ ส่วนปัญญาย่อมรู้อารมณ์และให้ถึงความแทงตลอดซึ่งลักษณะด้วยอำนาจแห่งนัยดังกล่าวแล้ว ทั้งให้ก้าวหน้าไปถึงความปรากฏแห่งมรรคด้วย^{๑๙}

ความหมายของปัญญาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคนี้ เป็นปัญญาที่เกิดจากการเจริญภาวนาหรือเกิดจากการฝึกฝนขึ้นมาจากโลกียปัญญามุ่งสู่โลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาในวิปัสสนาญาณเพื่อมุ่งหมายเอาความรู้แจ้งเห็นจริง ทำให้ความจริงปรากฏทั้งในอริยสัจ และความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งทั้งหลาย เปรียบดังบุรุษถือไฟเข้าไปในเรือนที่มืด ไฟนั้นย่อมกำจัดความมืด แสงสว่างทำให้ความจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายปรากฏขึ้น

ฉะนั้น จึงไม่มีแสงสว่างอื่นใดในโลก ที่จะมาเปรียบเสมอเหมือนด้วยแสงสว่าง คือปัญญาดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า

บรรดาแสงสว่าง ๔ ประการ คือ

๑. แสงสว่างแห่งพระจันทร์
๒. แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์
๓. แสงสว่างแห่งไฟ
๔. แสงสว่างแห่งปัญญา

แสงสว่างแห่งปัญญาเป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด^{๒๐}

ส่วนความหมายของปัญญาที่ปรากฏในเอกสาร งานวิจัย และตำราอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีมีความเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ดังนี้

“พจนานุกรมธรรม” ของพุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายคำว่าปัญญาไว้ว่าปัญญา หมายถึงความรู้ครบถ้วนในสิ่งที่ควรรู้ ปัญหานี้ต้องนิยามความหมายว่า เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างถูกต้อง ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในหน้าที่การงานเพราะถ้าไม่เข้ามาเกี่ยวข้องก็ไม่มีปัญหา ก็ไม่ต้องใช้ปัญญา ปัญญาเป็นเรื่องของความรู้ ต้องมีความรู้คือมีความรู้จัก มีความเข้าใจ มีความเห็นแจ้งอย่างถูกต้อง ในสิ่งนั้น

^{๑๙} พระพุทธโฆสเถระ, วิสุทธิมรรค แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาหยาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์ปรีณิต, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓๑.

^{๒๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๖๙/๑๔

ทางจิตใจตลอดถึง ทั้งฝ่ายถูก ฝ่ายดี ทั้งฝ่ายบาปฝ่ายผิด ทั้งฝ่ายสุขฝ่ายทุกข์ ทั้งฝ่ายอิสระหลุดพ้นอันเป็นไปเพื่อพระนิพพานจึงเรียกว่า ปัญญา^{๒๑}

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรม เพื่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องสมบูรณ์อย่างถึงที่สุด ในสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง คนเราโดยปกติไม่สามารถรู้สิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ คือมักรู้ตามความเข้าใจของตนเองหรือตามที่สมมุติกัน จึงไม่ใช่รู้จากความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ ในทางพระพุทธศาสนาจึงมีระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญา อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนสุดท้าย สำหรับฝึกฝนอบรมจิตใจให้เกิดความรู้แจ้งในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงได้ จิตที่รู้แท้เห็นจริงในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง ไม่มีอะไรขัดแย้งไปยิ่งกว่า ความรู้แจ้งที่เกิดมาจากปัญญา จิตที่เข้าถึงความว่างปราศจากกิเลสตัณหา เป็นจิตที่ประกอบด้วยปัญญาเป็นอย่างยิ่ง คือ จิตที่เข้าถึงพระนิพพาน ดังนั้น ปัญญาจัดเป็นธรรมะที่สูงที่สุดในทางพระพุทธศาสนา คือ ปัญญา รู้แจ้งในพระนิพพาน (เป็นโลกุตตรปัญญา) ปัญญาในพระคัมภีร์ของท่านพุทธทาสภิกขุ นั้น หมายถึง กระบวนการฝึกฝนอบรมปัญญาเพื่อมุ่งไปสู่โลกุตตรปัญญา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงความหมายของปัญญาไว้ดังนี้

ปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ และมีโทษประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามความเป็นจริง^{๒๒}

ปัญญาเกิดจากความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนถึงความหลุดพ้นมีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ได้แก่ การรวมเอาบรรดาสองข้อแรก คือ ข้อสัมมาทิฐิ และข้อสัมมาสังกัปปะเข้ามา โดยสาระคือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้คลุมเครือ หรือพร่ำมั่วเพราะอิทธิพลของกิเลส ซึ่งมีอวิชชาและตัณหาเป็นผู้ครอบงำจิตอยู่ การฝึกปัญญาเช่นนี้ ต้องอาศัยการฝึกปัญญาให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ในเวลาเดียวกันเมื่อปัญญาบริสุทธิ์เห็นแจ้งความเป็นจริงแล้ว ก็กลับช่วยให้จิตใจนั้น สงบ มั่นคง ผ่องใส บริสุทธิ์ ส่งผลออกไปในการดำเนินชีวิต คือ ทำให้วางใจวางท่าที มีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง และใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์ ไม่เอนเอียงไม่มีกิเลสแอบแฝงนั้น คิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และทำกิจกรรมทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง^{๒๓}

มนุษย์สามารถฝึกปรือปัญญาของตนให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามความเป็นจริง จนจิตเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลส ผ่องใส เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานโดยสมบูรณ์ สามารถ

^{๒๑} พุทธทาสภิกขุ, **พจนานุกรมธรรมของพุทธทาส**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษย์ : ฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๒๘

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๙๑๕.

คิดพิจารณาแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ และทำกิจกรรมทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริงของตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคมและต่อประเทศชาติในที่สุด

สรุปได้ความว่า การพัฒนาปัญญา เป็นกระบวนการพัฒนาตนที่ดำเนินไปภายในตัวบุคคล ศึกษาความรู้ ความเข้าใจ แนวคิด ทักษะคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริง ที่เกื้อกูลแก่ชีวิตตนและสังคม

ในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความสำคัญในเรื่องปัญญา โดยการยกย่องผู้มีปัญญากว่าเป็นเลิศในครั้งพุทธกาลนั้นมีพระอรหันต์สาวกมากมายที่บรรลุด้วยคุณธรรมที่แตกต่างกัน ผู้ที่พระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องขึ้นเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา ได้แก่พระสารีบุตรซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญามาก พระพุทธองค์ได้ตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มีปัญญาร่าเริง มีปัญญารวดเร็ว มีปัญญาเฉียบแหลม มีปัญญาเพิกถอนกิเลส ภิกษุทั้งหลาย เพียงกึ่งเดือนสารีบุตรก็เห็นแจ้งธรรมตามลำดับบพได้”^{๒๔} เพราะความเป็นผู้มีปัญญาของพระสารีบุตรนี้เอง จึงมีส่วนทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่อย่างกว้างขวาง พระสารีบุตรสามารถแสดงธรรมทั้งโดยย่อและพิสดารทำให้มีผู้บรรลุธรรมมากมายจากปัญญาของพระสารีบุตรนี้เอง

พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นเป็นศาสนาแห่งปัญญาอย่างแท้จริง ดังพระพุทธองค์เป็นผู้ที่ตรัสรู้ชอบด้วยปัญญา อีกทั้งเป็นผู้ที่ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง^{๒๕} ทำให้พระพุทธองค์สำเร็จสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีความแตกต่างจากพระอรหันต์องค์อื่น ๆ อีกทั้งยังทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตามโดยตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทำทางที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้นทำให้รู้จักทางที่ใคร ๆ ไม่รู้จัก บอกทางที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้จักทาง รู้แจ้งทาง ฉลาดในทางภิกษุทั้งหลาย ส่วนเหล่าสาวกในบัดนี้ เป็นผู้ดำเนินไปตามทางอยู่ เป็นผู้ตามมาในภายหลัง”^{๒๖}

สิ่งที่ทำให้คุณลักษณะของปัญญาในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมีความโดดเด่นอีกประการหนึ่ง คือการพัฒนาปัญญาของพระพุทธองค์ ทรงเป็นผู้ที่ฝึกฝนพากเพียรด้วยความอดทนอดกลั้น มีพระทัยที่เด็ดเดี่ยวมั่นคง จนสามารถตรัสรู้ได้ด้วยพระองค์เอง เมื่อตรัสรู้แล้วได้โปรดสั่งสอนบอกทางแก่ผู้ที่กำลังเดินทางอยู่ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ไม่คับแคบของพระพุทธศาสนาไม่หวงแหนมีความปรารถนาดีต่อมนุษย์ทั่วไป ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ ไม่เจาะจงว่าจะต้องเป็นชนชาติใด และประการสำคัญอย่างยิ่งพระพุทธองค์ได้แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าใครที่เดินตามทางของพระพุทธองค์ย่อมไปสู่จุดหมายสูงสุดได้เช่นเดียวกัน จึงถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการฝึกฝนตนเองอย่างแท้จริงเพราะ”ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน บุคคลอื่นใครเล่า จะเป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้เป็นที่พึ่งอันได้โดยยาก”^{๒๗}

^{๒๔} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๙๓/๑๑๐.

^{๒๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๖/๕.

^{๒๖} ส.ข. (ไทย) ๑๗/๕๘/๙๓.

^{๒๗} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

สามารถสรุปได้ว่า ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ชัด ความรู้แจ้ง คือรู้เหตุรู้ผลรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ รู้ในสิ่งที่ควรและสิ่งที่ไม่ควร ในพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง เพราะการกระทำทุกอย่างล้วนต้องอาศัยปัญญาทั้งที่เป็นโลกียะ และปัญญาที่เป็นโลกุตระทั้งนั้น เมื่อมนุษย์มีปัญญาทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ผลของการพัฒนาปัญญา (วิปัสสนาปัญญา) ทำให้ได้บรรลุปัญญาขั้นสูงที่เรียกว่า ญาณ ทั้งปัญญาเป็นกระบวนการพัฒนาสู่จุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา^{๒๘}

ฉะนั้น ปัญญาจึงจัดได้ว่า เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่ควรตั้งไว้ในใจประการหนึ่งที่มีคุณค่าสำหรับการดำเนินชีวิต ถึงจะมีความรอบรู้ หากบุคคลไม่หลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อมทราม ไม่ดำเนิน

ปฏิบัติไปในเส้นทางแห่งความเจริญ ก็ไม่มีประโยชน์ ปัญญาซึ่งเป็นธรรมะ ถึงแม้จะมีคุณค่าสูงส่งเพียงใดก็ตาม จะเป็นสิ่งไร้ค่าหาประโยชน์ไม่ได้ หากเราไม่นำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า

“ปราษฎ์ผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวว่า ชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาประเสริฐสุด”^{๒๙}

ด้วยคุณค่าของปัญญาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ควรหันมาใส่ใจและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาปัญญา ขอเพียงให้มนุษย์มีความศรัทธาและเชื่อมั่นในตนเองฝึกฝนตนเองรู้จักที่จะพึ่งพาตนเองมากกว่าที่คิดจะพึ่งพาบุคคลอื่น เพราะความเชื่อในพระพุทธศาสนาของคนในปัจจุบันนั้นถูกเปลี่ยนแปลงไป โดยการอาศัยสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเป็นเครื่องยึดมั่น มีความเชื่อในเรื่องทรงเจ้าเข้าผี นับถือเทพเจ้า บูชาวัตถุมากกว่าหลักธรรม การอ่อนน้อมบงบรวงมากกว่าที่จะพึ่งพาความสามารถของตนเอง การมีสัมมาทิฐิจึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการกระบวนการพัฒนาปัญญา

๒.๒.๒ ความสำคัญของปัญญา

“ปัญญา” มีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเรียนรู้การใช้ชีวิต หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญาจะทำให้พบกับปัญหาและความทุกข์มากมาย^{๓๐}

ดังนั้น มนุษย์จึงต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยมี “ลักษณะสำคัญ” ของกระบวนการดำเนินชีวิตด้วยการพัฒนาศักยภาพการดำเนินชีวิต ให้สามารถอยู่รอดอย่างดังงามมี

^{๒๘} พระมหากษัตริย์ ญาณวชิโร (ใจปลื้มบุญ), “ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างญาณและปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

^{๒๙} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๒/๑๐.

^{๓๐} เอี่ยมอร ชลวร, “การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒.

ความสุข”^{๓๑} มีความเข้าใจในเหตุผล ดี ชั่ว รู้คิด รู้วินิจฉัย และรู้ที่จะจัดการ อันใดเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์^{๓๒} การเรียนรู้ เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษา ที่จะฝึกตัวเองพัฒนาชีวิตตนเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี ซึ่งชีวิตของมนุษย์นั้นโดยปกติจะสัมพันธ์กับโลกใน ๓ ด้าน^{๓๓} คือ ด้านพฤติกรรม หมายถึง ความสัมพันธ์กับผู้คน เพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ด้านจิตใจ หมายถึง ความสัมพันธ์ในการแสดงออกทางกายและวาจาของตนเองและผู้อื่น และสุดท้ายทางด้านปัญญา เป็นการแสดงออกทางด้านความเห็น ความเข้าใจ การพิจารณาในเหตุผล ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ทั้ง ๓ ด้านนี้มีผลต่อเราทุกคนในการดำเนินชีวิต หากขาดปัญญาเสียแล้วการเป็นอยู่ที่ต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มีองค์ประกอบ ๓ ด้านก็อาจจะนำมาซึ่งความทุกข์ที่ไม่สามารถควบคุมสติสัมปชัญญะและอารมณ์ได้ “ปัญญาจะเป็นตัวชี้แนะ บอกทาง ให้แสงสว่างขยายขอบเขต ปรับแก้จิตใจและพฤติกรรมและปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากปัญหาหรือทุกข์”^{๓๔} ทำให้เป็นอิสระได้

๒.๒.๓ ประเภทของปัญญา

ปัญญา จำแนกออกไปเป็นประเภทมากมายตั้งแต่ปัญญาหนึ่งเดียว ถึง ปัญญา ๗๗ โดยใช้ชื่อว่า ปัญญา โดยตรงบ้าง โดยชื่อว่า ญาณ วิชา วิปัสสนา ปฏิสัมภีทา หรืออภิญญา บ้าง

ในคัมภีร์ญาณวิงค์ ท่านจำแนกญาณหรือปัญญาไว้ถึง ๑ - ๑๐ ประเภท กล่าวคือ จัดความรู้ทางวิญญาณ ๕ เป็นญาณ ๑ จำแนกปัญญาเป็น ๒ ประเภท เช่น โลภียปัญญาและ โลกุตตรปัญญา เป็นต้น จำแนกเป็น ๓ ประเภท เช่น สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และ ภาวนามยปัญญา เป็นต้น จำแนกเป็น ๔ ประเภท เช่น ปฏิสัมภีทา ๔ เป็นต้น^{๓๕} จัดสัมมาสมาธิมีองค์ ๕ เป็นปัญญา ๕ จัดอภิญญา ๖ เป็นปัญญา ๖ จัดญาณวัตถุ ๗๗ เป็นปัญญา ๗ จัดปัญญาในมรรค ๔ ผล ๔ เป็นปัญญา ๘ จัดปัญญาในอนุพพิหาร ๙ เป็นปัญญา ๙ และจัดทสพลญาณ ๑๐ ประการของพระตถาคตเจ้าเป็นปัญญา ๑๐

ในคัมภีร์ปฏิสัมภีทามรรค พระสารีบุตรเถระจำแนกปัญญาไว้ ๗๓ ประการ โดยเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นแก่ท่านผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตั้งแต่พระสาวกจนถึงพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกชื่อว่า ปัญญาญาณ ๗๓^{๓๖}

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), “หัวใจพระพุทธศาสนา”, พุทธจักร, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๔.

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔๘-๓๕๑.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๙.

^{๓๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๕๔/๔๘๔-๔๙๒.

^{๓๖} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/มาติกา/๑-๖.

ในปกรณ์พิเศษวิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสะจารย์ จำแนกปัญญาไว้ ๑ - ๔ ประเภท คล้าย ๆ กับในคัมภีร์ญาณวิภังค์ ต่างแต่ในวิสุทธิมรรคจัดปัญญาเป็น ๑ โดยลักษณะคือการรู้แจ้งแทงตลอด สภาวะธรรม หมายถึงการรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

หลักเกณฑ์ที่ท่านใช้จำแนกปัญญาออกไปประเภทต่าง ๆ และมีชื่อเรียกมากมายนั้น วิเคราะห์ได้ว่าใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

๑. จำแนกตามระดับขั้นของปัญญา กล่าวคือ ปัญญาที่เกิดร่วมกับจิตชั้นกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และอรุฬาวจรภูมิ จัดเป็นโลกียปัญญา ปัญญาที่เกิดร่วมกับจิตชั้นโลกุตตรภูมิ จัดเป็นโลกุตตรปัญญา

๒. จำแนกตามบ่อเกิดหรือที่มาของปัญญา เช่น ปัญญาที่เกิดจากการฟัง เรียกว่า สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด เรียกว่า จินตามยปัญญา ปัญญาของผู้ที่เข้าสมาบัติ เรียกว่า ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนา เรียกว่าวิปัสสนาญาณ หรือวิปัสสนาปัญญา

๓. จำแนกตามประเภทของบุคคลผู้มีปัญญา เช่น เสขปัญญา ปัญญาของผู้ที่ยังต้องศึกษาในไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา อเสขปัญญาปัญญาของผู้ที่ไม่ต้องศึกษาในไตรสิกขา คือปัญญาของพระอรหันต์ เนวเสขนาเสขปัญญา ปัญญาของบุคคลนอกจากพระเสขะและพระอเสขะ พุทธญาณ พระปัญญาญาณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

๔. จำแนกตามเรื่องต่าง ๆ ที่รู้ด้วยปัญญา หรือความรู้ในแขนงนั้น ๆ เช่น วิชา ๓ ความรู้แจ้งเรื่องอดีตชาติของตน เป็นต้น วิชา ๘ ความรู้เรื่องวิปัสสนาญาณ เป็นต้น อภิญญา ๖ ความรู้ยิ่งความรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง มีความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ เป็นต้น ปฏิสัมภีทา ๔ ความรู้ที่แตกฉานในอรรถ ธรรม ภาษา และปฏิภาณ สัพพัญญุตญาณ พระญาณที่หยั่งรู้ธรรมทั้งปวง

๒.๒.๔ บ่อเกิดของปัญญา

ทุกคนที่เกิดมาทางพระพุทธศาสนาถือว่า ย่อมมีปัญญาติดตัวมาเรียกว่า สชาติกปัญญา^{๓๗} จะมากหรือน้อยอยู่ที่การได้สั่งสมอบรมมาในอดีตชาติ^{๓๘} เมื่อเกิดมาแล้วก็ได้สั่งสมอบรมเพิ่มขึ้น ถือว่า สร้างปัญญาให้แก่ตนเอง แม้ว่าชีวิตจะประกอบด้วยขั้น ๕ ซึ่งแบ่งซอยออกเป็นหน่วยย่อยต่าง ๆ มากมายแต่ในทางปฏิบัติ คือ ในการดำเนินชีวิตทั่วไป มนุษย์ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับส่วนประกอบเหล่านั้นโดยทั่วถึงแต่อย่างใด ส่วนประกอบหลายอย่างมีอยู่และทำหน้าที่ของมันไปโดยมนุษย์ไม่รู้จัก หรือแม้รู้จักก็แทบไม่ได้นึกถึงเลย เช่น ในด้านรูปธรรม อวัยวะภายในร่างกายหลายอย่าง ทำหน้าที่ของมันอยู่โดยมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของไม่รู้และไม่ใส่ใจที่จะรู้ จนบางครั้งเกิดวิปริตหรือทำหน้าที่บกพร่องขึ้น มนุษย์จึงจะหันมาสนใจ แม้องค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการฝ่ายจิตก็เป็นเช่นเดียวกัน การศึกษา วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ และกระบวนการทำงานทางร่างกายเราปล่อยให้เป็นการของนักศึกษาทางการแพทย์ศาสตร์และชีววิทยา ส่วนการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการทำงานด้าน

^{๓๗} วิสุทธิ. (ไทย) ๔/๕.

^{๓๘} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๕๔๒/๒๗๔-๓๐๔.

จิตใจ เราปล่อยให้เป็นการของนักอภิธรรมและนักจิตวิทยา กล่าวคือมนุษย์ส่วนมากเลยปัจจัยจากภายในเหล่านี้ คือสนใจแต่ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม เพราะความไม่เข้าใจในองค์ประกอบภายในอย่างแท้จริงนี้เอง จึงทำให้การพัฒนาปัญญาของมนุษย์ไม่ก้าวหน้า^{๓๙} ปัญญาในขั้นแรก คือปัญญาที่สำเร็จด้วยอานาภาพแห่งกรรมเก่ามาแล้ว^{๔๐}หรือเรียกว่า “สชาติปัญญา” เป็นปัญญาที่พร้อมมากับชาติกำเนิด เพราะการได้เกิดเป็นมนุษย์นี้ มาด้วยอำนาจของกุศลกรรม กรรมที่เป็นกุศล คือเป็นกรรมที่กระทำด้วยความฉลาด กุศล แปลว่า กิจของคนฉลาดเมื่อกุศลเป็นกิจของคนฉลาด ก็แปลว่าเป็นกรรมของคนมีปัญญานำให้เกิดมาเป็นมนุษย์ จึงได้มีปัญญาที่เป็นตัวความฉลาด อันสูงยิ่งกว่าอายตนะนี้มาแต่กำเนิด เพราะฉะนั้น มนุษย์เราจึงมีปัญญาที่เป็นตัวความรู้ทั่วถึงที่เป็นตัวความฉลาดมาแต่กำเนิด^{๔๑} ปัญญาอีกส่วนหนึ่งคือปัญญาที่ได้จากการฝึกฝนและพัฒนาตนเองและสามารถพัฒนาต่อไปได้ตลอดอายุขัย จนกระทั่งเกิดปัญญารู้แจ้งในสรรพสิ่ง อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ ดังนั้นปัจจัยที่จะเป็นบ่อเกิดของปัญญามี ๓ ทาง คือ^{๔๒}

๑) **สุตมยปัญญา** หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการฟังมาจากผู้อื่น เช่น การศึกษาเล่าเรียนจากครู จากการอ่านหนังสือ จากการฟังบรรยายในการทัศนศึกษา ปัญญาประเภทนี้ มีการพยายามแสวงหากันมากในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดมีขึ้นแก่คนในประเทศชาติของตน มีปรากฏให้เห็นได้ทั่วไปทั้งโลก เห็นได้จากการสร้างสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในแต่ละชาติมากขึ้น มีการผลิตหนังสือตำราเรียน ตลอดถึงการจัดให้มีโฮสเทลทัศนศึกษาโฮสเทลศูนย์เพิ่มขึ้นมากมาย

ดังนั้น สุตมยปัญญา จึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาตนเองและสังคมชาติ ผู้มีปัญญาประเภทนี้ เมื่อได้รับการศึกษาดี จนจบปริญญาในระดับต่าง ๆ แล้ว สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาปัจจัยสี่ เอาไปประกอบอาชีพ เอาปัญญาระดับนี้มาแก้ปัญหาเรื่องการดำรงชีวิตแก้ปัญหาสังคมประเทศชาติ ตลอดถึงเอาไปสมัครงานเป็นราชการทหาร ตำรวจ เป็นครูอาจารย์ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้อง และป้องกันเหตุร้ายทั้งหลายที่มีอยู่รอบตัวเรา มนุษย์มีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาปัญญาชนิดนี้ และเป็นปัญญาที่ทำให้เกิดขึ้นได้ไม่ยากนักในสมัยปัจจุบันนี้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา”^{๔๓}

คุณภาพของการฟังด้วยดีก่อให้เกิดปัญญาได้อย่างไร โดยคราวที่พระพุทธองค์เสด็จออกประกาศพระธรรมจักรและตรัสสอนเรื่อง มัชฌิมาปฏิปทา อริยมรรคมีองค์ ๘ และอริยสัจ ๔ แก่ปัญจวัคคีย์เป็นพวกแรกนั้น พระโกณฑัญญะได้เกิดธรรมจักขุหรือดวงตาเห็นธรรมได้กล่าวว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” พระพุทธองค์ทรงอุทานว่า

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

^{๔๐} วิสุทธิ. (ไทย) ๕/๖.

^{๔๑} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), **ปัญญาในพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

^{๔๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๓/๒๗๑.

^{๔๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๒๑๓.

“ผู้เจริญทั้งหลาย โภณทัณฺเณารู้แล้วหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โภณทัณฺเณารู้แล้วหนอ”^{๔๔} พระโณทัณฺเณได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นครั้งแรก จากการได้ฟังพระพุทฺธองค์ตรัสสอนเพียงครั้งเดียว การฟังด้วยดีเพื่อให้เกิดปัญญานั้น หมายถึงว่า ต้องฟังด้วยความตั้งใจ ด้วยจิตที่ตั้งมั่นมีความศรัทธาแก่ผู้สอน และต้องมีการสังสมจึงจะเกิดปัญญาขึ้นได้

คุณสมบัติของผู้มีปัญญาจากการสังสมสุตะ ทำให้เป็นผู้ที่มีความรู้มาก เป็นผู้คงแก่เรียน เป็นที่รักที่พอใจและเคารพของผู้อื่น เรียกผู้นั้นว่า “พหุสุตฺตํ หฺรณฺสุตฺตํ สังสมฺสุตฺตํ เป็นผู้ที่ได้ฟังมากซึ่งธรรมทั้งหลาย ที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แหว่งตลอดดีด้วยทวิญญู”^{๔๕} คือ มีความเข้าใจได้ลึกซึ้ง และสามารถถ่ายทอดได้ดี ได้ครบถ้วน ด้วยความเห็นที่ถูกต้อง ความรู้ที่วันนี้สามารถนำมาพัฒนาตนเองและสอนผู้อื่นให้รู้ตามได้อีกด้วย

คุณสมบัติที่ทำให้ควรได้ชื่อว่า เป็นพหุสุต ผู้คงแก่เรียน ผู้มีความรู้มาก มีองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

- (๑) พหุสุตฺตา ฟังมาก คือได้เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก
- (๒) ธตฺตา จำได้ คือจับหลักหรือสาระได้ ทรงจำความได้แม่นยำ
- (๓) วจฺสาปฺริจฺจิตฺตา คล่องปาก คือ ท่องบทหรือใช้พูดอยู่เสมอจนแคล่วคล่องชัดเจน
- (๔) มนฺสาณูปฺเปกฺขิตฺตา เฟื่องขึ้นใจ คือ ใส่ใจนึกคิดพิจารณาจนเจนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความขึ้นสว่างชัดขึ้นทันที
- (๕) ทวิญญูยา สุปฏิวิธฺตา ขบคิดได้ด้วยทวิญญู หรือแหงตลอดดีด้วยทวิญญู คือ มีความเข้าใจลึกซึ้งมองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในแง่ความหมายและเหตุผล^{๔๖}

๒) จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่สำเร็จจากการใช้ความคิดหรือการคิดอย่างเป็นกระบวนการ หรือเป็นการคิดแบบมีเหตุมีผล แล้วน้อมนาธรรมนั้นไปพิจารณาไตร่ตรอง ใคร่ครวญ หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกวิธีคิดแบบนี้ว่าเป็นการคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือลักษณะของผู้ที่มีความคิดโดยแยบคายนั้น “จะเป็นผู้ที่มีความตรึกตรอง เฟื่องพินิจเพราะผู้มีปัญญา เฟื่องพินิจ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าผู้มีปัญญาทรมาน ไม่มีจิตตั้งมั่น ที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี”^{๔๗}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ประมวลและวิเคราะห์วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการการคิดอย่างมีวิธีถูกวิธี (อุบายมนสิการ) คิดถูกทาง (ปณมนสิการ) คิดค้นหาสาเหตุ คิดอย่างมีเหตุผล (การณมนสิการ) คิดให้เกิดผล (อุปาทกมนสิการ) ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอรรถกถาและฎีกาไว้ว่ามี ๑๐ วิธี ได้แก่

^{๔๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๕๕-๕๕๖.

^{๔๕} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๕๕.

^{๔๖} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๘๔.

^{๔๗} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๑๑/๖๕.

(๑) คิดแบบสวาทาเหตุ หรือ คิดแบบอิตทัปปัจจยตา ซึ่งก็แยกย่อยออกเป็นคิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ และคิดแบบสอบสวน

(๒) คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือสมัยใหม่เรียกว่า คิดแบบวิเคราะห์

(๓) คิดแบบสามัญญลักษณะ หรือ คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา

(๔) คิดแบบอริยสัจหรือ คิดแบบแก้ปัญหา

(๕) คิดแบบอรรถสัมพันธ์ เป็นการพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย

(๖) คิดแบบคุณโทษและทางออก

(๗) คิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม

(๘) คิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม

(๙) คิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน

(๑๐) คิดแบบวิวิธภาพ^{๔๘}

ปัญหาที่เกิดจากการคิดนี้ เป็นปัญหาที่เกิดจากการพบเห็นเรื่องราวที่ประสบมาแล้วคิดหาเหตุและผลด้วยปัญญาของตนเอง การคิดอย่างเป็นกระบวนการนี้ต้องใช้จิตที่เป็นสมาธิหรือจากการเพ่งพินิจนั่นเอง ด้วยกระบวนการความคิดที่เป็นระบบจึงมีการสั่งสม ส่งผลทำให้ผู้นั้นเป็นผู้มีความคิดที่แยบคาย คิดตามเหตุผลตามสภาวะที่เกิดขึ้นจริง และใช้ปัญญานี้มาประกอบการณ์ในการดำเนินชีวิตนั้นมาคิด พิจารณา เล็งเห็นถึงคุณค่า ประโยชน์และโทษจากเรื่องราวนั้น ๆ จะทำให้เกิดปัญหาที่สามารถไตร่ตรองถึงสภาวะธรรมอันเหมาะสม นี่จึงเป็นคุณสมบัติของจินตามยปัญญา

๓) ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา) ได้แก่ปัญญาของผู้เข้าสมาบัติ เกิดมิได้ด้วยการเจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน การเจริญสมถะทำให้บรรลุสมาบัติ ๘ ปัญญาของท่านผู้เข้าสมาบัติ ๘ ชั้นใดชั้นหนึ่งนั่นเองเป็นภาวนามยปัญญาที่เกิดจากสมถภาวนาการเจริญวิปัสสนาทำให้บรรลุอริยมรรคอริยผล ปัญญาของพระอริยบุคคลผู้เข้าผลสมาบัติเป็นภาวนามยปัญญาที่เกิดจากวิปัสสนาภาวนา วิธีการเจริญสมถะ ได้แก่การเจริญกัมมัฏฐาน ๔๐ อย่างใด อย่างหนึ่ง ได้แก่ (๑) กสิณ ๑๐ (๒) อสุภะ ๑๐ (๓) อนุสสติ ๑๐ (๔) อัปปมัญญา ๔ (๕) อาหาเรปฏิกูลสัญญา (๖) จตุธาตุววัฏฐาน (๗) อรูป ๔ วิธีการเจริญวิปัสสนา ได้แก่การบำเพ็ญวิสุทธิ ๗ ให้บริบูรณ์^{๔๙}

ปัญญานี้มีความจำเป็นมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการพึ่งตนเอง เพราะทำให้ได้ความสงบสุขด้านจิตใจ จนถึงความดับทุกข์ในที่สุด ต้องอาศัยปัญญาที่เกิดจากการเจริญภาวนาเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นได้จากการสัมผัสต่อสิ่งทั้งหลาย ด้วยตัวของเราเอง เปรียบเหมือนการที่เราไปจับไฟแล้วก็รู้ถึงความร้อนของมัน เพราะได้จับต้องด้วยตัวของเราเอง ความรอบรู้และความรู้สึกที่เกิดจากการลงปฏิบัติ ซึ่งผ่านขั้นตอนการลองผิดลองถูกของผู้ปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ นี้จัดเป็น ภาวนามยปัญญา การที่เราฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ผ่านการลองผิดลองถูกจนมีความคล่องแคล่วในอารมณ์ทั้งปวง

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, หน้า ๖๗๖-๗๒๘.

^{๔๙} ดูรายละเอียดในปกรณ์พิเศษวิสุทธิมรรค.

ทั้งที่น่าพอใจ และที่ไม่น่าพอใจ จนในที่สุดเรารู้จักอารมณ์เหล่านั้นอย่างชัดเจน รู้เท่าทัน ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่จรมาสู่จิตเรา เราไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงไปตามอารมณ์เหล่านั้น เป็นปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ตรง อันเป็นผลมาจากการลงมือฝึกปฏิบัติจนรู้แจ้งประจักษ์ชัดในสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงว่า สิ่งทั้งปวง ล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ ไม่ยึดมั่นถือมั่นให้เกิดทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก”^{๕๐}

โลกนั้นมี ๒ ประการ คือ ประการแรก โลกภายนอก คือแผ่นดินและหมู่สัตว์ ประการที่สอง โลกภายใน คือโลกแห่งจิตใจ เป็นการชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีปัญญา แสงสว่างภายในจิตใจ สามารถมองเห็นถึงสัจธรรม มองเห็นความมืด คืออวิชชาและโมหะได้ ปัญญาจึงเป็นแสงสว่างในโลกแห่งจิตใจ สามารถส่องสว่างเห็นเหตุผล ส่องนำทางดำเนินชีวิตตามแนวทางอริยมรรคได้อย่างถูกต้อง ควรหันมาเจริญวิปัสสนาภาวนาเพื่อให้เกิดปัญญากันให้มาก เพราะว่า เมื่อชีวิตของเราเกิดปัญญารุ่งแล้ว จะทำให้มีความสุขทั้งภายนอกและภายใน เป็นความสุขที่สงบเย็น โดยไม่ต้องอาศัยวัตถุสิ่งของใด ๆ ภายนอกร่างกายของเรา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “การได้เฉพาะซึ่งปัญญานำมาซึ่งความสุข”^{๕๑} ปัญญาเป็นปัจจัยให้เกิดความสุข การได้ปัญญาเท่ากับได้แก้วสารพัดนึก เป็นโลกุตตรปัญญา ฉะนั้น ปัญญาชนิดนี้จึงมีอานิสงส์มาก เป็นเครื่องนำพาชีวิตให้พบกับประโยชน์สูงสุด คือพระนิพพานจึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงปัญญาที่จะนำไปสู่ประโยชน์สุข ที่เป็นโลกียปัญญา ที่แสวงหาได้ไม่ยากนัก^{๕๒} เป็นปัญญาที่เกิดจากการฝึกฝนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างแท้จริง โดยมีตนเองเป็นที่พึ่งมนุษย์สามารถพัฒนาปัญญาให้เจริญขึ้นจากการภาวนานี้เอง จากการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และภาวนามยปัญญานี้สามารถพัฒนาไปสู่โลกุตตรปัญญาได้ ดังที่กล่าวแล้วว่าปัญญานั้นเป็นแสงสว่างโลก เพราะแสงสว่างทำให้มนุษย์มองเห็นสรรพสิ่งได้อย่างชัดเจน แสงสว่างที่เกิดจากปัญญานั้นจึงเปรียบเสมือนแสงนำทางให้มนุษย์ได้เดินทางอย่างถูกต้อง ได้เรียนรู้และจดจำจากประสบการณ์เช่น ความทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นความทุกข์ทางกายหรือทางใจ มนุษย์ทั้งหลายต่างเกลียดกลัวและไม่อยากให้เกิดขึ้นในชีวิตของตน และเนื่องจากมนุษย์ทั้งหลายขาดปัญญานี้เองจึงทำให้มนุษย์ต้องวนเวียนอยู่กับความทุกข์เดิม ๆ โดยหาทางออกไม่ได้ ถ้าหากมนุษย์เข้าใจในเรื่องของความทุกข์และชวนชวายพากเพียรในการฝึกฝนตนเองเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากความทุกข์ ปัญญาจะเป็นเครื่องนำทางสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ได้

เมื่อกล่าวโดยสรุป เพื่อให้ทราบถึงซึ่งความแตกต่างระหว่างปัญญาทั้ง ๓ ประเภท ให้เห็นกันอย่างชัดเจน ดังนี้

^{๕๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๐/๘๕.

^{๕๑} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๓/๓๓.

^{๕๒} จอม บัญดาเพศ ป., พุทธวิธีเทศนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุดมศึกษา, ๒๕๐๑), หน้า ๖๖๙-๖๘๘.

ประการแรก ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ถ้าเปรียบกับไฟ เพียงแต่เขาบอกว่า ไฟร้อนก็จำเอาไว้ การรู้ว่าไฟร้อนนี้ เปรียบเหมือนกับปัญญาที่เกิดจากการฟัง เป็นปัญญาขั้นสัญญาคือจำเอาไว้ จัดเป็นความรู้เพียงแค่สุดมยปัญญา

ประการที่สอง ถ้าเห็นแมลงบินเข้าไปในกองไฟ และตายอยู่ในกองไฟ ก็คิดว่าไฟคงร้อน แมลงจึงตาย ปัญญาที่ยังไม่ประจักษ์ด้วยตนเองนี้ เปรียบเหมือนกับปัญญาที่เกิดจากความคิด เป็นปัญญาที่เกิดจากทวิฐคือความเห็น จัดเป็นความรู้เพียงแค่จินตามยปัญญา

ประการที่สาม เมื่อใดตนเองได้จับไฟ จนมือร้อนพองไหม้ขึ้น รู้ซึ่งถึงความร้อนจากการสัมผัสด้วยตนเอง ปัญหานี้จัดเป็นความรู้ในระดับภวานามยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากญาณคือความรู้ควรเจริญให้มากขึ้นด้วยกระตือรือร้นฐาน ซึ่งเป็นที่ตั้งเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งภายในจิตใจ ปัญญาทุกระดับดังที่กล่าวมาแล้วนี้ ควรฝึกเจริญให้เกิดมีขึ้นในตน ยิ่งมีมากเพียงใด ก็จะเป็นที่พึ่งเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ ในการแก้ปัญหา และป้องกันรักษาสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นในชีวิต ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ จนกระทั่งถึงความดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง

๒.๒.๕ แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา

บุคคลเราจะมีปัญญาได้นั้น ต้องเป็นคนที่มีใจคิด รู้จักหาเหตุผล คิดสิ่งที่ยาก ๆ ให้กลายเป็นของที่ง่าย คิดสิ่งที่ง่ายอยู่แล้วให้ยิ่งง่ายขึ้น การรู้จักคิดใคร่ครวญในสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้นมาได้นั้น ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้ที่มีปัญญา บุคคลจะมีปัญญาได้นั้น ต้องไม่กระทำอกุศลกรรม การกระทำของผู้ที่ไม่ฉลาดบ้าง หรือจะเรียกว่า ทุจริตกรรม ก็คงไม่ผิด กรรมชั่วหรือพฤติกรรมที่ชั่วของคนเรานี้ มีทางเกิดได้ ๓ ทาง คือ

๑. กายทุจริต มีการทำร้ายเบียดเบียนล้างผลาญชีวิตร่างกายของผู้อื่น มีการลักขโมยแย่งชิงทรัพย์สินอันเป็นของรักของหวงของผู้อื่น มีการผิดประเพณีล่วงละเมิดบุตรสาามีภรรยาอันเป็นที่รักของผู้อื่น

๒. วจีทุจริต มีการพูดปด พูดเท็จ ทาลายหักรานประโยชน์ของผู้อื่น มีการพูดส่อเสียดยุแหยให้ผู้อื่นแตกแยกกัน มีการพูดคาถาหยาบเพื่อให้ผู้อื่นเจ็บช้ำน้ำใจ มีการพูดเพ้อเจ้อ ที่ไม่เป็นประโยชน์อันใด

๓. มโนทุจริต มีความคิดโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น การคิดอาฆาตพยาบาทต่อผู้อื่นมีความเห็นผิดจากหลักธรรมอันดีงามอกุศลกรรมทั้ง ๓ ทางนี้ ให้ผลชั่วร้ายแก่ตนเอง และสังคม มีแต่ปัญหาและความทุกข์ฝ่ายเดียว

ฉันใด ส่วนกรรมดีซึ่งตรงกันข้ามกับความชั่วนี้ นาความสงบสุขมาให้แก่ชีวิต และสังคมฝ่ายเดียว ฉันนั้น เหมือนกัน คนเราจะมีปัญญาเกิดขึ้นได้ ต้องไม่กระทำความชั่วให้เกิดขึ้น และต้องกระทำความดีให้เจริญยิ่งขึ้นไป^{๕๓}

บุคคลเราจะมีปัญญาได้นั้น ต้องพิจารณาโดยอุบายแยกแยะ แล้วนำไปใช้สร้างเหตุเพื่อให้เกิดความสุขความเจริญ โดยไม่ประมาทในชีวิตโดยการละเลยโอกาสอันดี ที่เป็นเหตุให้ได้ประโยชน์ เมื่อกล่าวถึงประโยชน์ คงไม่พ้นประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่างนี้ คือ

(๑) **อุฏฐานสัมปทา** ความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงชีวิตในการศึกษาเล่าเรียน ในการกระทำหน้าที่กิจการงานของตน

(๒) **อารักขสัมปทา** การระวังรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ไม่ให้เสื่อม การรักษาเกียรติยศชื่อเสียง หน้าที่การงานของตนไม่ให้เสื่อม

(๓) **กัลยาณมิตตตา** การเสวนาคบหากับคนที่ดีงาม

(๔) **สมชีวิตา** การเลี้ยงชีพของตนให้พอเหมาะ พอควร แก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ คือไม่ให้ฝืดเคืองแร้นแค้นจนเกินไป และไม่ให้สุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือยจนเกินไป^{๕๔}

การนำหลักทฤษฎีมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน คือพุทธศาสนิกชนต้องมีความรู้จักพอประมาณ พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้แก่ภิกษุว่า ภิกษุควรรู้จักประมาณในการรับและการบริโภค ในที่นี้ก็เพื่อจะให้ภิกษุนั้นเป็นผู้พอใจตามที่ดินมีตนได้ ก็เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักการสำหรับเป็นกรอบในการรับและการใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นแบบเข้มข้น หรือ แบบผ่อนปรน พระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักในการรับและการใช้จ่ายนั้นก็เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นทุกข์ มีคนจำนวนมากที่เข้าถึงได้ (โลกุตตรสุข) แต่ก็มีคนจำนวนมากเช่นเดียวกันที่พอใจที่จะใช้ชีวิตแบบชาวโลก โดยแสวงหาความสุขในโลกและยินดีที่ได้รับความสุขที่แฝงอยู่ในสุขแบบโลก (โลกียสุข) พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนการสอนไปจากอดีตที่มุ่งสอนให้หลุดพ้นเข้านิพพาน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาไม่สอนให้คนหลุดพ้น เข้าสู่นิพพาน พระพุทธศาสนายังมุ่งสอนให้คนหลุดพ้นเข้าสู่นิพพานเหมือนเดิม เพียงแต่หันมาสอนให้สร้างสรรค์คนให้เป็นคนดีเพื่อความสงบสุขของสังคม และความสงบใจให้เป็นพื้นฐานให้กับบุคคลก่อนที่จะเป็นเช่นนั้นเพราะสถานการณ์ทางโลกได้เปลี่ยนไป วิถีชีวิตของคนก็เปลี่ยนไป

ดังนั้น จุดหมายหลักของพระพุทธศาสนานั้นก็ยังสอนเพื่อให้คนพ้นทุกข์คือเข้าสู่นิพพานเป็นจุดสูงสุดและพ้นทุกข์กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปของจริยธรรมแบบโลกปัจจุบัน การแสวงหาปัจจัยให้พอแก่ความต้องการของชีวิต หรือ มีวัตถุพรั่งพร้อมบริบูรณ์ก็ตามมิใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง เพราะมันเป็นเพียงขั้นบันได เป็นเพียงวิธีการขั้นตอนหนึ่งสำหรับช่วยให้ก้าวต่อไปสู่จุดหมายที่สูงกว่า คือเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความมีชีวิตดีงามและการประสพสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป

^{๕๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗. อ้างในพุทธทาสภิกขุ, **อิทัปปัจจยตา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๖.

^{๕๔} อัง.อุฎฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๑๗๓.

ไม่ได้มีกันทุกคน คนบางคนมีความต้องการวัตถุเพียงเท่าที่พอเป็นอยู่ แล้วก็สามารถหันไปมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา^{๕๕}

ประโยชน์ในปัจจุบันทั้ง ๔ อย่างนี้ เมื่อบุคคลนำไปปฏิบัติให้เป็นเหตุแห่งความเจริญอย่างบริบูรณ์แล้ว จะทำให้ทุกคนดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีความสุข พรั่งพร้อมไปด้วยทรัพย์สมบัติ ฉะนั้นการไม่ละทิ้งประโยชน์ในปัจจุบันให้ล่องเลยผ่านไป ล้วนเป็นหน้าที่ของผู้มีปัญญาทั้งสิ้น

๒.๒.๖ ระดับของปัญญา

ปัญญา ความรอบรู้ เมื่อว่าโดยความลึกซึ้งโดยย่อมี ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียปัญญา และโลกุตตรปัญญา โดยพิสดารมี ๖ ระดับ คือ ระดับวิญญาน ระดับสัญญา ระดับทัญญู ระดับอภิญญา ระดับญาณ ระดับตรัสรู้ เมื่อว่าโดยประเภทมี ๒ ประเภท คือ โลกียปัญญา และโลกุตตรปัญญา คำว่าระดับและประเภทที่ต่างกัน คือ ระดับ หมายถึง คุณภาพของปัญญา ส่วนประเภท คือ ชนิดของปัญญา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) **โลกียปัญญา** เป็นปัญญาที่เกี่ยวกับทางโลก เป็นวิสัยของโลก เป็นเรื่องของชาวโลก ยังอยู่ในภพทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นปัญญาที่ประกอบด้วยอัสวกิเลสเป็นปัญญาที่ยังถูกร้อยรัดด้วยกิเลสมีสังโยชน์ เป็นต้น คู่กับโลกุตตรปัญญา

โลกียปัญญา เป็นปัญญาในทางโลก เป็นวิสัยของโลก เป็นสภาวะเนื่องในโลก อันมีวิบากภูมิ ๓ คือ มนุษย์ (ชั้น ๕) สวรรค์ (รูปภูมิ) พรหม (อรูปภูมิ) เป็นปัญญาที่ประกอบด้วยกิเลสเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มีผลคือ ทำให้ได้อภิญญา ๕ ได้แก่

- (๑) อิทธิวิธี ความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้
- (๒) ทิพโสด ญาณที่ทำให้มีหุทิพย์
- (๓) เจโตปริยญาณ ญาณที่ทำให้กำหนดใจคนอื่นได้
- (๔) ปุพเพนิวาสานุสสติ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้
- (๕) ทิพพจักขุ ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์^{๕๖}

อภิญญาต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันเฉพาะกลุ่มบุคคล หากใช้ไม่ถูกทาง ยังจะเป็นการทำให้การพัฒนาปัญญาเนิ่นช้า โลกียปัญญานั้น เป็นปัญญาที่ยังไม่มีความลึกซึ้ง ยังประกอบด้วยกิเลสตัณหาอยู่ ยังไม่สามารถละกิเลสได้เด็ดขาด แต่ตั้งอยู่บนกุศลธรรมคือคุณงามความดีและไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

^{๕๕} พระครูโพธิธรรมานุกุล (บรรเทา ชุตินฺธ), “ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๕.

^{๕๖} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๓๑๐/๑๓๙.

โลกียปัญญา เป็นปัญญาในทางโลกที่ใช้เพื่อการดำเนินชีวิต ผู้ประกอบด้วยความถึงพร้อมแห่งศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ก่อให้เกิดคุณสมบัติของผู้มีปัญญาในทางโลก บุคคลนั้นจะเป็น “คนขยันหมั่นเพียรในการงาน ไม่ประมาท รู้วิธีการเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้เป็นผู้มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทางแห่งประโยชน์ที่มีอยู่ภพหน้าเป็นนิตย์”^{๕๗}

ความหมายของปัญญาในเชิงโลกียปัญญาอีกลักษณะหนึ่ง ที่พระพุทธองค์ตรัสเรียกว่า ปัญญาณะ หรือ ทรัพย์คือปัญญา^{๕๘} ผู้มีปัญญาเปรียบดังผู้มีทรัพย์ จะเป็นผู้ที่ไม่ขัดสน ชีวิตจะไม่สูญเสียเปล่า ผู้มีปัญญาย่อมสามารถหาทรัพย์ทางโลกได้ และปัญญาเป็นทรัพย์ที่ไม่มีผู้ใดสามารถแย่งชิงไปได้

พระพุทธองค์ได้อุปมาถึงปัญญากับแสงต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกว่าแสงสว่างแห่งปัญญานั้นมีความสำคัญเพียงใด

๑. แสงสว่างแห่งดวงจันทร์
๒. แสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์
๓. แสงสว่างแห่งไฟ
๔. แสงสว่างแห่งปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง ๔ ประการนี้แล บรรดาแสงสว่าง ๔ ประการนี้ แสงสว่างแห่งปัญญาเป็นเลิศ^{๕๙}

บรรดาแสงสว่างทั้งหลาย ล้วนมีความสำคัญแตกต่างกันไป ต่างก็มีคุณสมบัติให้ความส่องสว่างเปิดเผยสิ่งที่มองไม่เห็นให้ชัดเจนขึ้นในลักษณะที่แตกต่างกัน ให้ทั้งความอบอุ่นและใช้เพื่อการดำรงชีวิต จึงแสดงให้เห็นว่าคุณสมบัติของปัญญานั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง จากความหมายและความสำคัญของโลกียปัญญาที่ได้ยกมานั้น ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะบุคคลที่มีคุณสมบัติของปัญญาดังกล่าว จะทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีประโยชน์และมีคุณค่า ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ให้ความสำคัญแก่แสงสว่างแห่งปัญญาว่ามีความเป็นเลิศกว่าแสงใด ๆ ในโลกทั้งหมด

๒) โลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาที่เหนือจากโลก เป็นปัญญาที่พ้นวิสัยของโลก ไม่เนื่องในภพทั้งสาม คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นปัญญาที่ประกอบด้วยโลกุตตรมรรค คือ มรรค ผล นิพพาน^{๖๐} เป็นปัญญาที่ผ่านการฝึกฝนอบรมอย่างยิ่งยวด จนสามารถขัดเกลากิเลส ตัณหา ความเห็นผิดไปโดยลำดับ ผู้ที่ละกิเลสได้เรียกว่าอริยบุคคล ส่วนปัญญาในขั้นสุดท้ายคืออรหัตตผล เป็นปัญญาที่กำจัดกิเลสให้สิ้นลงไป มีความเห็นแจ้งในสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นปัญญาของ

^{๕๗} อัง.อญฺฐก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๔.

^{๕๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๗/๗๖.

^{๕๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๑/๒๐๙.

^{๖๐} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๙๑๑/๓๔๔. อ้างในพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธจนาณุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๒.

พระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกทั้งหลาย เป็นปัญญาที่ไม่นับเนื่องในวิญญูทุกข์ อันไม่ใช่วิสัยของโลก สภาวะพ้นโลก ไม่เกี่ยวเนื่องกับวิบากภูมิอีกต่อไป ได้แก่ มรรค ผล นิพพาน^{๖๑} อันประกอบด้วย อภิญญา ๖ เป็นผล ได้แก่ (๑) อิทธิวิธิ ความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ (๒) ทิพโสต ญาณที่ทำให้ มีหูทิพย์ (๓) เจโตปริยญาณ ญาณที่ทำให้กำหนดใจคนอื่นได้ (๔) ปุพเพนิวาสานุสสติ ญาณที่ทำให้ ระลึกชาติได้ (๕) ทิพพจักขุ ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์ (๖) อาสวักขยญาณ ญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป^{๖๒}

โลกุตตรปัญญานี้ เป็นปัญญาที่ผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนขัดเกลากิเลสตัณหา มิจฉาทิฐิไปโดยลำดับ ที่เรียกว่าพระอริยบุคคล ส่วนปัญญาในขั้นสำเร็จพระอรหันตผล เป็นปัญญาที่ ทาลายอาสวกิเลสให้หมดสิ้นไป มีความรู้แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่ง อันเป็นปัญญาของพระพุทธเจ้าและ พระอรหันตสาวกทั้งหลาย

ดังนั้น หากมนุษย์ยังไม่สามารถพัฒนาปัญญาจนถึงระดับโลกุตตรระได้นั้น ต้องเริ่มต้นจาก การพัฒนาปัญญาในระดับโลกียะเสียก่อน เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่น บ่อเกิดของกิเลสตัณหา อัน เป็นเหตุให้มนุษย์ยังคงวนเวียนอยู่วัฏฏะทั้ง ๓ หากซึ่งแม้แต่ปัญญาในระดับสูงสุดคือโลกุตตรปัญญา ก็ ต้องอาศัยโลกียปัญญาเป็นพื้นฐานในการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความเจริญมากยิ่งขึ้น เพราะการเรียนรู้ที่จะอยู่ ในโลกอย่างปลอดภัยจากความทุกข์นั้น ไม่ใช่สิ่งที่กระทำโดยง่าย

๒.๒.๗ ระดับของปัญญาแบ่งตามลักษณะสัมมาทิฐิ

ทิฐิ คือ ความเห็น ความเข้าใจตามแนวคิดของตน ลักษณะสำคัญของทิฐิ คือ การยึดถือ เป็นของตน ความรู้ที่เป็นทิฐินี้ มิได้ตั้งแต่ขั้นไม่มีเหตุผล มีเหตุผลน้อยบ้างมากบ้าง แต่เมื่อใดทิฐินั้น พัฒนาขึ้นไปเป็นความรู้ ความเข้าใจ ตามความเป็นจริง ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง คือรู้ตรงตาม สภาวะเรียกว่า สัมมาทิฐิ ปัญญาที่แบ่งตามลักษณะสัมมาทิฐินี้ มี ๒ ประการดังต่อไปนี้^{๖๓}

(๑) โลกียสัมมาทิฐิ คือ ปัญญาที่ยังขึ้นตรงต่อโลก ได้แก่ มีความเห็น ความเชื่อความ เข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งความดี เป็นไปในทางที่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดี งาม รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้ทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ชีวิตตนเองครอบครัวและสังคม แต่ยังไม่หมดทุกข์ โลกียปัญญานี้ เป็นบาทฐานหรือเป็นบันไดก้าวแรกให้มนุษย์ก้าวเดินไปสู่เส้นทาง แห่งโลกุตตรปัญญาในโอกาสต่อไป

(๒) โลกุตตรสัมมาทิฐิ คือ ปัญญาที่เหนือโลก ไม่ขึ้นต่อโลกธรรม ได้แก่ ความรู้ ความ เข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริง หรือรู้เข้าใจตามสภาวะของธรรมชาติ ไม่ตกเป็น ทาสของกิเลสตัณหาอันเป็นมูลเหตุของความเร่าร้อนทางด้านจิตใจที่เรียกกันในภาษาสมัยใหม่ว่าไม่ตก

^{๖๑} อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๖๓-๑๔๖๔/๓๕๙.

^{๖๒} ที.สี. (แปล) ๙/๒๓๔-๒๔๘/๗๗-๘๔.

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, หน้า ๔๔.

เป็นทาสทางอารมณ์ของตนเอง ไม่ตกเป็นทาสของอำนาจ หรือค่านิยมจากภายนอก มีพฤติกรรมที่อิสระเพราะมีจิตใจที่หลุดพ้นจากอำนาจของการปรุงแต่งจากสิ่งภายนอกของสังคมได้อย่างสิ้นเชิง^{๖๔}

นอกจากนี้ปัญญาสามารถแบ่งระดับได้ละเอียดดังนี้

๑) ระดับวิญญาน เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่เมื่ออายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจกระทบกับอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ เกิดการรับรู้ขึ้นมา^{๖๕} ความรู้ระดับวิญญานนี้ เป็นความรู้ที่มีความบริสุทธิ์ เนื่องจากเป็นการรู้โดยตรงในระยะแรก ยังไม่มีการให้รายละเอียดหรือความหมายอะไร คือ เมื่อตาเห็นรูป ก็รู้เพียงว่าเห็นเท่านั้น แต่ไม่รู้ว่าเห็นรูปอะไร การเกิดขึ้นของความรู้ระดับวิญญานนี้เกิดขึ้นมาได้ต้องมียोगประกอบครบทั้ง ๓ อย่าง คือ อายตนะ อารมณ์ และจิต

๒) ระดับสัญญา หมายถึงการจำได้หมายรู้ในเรื่องนั้น ๆ จะมีความละเอียดกว่าปัญญา ระดับวิญญาน ปัญญาระดับนี้เกิดขึ้นโดยอาศัยการเทียบเคียงระหว่างประสบการณ์เดิมหรือความรู้เก่า กับความรู้ใหม่ เป็นความรู้ที่ต่อเนื่องมาจากความรู้ระดับวิญญาน แบ่งออกเป็น ๖ อย่างตามทางแห่งการรับรู้ คือ รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผลฐัพพสัญญา และธัมมสัญญา อาจกล่าวได้ว่า ความรู้ระดับสัญญานี้ก็คือ กระบวนการเรียกเก็บรวบรวมและสะสมข้อมูลของการเรียนรู้และวัตถุดิบสำหรับความคิดนั่นเอง^{๖๖}

๓) ระดับทัญญู หมายถึง ปัญญาที่เป็นทรรศนะ แนวคิด หรือทฤษฎี ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากการฟัง การคิด ที่เป็นไปตามกระบวนการทางเหตุผลหรืออนุมาน ความรู้ระดับทัญญูนี้ ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ มิจฉาทัญญู เป็นความเห็นที่ผิดจากความเป็นจริงเป็นไปเพื่อสร้างโลกสร้างกิเลส และสัมมาทัญญู คือ ความเห็นชอบเห็นความจริง ได้แก่การเห็นที่ถูกต้องตามอริยสัจ ๔ ดังที่มีพระพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทัญญูคืออะไร คือความรู้ในทุกข์ ความรู้ในสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่าสัมมาทัญญู”^{๖๗}

๔) ระดับอภิญญา เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากความสามารถพิเศษทางจิต โดยอาศัยการฝึกจิตให้มีพลังความรู้โดยไม่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสใด ๆ ทั้งเป็นสิ่งที่สามารถรับรู้ได้โดยไม่ขึ้นกับกาลเทศะ (Time and Space) แต่อย่างไร การรับรู้ระดับนี้เมื่อเกิดขึ้นสามารถที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เกินวิสัยสามัญของมนุษย์ เราเรียกความรู้แบบนี้ว่าอภิญญา

๕) ระดับญาณ เป็นปัญญาที่เกิดจากการหยั่งรู้สภาวะแห่งความจริงรวบยอดทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายในตัวของผู้รู้เท่านั้นเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงผ่าน

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓๗ - ๗๓๘.

^{๖๕} เดือน คาคี, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๗-๑๓๕.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘.

^{๖๗} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๔๐๒/๒๖๖.

ขั้นตอนการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ความรู้ระดับญาณนี้มีขั้นตอนแห่งการเจริญ เรียกว่า วิปัสสนาญาณ^{๖๘}

๖) ระดับตรัสรู้ หรือ สัมโพธิ เป็นปัญญา เป็นความรู้ระดับญาณขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ เป็นญาณที่รู้ว่ตนหลุดพ้นจากสภาวะธรรมฝ่ายสังขตะทั้งปวง และเมื่อได้บรรลุโลกุตตรธรรมก็รู้ว่ตนได้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว กิจที่พึงทำทุกอย่างก็ได้ทำเสร็จแล้ว ได้บรรลุถึงความ เป็นอิสระจากโลกียธรรมทั้งมวลโดยสมบูรณ์ ไม่มีกิจที่ต้องทำอีกต่อไป ความรู้ระดับนี้จะเกิดขึ้นมาได้ ต้องมีเงื่อนไข ๓ ประการ คือ “ได้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ บริบูรณ์ด้วยดี มีความรู้ระดับญาณเกิดขึ้นแล้วโดยสมบูรณ์ และเกิดความเปลี่ยนแปลงทั้ง ๕ ประการคือ เปลี่ยนแปลงทางปัญญา เปลี่ยนแปลงทางคุณภาพจิตเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม”^{๖๙}

สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ความรู้ทั้ง ๖ ระดับนี้ เราสามารถแบ่งออกได้ ๒ ระดับใหญ่ ๆ คือ

- ระดับวิญญาน - ระดับสัญญา - ระดับทัญญิ - ระดับอภิปัญญา ๕	ปัญญาระดับโลกียธรรม
- ระดับอภิปัญญาข้อที่ ๖ (อาสวัคชญาณ) - ระดับตรัสรู้หรือสัมโพธิ	ปัญญาระดับโลกุตตรธรรม

ปัญญาระดับโลกียะนี้ เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา โดยการทำให้เกิดมาน โดยอาศัยสมถกรรมฐานเป็นเบื้องต้นก่อน โดยอาศัยมานเป็นสัญญาผ่านอายตนะภายใน ภายนอก จนเกิดมานขึ้นมาและปรับพฤติกรรมให้เป็นสัมมาทัญญิ จนกระทั่งสามารถบรรลุระดับอภิปัญญา ๕ เป็นจุดหมายสูงสุดสืบเนื่องจากการพัฒนาปัญญาระดับกลางจากมาน หลังจากนั้นมานที่ได้เป็นบาทฐานในการพัฒนาสู่ปัญญาขั้นโลกุตตรธรรมต่อไป จนบรรลุอาสวัคชญาณนั่นเอง

๒.๒.๘ สรุปปัญญาในพระพุทธศาสนา

ปัญญา เป็นธรรมชาติที่รู้ชัด รู้แจ้ง รู้จริง รู้ทั่ว ความรู้ที่ระเอียดลึกซึ้ง แยกแยะดีชั่ว รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น รู้จักโทษที่กระทำลงไป รู้จักเหตุรู้จักผล และวิเคราะห์ว่าสิ่งไหนควรทำสิ่งไหนไม่ควรทำ ปัญญาในระดับโลกียปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการฟังและการคิด ส่วนปัญญาในระดับโลกุตตรปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนา ปัญญาในระดับ

^{๖๘} พุ.ป. (บาลี) ๓๑/๑/๑.

^{๖๙} บุญมี แทนแก้ว, ญาณวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธนการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๕๕.

โลกียปัญญายังมีการเวียนว่ายตายเกิดในภพต่าง ๆ แต่ปัญญาในระดับโลกุตตรปัญญาเป็นปัญญาที่ดับกิเลสโดยสิ้นเชิง

เมื่อปัญญาพัฒนาดีแล้ว ย่อมรู้ที่จะจัดการจัดสรร จัดการความรอบรู้ในกองสังขาร มองเห็นตามความเป็นจริง ปัญญาเกิดจากความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จนถึงความหลุดพ้น มีจิตเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ได้แก่ การรวมเอามรรคสองข้อแรก คือ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ เข้ามา โดยสาระคือ การฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่รู้แจ้งชัดตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ คลุมเครือ หรือพาลามั่วเพราะอิทธิฤทธิ์ของกิเลส ซึ่งมีอวิชชาและตัณหา เป็นผู้ครอบงำจิตอยู่ การฝึกปัญญา เช่นนี้ ต้องอาศัยการฝึกปัญญาให้บริสุทธิ์เป็นฐาน ในขณะเดียวกันเมื่อปัญญาบริสุทธิ์เห็นแจ้งตามความเป็นจริงแล้ว ก็ส่งผลช่วยให้จิตใจนั้นสงบมั่นคง ผ่องใส บริบูรณ์ ส่งผลออกไปในการดำเนินชีวิต คือ ทำให้วางใจ วางท่าที มีความสัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง และใช้ปัญญาบริสุทธิ์ ไม่เอนเอียงไม่มีกิเลสแอบแฝง คิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และทำกิจกรรมทั้งหลายในทางที่เป็นประโยชน์สุขอย่างแท้จริง

คุณสมบัติของโลกุตตรปัญญาเป็นไปเพื่อกำจัดกิเลสตัณหาขจัดอวิชชา เพื่อความรู้แจ้งและคุณสมบัติของโลกียปัญญาเป็นไปเพื่อความไม่ประมาท ความมีศรัทธา การดำรงอยู่ในศีลและเลื่อมใสศรัทธา ด้วยการไม่เบียดเบียน สิ่งที่ทำให้คุณลักษณะของปัญญาในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท มีความโดดเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ การพัฒนาปัญญาของพระพุทธองค์ ทรงเป็นผู้ที่ฝึกฝนพากเพียรด้วยพระทัยที่เด็ดเดี่ยวมั่นคงและแน่วแน่ จนสามารถตรัสรู้ได้ด้วยพระองค์เอง เมื่อตรัสรู้แล้วได้ทรงโปรดสั่งสอนบอกทางแก่ผู้ที่กำลังเดินทางอยู่ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ไม่คับแคบของพระพุทธศาสนา มีความปรารถนาดีต่อมนุษย์ทั่วไป ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ ไม่ว่าใครที่เดินตามทางของพระพุทธองค์ย่อมไปสู่จุดหมายสูงสุดได้เช่นเดียวกัน จึงถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง

สรุปปัญญาในพระพุทธศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษา

จากการศึกษาปัญญาในพระพุทธศาสนาข้างต้น พบว่าระดับปัญญาในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับนิสิตระดับอุดมศึกษา คือ ปัญญาระดับทิฐิ หมายถึง ปัญญาที่เป็นทรรศนะ แนวคิด หรือทฤษฎี ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากการฟัง การคิด ที่เป็นไปตามกระบวนการทางเหตุผลหรืออนุมาน ความรู้ระดับทิฐินี้ ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ มิจฉาทิฐิ เป็นความเห็นที่ผิดจากความเป็นจริงเป็นไปเพื่อสร้างโลกสร้างกิเลส และสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบเห็นความจริง ได้แก่การเห็นที่ถูกต้องตามอริยสัจ ๔ ดังที่มีพระพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฐิคืออะไร คือความรู้ในทุกข์ ความรู้ในสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่าสัมมาทิฐิ” โดยปัญญาสามารถพัฒนาสู่ลำดับขั้นที่สูงขึ้นไปได้ ด้วยอาศัยการพัฒนาได้จากการฟัง การคิด การฝึกฝนอบรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงได้

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับชุดกิจกรรม

๒.๓.๑ ความหมายของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรม (Activity Packages) เป็นชื่อที่ดัดขึ้นมาจากชื่อเดิมที่เรียกว่าชุดการสอนหรือชุดการเรียน (Instructional Packages หรือ Learning Packages) เพราะเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอน และเป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเอง ฝึกให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สิ่งต่างๆ ในชุดกิจกรรมเพื่อศึกษาดด้วยตนเอง ชุดกิจกรรมมีชื่อเรียกต่างๆ กันเช่น ชุดการสอน ชุดการเรียนสำเร็จรูป ชุดกิจกรรม ซึ่งเป็นชุดของสื่อประสมที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ได้มีผู้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมหรือชุดการเรียนหรือชุดการสอน ไว้ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์^{๗๐} ได้กล่าวว่า ชุดการสอนเป็นสื่อผสมที่ได้จากระบบการผลิต และการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับหน่วยหัวเรื่อง และวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

บุญเกื้อ ครอบหาเวช^{๗๑} ได้ให้ความหมายของชุดการสอนหรือชุดกิจกรรมว่าเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งของสื่อประสม (Multi-media) ที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ ตามหัวข้อ เนื้อหาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ โดยจัดเอาไว้เป็นชุดๆ แล้วแต่ผู้สร้างจะทำขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และผู้สอนเกิดความมั่นใจที่พร้อมจะสอน

บุญชม ศรีสะอาด^{๗๒} กล่าวว่า ชุดการสอนหรือชุดกิจกรรม (Instructional Package) คือ สื่อการเรียนหลายอย่างประกอบกัน จัดเข้าไว้ด้วยกันเป็นชุด (Package) เรียกว่าสื่อประสม (Multi-Media) เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ มีชื่อเรียกหลายอย่างเช่น Learning Package, Instructional Package หรือ Instructional Kits นอกจากจะใช้สำหรับผู้เรียนเป็นรายบุคคลแล้วยังใช้ประกอบการสอนแบบอื่น เช่น ประกอบการบรรยาย การเรียนเป็นกลุ่มย่อย

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ^{๗๓} ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมว่าเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่เป็นลักษณะของสื่อประสม และเป็นการใช้สื่อตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปรวมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความต้องการ โดยอาจจัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อเรื่องและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้อาจจัดไว้เป็นชุดในกล่อง ของกระเป๋า ชุดกิจกรรมอาจ

^{๗๐} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, *ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๗๑} บุญเกื้อ ครอบหาเวช, *นวัตกรรมการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๙๑.

^{๗๒} บุญชม ศรีสะอาด, *การพัฒนาการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๗), หน้า ๙๕.

^{๗๓} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, *21 วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด*, (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑.

ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ คำสั่ง ใบงานในการทำกิจกรรม วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ความรู้ เครื่องมือ หรือสื่อจำเป็นสำหรับกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งแบบวัดและ ประเมินผล การเรียนรู้

ฮุสตัน และคณะ (Houston & et al)^{๗๔} ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุดการเรียนรู้หรือชุดกิจกรรมเป็นชุดประสบการณ์ที่จัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

กู๊ด (Good)^{๗๕} ได้อธิบายถึงชุดกิจกรรมว่า ชุดกิจกรรม คือ โปรแกรมทางการสอนทุกอย่างที่จัดไว้โดยเฉพาะ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนรู้คู่มือครู เนื้อหาแบบทดสอบ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนไว้อย่างชัดเจน ชุดกิจกรรมนี้ครูเป็นผู้จัดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง โดยครูเป็นผู้แนะนำเท่านั้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรม คือ ชุดของสื่อประสมที่มีการนำสื่อและกิจกรรมหลายๆ อย่างมาประกอบกันเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ ตามหัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ ตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม โดยครูเป็นผู้วางแผนการจัดกิจกรรม และเป็นผู้จัดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓.๒ หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับชุดกิจกรรม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์^{๗๖} ได้กล่าวว่า ชุดการเรียนรู้ (Learning Package) ชุดการสอน (Instruction Package) มีแนวคิดพื้นฐานที่นำมาใช้ในการสร้างชุดกิจกรรมเกิดจากหลักการและทฤษฎีซึ่งประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๕ หลักการ ดังนี้

แนวคิดที่ ๑ ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาได้นำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และ ความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีหลายด้านคือ ความสามารถ สติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ สังคม เป็นต้น ในการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้ วิธีการที่เหมาะสมที่สุด คือ การจัดการเรียนรายบุคคล หรือการสอนตามเอกัตภาพการศึกษาโดยเสรี การศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งล้วนเป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถ และความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ ๒ ความพยายามที่เปลี่ยนแปลงการสอนจากเดิมที่ยึดครูเป็นแหล่งความรู้มาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนด้วยการใช้ความรู้จากสื่อการสอนแบบต่างๆ ซึ่งได้จัดให้ตรงกับ

^{๗๔} Houston, Robert W. and other, **Developing Instruction Modules**, College of Education. (Texas : University of Houston, 1972), p. 10-15.

^{๗๕} Good, C.V., **Dictionary of education**, 3rd ed. (New York : McGraw-Hill, 1973). p. 306.

^{๗๖} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, **ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

เนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอน การเรียนด้วยวิธีนี้ ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด อีกสองส่วนผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเองจากสิ่งที่ผู้สอนเตรียมไว้ในรูปของชุดกิจกรรม

แนวคิดที่ ๓ การใช้โสตทัศนูปกรณ์ในรูปของการจัดระบบการใช้สื่อการสอนหลายอย่างมาช่วยในการสอนให้เหมาะสม และใช้เป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียน แทนการให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนตลอดเวลา แนวทางใหม่จึงเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบประสมให้เป็นชุดกิจกรรม เพื่อเปลี่ยนจากการใช้สื่อเพื่อช่วยครูสอนมาเป็นการช่วยผู้เรียน

แนวคิดที่ ๔ ปฏิกริยาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับสภาพแวดล้อมเดิมที่นักเรียนเป็นฝ่ายรับความรู้จากครูเท่านั้นแทบจะไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อเพื่อนๆ และต่อครู นักเรียนจึงขาดทักษะการแสดงออก และการทำงานเป็นกลุ่ม จึงได้มีการนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาในการเรียนการสอน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ประกอบกิจกรรมด้วยกัน ซึ่งนำมาสู่การผลิตสื่อออกมาในรูปของชุดกิจกรรม

แนวคิดที่ ๕ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้โดยจัดสภาพการณ์ออกมาเป็นการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งหมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียน

- ๑) ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง
- ๒) ได้ทราบว่าการตัดสินใจหรือการปฏิบัติงานของตนถูกหรือผิดอย่างไร
- ๓) ได้รับการเสริมแรงที่ทำให้นักเรียนภูมิใจที่ได้ทำถูก หรือคิดถูกอันจะทำให้เกิดการทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต
- ๔) ได้เรียนรู้ไปทีละขั้นตอนตามความสามารถและความสนใจของตนเอง

จากแนวคิด การผลิตชุดกิจกรรมควรจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะ สร้างแรงจูงใจ และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมากที่สุด

๒.๓.๓ ประเภทของชุดกิจกรรม

จากการศึกษาชุดกิจกรรม พบว่าได้แบ่งประเภทของชุดกิจกรรม หรือชุดการสอนออกเป็นหลายประเภทที่ช่วยให้ผู้สร้างได้ตัดสินใจว่าจะสร้างชุดกิจกรรมในรูปแบบใด ดังนี้

บุญแก้ว ควรหาเวช^{๗๗} ได้แบ่งประเภทของชุดกิจกรรมเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ชุดกิจกรรมประกอบคำบรรยาย เป็นชุดกิจกรรมสำหรับผู้สอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนส่วนใหญ่ได้รู้และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนขึ้นชุดกิจกรรม

^{๗๗} บุญแก้ว ควรหาเวช, **นวัตกรรมการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๙๔-๙๕.

แบบนี้จะช่วยให้ผู้สอนลดการพูดให้น้อยลง และเป็นการใช้สื่อการสอนที่มีพร้อมอยู่ในชุดกิจกรรมในการเสนอเนื้อหามากขึ้น สื่อที่ใช้อาจได้แก่ ภาพ แผนภูมิ หรือกิจกรรมที่กำหนดไว้ เป็นต้น

๒. ชุดกิจกรรมแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุดกิจกรรมสำหรับให้ผู้เรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ ๕-๗ คน โดยใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดกิจกรรมแต่ละชุด มุ่งที่จะฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียนและผู้เรียนมีโอกาสดำเนินงานร่วมกัน ชุดกิจกรรมชนิดนี้มักจะใช้สอนในการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น

๓. ชุดกิจกรรมแบบรายบุคคลหรือชุดกิจกรรมตามเอกัตภาพ เป็นชุดกิจกรรมสำหรับเรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคล คือ ผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้ตามความสามารถและความสนใจของตนเอง อาจเรียนที่โรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ ส่วนมากมักจะมุ่งให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจเนื้อหาวิชาที่เรียนเพิ่มเติมผู้เรียนสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเองได้ด้วยชุดกิจกรรมชุดกิจกรรมชนิดนี้อาจจะจัดในลักษณะของหน่วยการสอนส่วนย่อยหรือโมดูลก็ได้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผู้ริเริ่มและพัฒนาชุดการสอนผู้หนึ่ง คือ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้แบ่งชุดการสอนออกตามลักษณะการใช้งานออกเป็น ๓ ชนิด กล่าวคือ^{๗๘}

๑. ชุดการสอนประกอบคำบรรยายเป็นชุดการสอนสำหรับครู กำหนดกิจกรรมและสื่อการสอนให้กับครูใช้ประกอบคำบรรยาย ทำให้ครูพูดน้อยลง (การผูกขาดการเป็นพระเอก นางเอก ผู้ร้าย ตัวโกงแต่เพียงผู้เดียวของครูในห้องเรียนลดน้อยลง) นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น

๒. ชุดการสอนสำหรับกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนจะเห็นจากการประกอบกิจกรรมตามคำสั่ง และหัวข้อที่กำหนดไว้ ครูเปลี่ยนบทบาทโดยสิ้นเชิงกลายเป็นผู้เตรียมประสบการณ์ผู้อำนวยการเรียนรู้ ผู้ประสานงาน (ให้เด็กทำกิจกรรม) และเป็นผู้ตอบคำถามเท่านั้น

๓. ชุดการสอนรายบุคคล เป็นชุดการสอนที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองตามกระบวนการและลำดับขั้นตอนที่บอกไว้ เมื่อเรียนจบตอนแล้วก็ จะทำการทดสอบและประเมินผลแล้วก็เรียนชุดการสอนต่อไปตามลำดับชั้น ครูจะให้ความช่วยเหลือในฐานะผู้ประสานงานคอยตอบปัญหา (ถ้ามี) ชุดการสอนรายบุคคลนี้ ผู้เรียนนำไปเรียนที่บ้านก็ได้เป็นการช่วยเสริมวิชาที่นักเรียนเรียนอ่อนเป็นอย่างดี

วิชัย วงษ์ใหญ่^{๗๙} และประหยัด จิระวรพงศ์^{๘๐} มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ชุดการสอนสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

^{๗๘} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีการศึกษา หน่วยที่ ๑-๕. (กรุงเทพฯ : สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๗๒-๖๗๓.

^{๗๙} วิชัย วงษ์ใหญ่, การพัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๒๓), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^{๘๐} ประหยัด จิระวรพงศ์, “เทคโนโลยีสื่อทางการศึกษา”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, (๒๕๓๙), หน้า ๑๗๑.

๑. ชุดการสอนสำหรับคำประกอบคำบรรยาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ชุดการสอนสำหรับครู ใช้เป็นชุดการสอนสำหรับกำหนดกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ให้ครูใช้ประกอบคำบรรยายเพื่อเปลี่ยนบทบาทการพูดของครูให้น้อยลง และเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น ชุดการสอนนี้จะมีเพียงเนื้อหาเพียงหน่วยเดียวที่ใช้สอนกลุ่มใหญ่ ให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์พร้อมๆ กันตามเวลาที่กำหนดไว้

๒. ชุดการสอนสำหรับกิจกรรมแบบกลุ่ม ชุดการสอนนี้มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน และอาจจัดการเรียนในรูปของศูนย์การเรียนรู้ ชุดการสอนกิจกรรมกลุ่มจะประกอบด้วยชุดการสอนย่อย ที่มีจำนวนเท่ากับศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย ในแต่ละศูนย์มีสื่อการเรียนรู้หรือบทเรียนครบชุดตามจำนวนผู้เรียนในศูนย์กิจกรรมนั้น สื่อการเรียนอาจจัดในรูปของการเรียนรายบุคคลหรือผู้เรียนทั้งศูนย์ใช้ร่วมกันก็ได้ ผู้เรียนจากชุดการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มอาจต้องการความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อยในระยะเริ่มต้นเท่านั้น หลังจากเคยชินกับวิธีการใช้แล้ว ผู้เรียนจะสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้เองในขณะทำกิจกรรมหากมีปัญหา ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้เองในขณะทำกิจกรรมการเรียนรู้หากมีปัญหา ผู้เรียนสามารถซักถามครูได้เสมอ เมื่อจบการเรียนรู้แต่ละศูนย์แล้ว ผู้เรียนอาจจะสนใจการเรียนรู้เสริมเพื่อเจาะลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ได้อีกจากศูนย์สำรองที่ครูจัดเตรียมไว้ เพื่อเป็นการไม่เสียเวลาที่ต้องเสียเวลาที่ต้องรอคอยบุคคลอื่น

๓. ชุดการสอนรายบุคคล เป็นชุดการสอนที่จัดระบบขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนใช้เรียนด้วยตนเองตามลำดับขั้นความสามารถของแต่ละบุคคล เมื่อศึกษาจบแล้วจะทำการทดสอบประเมินผลความก้าวหน้าและศึกษาชุดต่อไปตามลำดับ เมื่อมีปัญหาผู้เรียนจะปรึกษากันได้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทันทีในฐานะผู้ประสานงานหรือผู้แนะแนวทางการเรียน ชุดการสอนแบบนี้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลให้พัฒนาการเรียนรู้ของตนเองไปจนสุดขีดความสามารถ โดยไม่ต้องเสียเวลารอคอย ผู้อื่นชุดการสอนนี้อาจเรียกว่า บทเรียนโมดูล

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ^{๔๑} ได้แบ่งประเภทของชุดการสอนไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. ชุดการสอนประกอบคำบรรยายของครู เป็นชุดการสอนสำหรับครูใช้สอนนักเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้นักเรียนส่วนใหญ่รู้และเข้าใจในเวลาเดียวกันมุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ชุดการสอนแบบนี้จะช่วยให้ครูลดการพูดให้น้อยลงและใช้สื่อการสอนที่มีความพร้อมอยู่ในชุดการสอน

๒. ชุดการสอนแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุดการสอนสำหรับให้นักเรียน เรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ ๕ - ๗ คน โดยใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดการสอนแต่ละชุดมุ่งที่จะฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียน และให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการร่วมกัน

^{๔๑} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, ๒๑ วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๒ - ๕๓.

๓. ชุติการสอนแบบรายบุคคลหรือชุติการสอนตามเอกัตภาพ เป็นชุติการสอนสำหรับเรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคล คือ นักเรียนจะต้องศึกษาหาความรู้ตามความสามารถ และความสนใจของตนเอง อาจจะเรียนที่โรงเรียน หรือที่บ้านก็ได้ ส่วนมากมักจะมุ่งให้นักเรียนได้ทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนเพิ่มเติมนักเรียนสามารถประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง

จากการศึกษาการแบ่งประเภทชุติกิจกรรมดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุติกิจกรรมแบ่งเป็น ๒ ประเภท ตามลักษณะของการเรียนรู้และการทำกิจกรรมที่มีจุดมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือชุติกิจกรรมกลุ่มและชุติกิจกรรมรายบุคคล การที่จะเลือกผลิตชุติกิจกรรมชนิดใดนั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูและผู้ผลิต ชุติกิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล โดยมีครูผู้สอนมีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือเสนอแนะเมื่อนักเรียนพบปัญหา หรือข้อสงสัยที่เกิดจากการเรียนด้วยชุติกิจกรรม

๒.๓.๔ องค์ประกอบของชุติกิจกรรม

ในการสร้างชุติกิจกรรมเพื่อนำมาใช้ในการสอนในวิชาต่างๆ นั้นจะต้องมีการศึกษาถึงองค์ประกอบของชุติกิจกรรม และนำมาเป็นแนวทางในการสร้างชุติกิจกรรม นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุติกิจกรรมที่เป็นปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ใหม่ ดังนี้

ทิตินา แคมมณี^{๔๒} กล่าวว่าชุติกิจกรรมประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

๑. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วย หมายเลขกิจกรรม ชื่อของกิจกรรม และเนื้อหาของกิจกรรม
๒. คำชี้แจงเป็นสวนที่อธิบายความมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมและลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น
๓. จุดมุ่งหมายในส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น
๔. ความคิดรวบยอด เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาหรือมโนทัศน์ของกิจกรรมนั้นส่วนนี้ควรได้รับการย้ำและเน้นเป็นพิเศษ
๕. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึง วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อช่วยให้ครูทราบว่าจะต้องเตรียมอะไรบ้าง
๖. เวลาที่ใช้ เป็นส่วนที่ระบุเวลาโดยประมาณว่า กิจกรรมนั้นควรใช้เวลาเพียงใด
๗. ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุในการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วิธีการจัดกิจกรรมนี้ได้จัดไว้เป็นขั้นตอน ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักวิชาแล้วยังเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ครูในการดำเนินการซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๗.๑) ขั้นนำ เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน

^{๔๒} ทิตินา แคมมณี, การวิจัยทางการศึกษา, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐-๑๒.

๗.๒) ขั้นกิจกรรม เป็นส่วนที่ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้เกิดประสบการณ์นำไปสู่การเรียนรู้ตามเป้าหมาย

๗.๓) ขั้นอภิปราย เป็นส่วนที่ผู้เรียนจะได้มีโอกาสนำเสนอประสบการณ์ที่ได้รับ จากขั้นกิจกรรมมาวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและอภิปรายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางออกไปอีก

๗.๔) ขั้นสรุป เป็นส่วนที่ครูและผู้เรียนประมวลข้อความรู้ที่ได้จากขั้นกิจกรรมและขั้นอภิปราย นำมาสรุปหาสาระสำคัญที่สามารถนำไปใช้ต่อไป

๗.๕) ขั้นฝึกปฏิบัติ เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนในกิจกรรมไปฝึกปฏิบัติเพิ่มเติม

๗.๖) ขั้นประเมินผล เป็นส่วนที่ได้รับความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนหลังจากการฝึกปฏิบัติครบถ้วนทุกขั้นตอนแล้ว โดยได้ทำแบบฝึกกิจกรรมทบทวนท้ายชุดกิจกรรม

บุญเกื้อ ควรหาเวช^{๘๓} ได้จำแนกองค์ประกอบที่สำคัญๆ ภายในชุดกิจกรรมไว้ ๔ ส่วน คือ

๑. คู่มือ เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับผู้สอนหรือผู้เรียนตามชนิดของชุดกิจกรรม ภายในคู่มือจะชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดกิจกรรมเอาไว้อย่างละเอียด ทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับ

๒. บัตรคำสั่งหรือคำแนะนำ จะเป็นส่วนที่บอกให้ผู้เรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่าง ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บัตรจะมีอยู่ในชุดกิจกรรมแบบกลุ่มและรายละเอียดซึ่งจะประกอบไปด้วย

๒.๑ คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา

๒.๒ คำสั่งให้ผู้เรียนดำเนินการ

๒.๓ การสรุปบทเรียน

๓. เนื้อหาสาระและสื่อจะบรรจุไว้ในรูปของสื่อการสอนต่างๆ ประกอบด้วยบทเรียน โปรแกรม สไลด์ เทปบันทึกเสียง ตัวอย่างจริง รูปภาพ เป็นต้น ผู้เรียนจะศึกษาจากสื่อการสอนต่างๆ ที่บรรจุอยู่ในชุดการสอนตามบัตรที่กำหนดให้

๔. แบบประเมินผล ผู้เรียนจะทำการประเมินผลที่อยู่ในชุดกิจกรรมอาจจะเป็นแบบฝึกหัดให้เติมคำในช่องว่าง เลือกคำตอบที่ถูก จับคู่ ดูผลจากการทดลอง หรือให้ทำกิจกรรม เป็นต้น

อรนุช ลิ้มตศิริ^{๘๔} กล่าวว่า ชุดการสอนอาจมีหลายรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่จะต้องประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

^{๘๓} บุญเกื้อ ควรหาเวช, **นวัตกรรมการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๙๕-๙๗.

^{๘๔} อรนุช ลิ้มตศิริ, **หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๑-๑๗๒.

๑. คู่มือครู เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับครูและนักเรียนตามลักษณะของชุดการสอน ภายในคู่มือครูจะชี้แจงวิธีการใช้ชุดการสอนไว้อย่างละเอียด ครู และนักเรียนจะต้องปฏิบัติตามคำชี้แจงอย่างเคร่งครัด จึงจะสามารถใช้ชุดการสอนนั้นได้ผล คู่มือครูอาจทำเป็นเล่มหรืออาจทำเป็นแผ่น แต่ต้องมีส่วนสำคัญ ดังนี้

- ๑.๑ คำชี้แจงสำหรับครู
- ๑.๒ บทบาทของครู
- ๑.๓ การจัดชั้นเรียนพร้อมแผนผัง
- ๑.๔ แผนการสอน
- ๑.๕ แผนฝึกปฏิบัติ

๒. บัตรคำสั่ง (คำแนะนำ) เพื่อให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างที่มีอยู่ในชุดการสอน แบบกลุ่มและชุดการสอนแบบรายบุคคล บัตรคำสั่งจะประกอบด้วย

- ๒.๑ คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา
- ๒.๒ คำสั่งให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรม
- ๒.๓ การสรุปบทเรียนอาจใช้การอภิปรายหรือตอบคำถาม

บัตรคำสั่งจะต้องมีถ้อยคำกะทัดรัด เข้าใจง่าย ชัดเจน ครอบคลุมกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนปฏิบัติ ผู้เรียนจะต้องอ่านบัตรคำสั่งให้เข้าใจเสียก่อน แล้วจึงปฏิบัติเป็นขั้นๆ ต่อไป

๓. เนื้อหาและประสบการณ์ จะถูกบรรจุในรูปของสื่อต่างๆ อาจประกอบด้วยบทเรียนสำเร็จรูป สไลด์ เทปบันทึกเสียง แผ่นภาพโปรงใส วัสดุกราฟฟิก หุ่นจำลองของตัวอย่าง รูปภาพ เป็นต้น ผู้เรียนจะต้องศึกษาจากสื่อการสอนต่างๆ ที่บรรจุในชุดการสอนตามบัตรคำสั่งที่กำหนดให้

๔. แบบประเมินผล (ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน) อาจอยู่ในรูปของแบบฝึกหัด ให้เติมคำลงในช่องว่าง จับคู่ เลือกคำตอบถูก หรืออาจดูผลจากการทดลอง หรือทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการสร้างและการใช้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ชุดการสอนอาจมีองค์ประกอบ ดังนี้

๔.๑ หัวข้อเรื่อง เป็นการแบ่งหน่วยการเรียนรู้ออกเป็นส่วนย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๔.๒ กิจกรรมสำรอง จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่ม กิจกรรมสำรองนี้ต้องเตรียมไว้สำหรับนักเรียนบางคนหรือบางกลุ่มที่ทำงานเสร็จก่อนคนอื่น โดยให้มีกิจกรรมอย่างอื่นทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้นทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายหรือก่อให้เกิดปัญหาในทางวินัยของชั้นเรียนขึ้น

๔.๓ ขนาดรูปแบบของชุดการสอน ชุดการสอนไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไปควรจัดให้มีขนาดพอเหมาะ เพื่อสะดวกในการเก็บรักษา

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (๒๕๔๕, หน้า๕๒) ได้แบ่งองค์ประกอบของชุดกิจกรรมไว้ดังนี้

๑. คู่มือการใช้ชุดการสอน เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับครูหรือนักเรียนตามแต่ชนิดของชุดการสอน ภายในคู่มือจะชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการสอน อาจจะทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้

๒. บัตรคำสั่งหรือคำแนะนำ จะเป็นส่วนที่บอกให้นักเรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ มักจะอยู่ในรูปของกระดาษแข็ง ซึ่งจะประกอบด้วย

๒.๑ คำอธิบายในเรื่องที่จะศึกษา

๒.๒ คำสั่งให้นักเรียนดำเนินการกิจกรรม

๒.๓ การสรุปทบทวน

๓. เนื้อหาสาระและสื่อ จะบรรจุไว้ในรูปของสื่อต่างๆ อาจประกอบด้วยบทเรียนโปรแกรม สไลด์ เทปบันทึกเสียง วีดีโอ แผ่นภาพโป่งใส วัสดุกราฟิก หุ่นจำลองของตัวอย่าง รูปภาพ เป็นต้น นักเรียนจะศึกษาจากสื่อการสอนต่างๆ ที่บรรจุในชุดการสอนตามบัตรคำที่กำหนดไว้ให้

๔. แบบประเมินผล นักเรียนจะทำการประเมินผลความรู้ด้วยตนเองก่อนและหลังเรียน แบบประเมินผลที่อยู่ในชุดการสอนอาจจะเป็นแบบฝึกหัดให้เติมคำลงในช่องว่าง เลือกคำตอบที่ถูก จับคู่ดูผลจากการทดลอง หรือให้ทำกิจกรรมส่วนประกอบข้างต้นนี้จะบรรจุอยู่ในกล่องหรือซองจัดเอาไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกแก่การใช้ขนยแยกออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

๑. กล่อง

๒. สื่อการสอนและบัตรบอกชนิดของสื่อการสอนเรียงตามการใช้

๓. บันทึกรายการสอน ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

๓.๑ รายละเอียดเกี่ยวกับวิชาและหน่วยการสอน

๓.๒ รายละเอียดเกี่ยวกับนักเรียน

๓.๓ เวลาจำนวนชั่วโมง

๓.๔ วัตถุประสงค์ทั่วไป

๓.๕ วัตถุประสงค์เฉพาะ

๓.๖ เนื้อหาวิชาและประสบการณ์

๓.๗ กิจกรรมและสื่อการสอนประกอบวิธีสอน

๓.๘ การประเมินผล วัดผล การทดสอบก่อนและหลังเรียน

จากการศึกษาองค์ประกอบของชุดกิจกรรมจากนักการศึกษาผู้วิจัยได้สรุปว่า ชุดกิจกรรมต้องมีองค์ประกอบหลักคือ คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรม คู่มือครู คู่มือนักเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ ชื่อกิจกรรม แบบฝึกหัดหรือเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อสำหรับศูนย์กิจกรรมและการประเมินผลก่อนเรียนและหลังเรียน

จากการศึกษาองค์ประกอบของชุดกิจกรรม ทำให้ทราบว่าองค์ประกอบมีหลายรูปแบบ สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของชุดกิจกรรม ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

๑. คำชี้แจงการใช้ชุดกิจกรรม ๒. คำชี้แจงสำหรับครู ๓. คำชี้แจงสำหรับนักเรียน ๔. แผนการจัดการเรียนรู้ โดยมี ๔.๑) สารสำคัญ ๔.๒) มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ๔.๓) สารการเรียนรู้ ๔.๔) กิจกรรมการเรียนรู้ ๔.๕) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ ๔.๖) การวัด/ประเมินผล ๕. สื่อประกอบในชุดกิจกรรม ๖. การวัดและประเมินผล

๒.๓.๕ ขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์^{๔๕} ในการพัฒนาชุดกิจกรรมเป็นงานที่ละเอียดต้องอาศัยความรอบคอบความเข้าใจเพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย อีกทั้งต้องมีการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเพื่อจะได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาชุดกิจกรรมที่สำคัญไว้ ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้

๑. หมดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการ เป็นแบบสหวิทยาการตามความเหมาะสม

๒. กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วยการสอนโดยประมาณเนื้อหาวิชาที่ครูสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง

๓. กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนต้องถามตัวเองในการสอนแต่ละหน่วยควรให้ประสบการณ์อะไรบ้างแก่ผู้เรียน แล้วกำหนดออกมาเป็น ๔-๖ หัวเรื่อง

๔. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ มโนทัศน์และหลักการที่กำหนดจะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปแนวคิด สารและหลักเกณฑ์ที่สำคัญไว้ เพื่อเป็นแนวทางการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน

๕. กำหนดจุดประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อนแล้วเปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรม

๖. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้โดยสอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งจะเป็นแนวทางการเลือกผลิตสื่อการสอน "กิจกรรมการเรียนรู้" หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่าน การทำกิจกรรมตามบัตรคำสั่ง ตอบคำถาม เขียนภาพ เล่นเกม เป็นต้น

๗. กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินผลให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมโดยใช้แบบทดสอบแบบอิงเกณฑ์เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากอ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้วผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

^{๔๕} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีการศึกษา หน่วยที่ ๑-๕.

(กรุงเทพฯ : สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๓.

๘. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนของแต่ละหัวเรื่องแล้ว ก็จัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ

๙. หาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม เพื่อเป็นการประกันว่าชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจึงต้องกำหนดเกณฑ์ล่วงหน้า โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการ เพื่อช่วยให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้บรรลุผล

๑๐. การใช้ชุดกิจกรรม ชุดกิจกรรมที่ได้ปรับปรุงแล้ว และมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดกิจกรรม และตามลำดับการศึกษาโดยกำหนดขั้นตอนการใช้ดังนี้

- ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

- ขึ้นสรุปบทเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป

วิชัย วงษ์ใหญ่^{๔๖} ได้เสนอขั้นตอนการผลิตชุดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

๑. ศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาที่จะนำมาสู่การสร้างกิจกรรมนั้นอย่างละเอียด เมื่อทราบจุดมุ่งหมายวิชาชีพที่จะนำมาสร้างชุดกิจกรรมนั้น เน้นหลักของการเรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพิจารณาแบ่งหน่วยการเรียนการสอน ซึ่งควรลำดับขั้นตอนเนื้อหาสาระ ตามสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ก่อนหลัง และตามขั้นตอนของความรู้ และลักษณะของวิชานั้นๆ

๒. เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระและบางหน่วยการเรียนการสอนได้แล้ว ให้พิจารณาว่าจะสร้างชุดกิจกรรมแบบใดโดยคำนึงถึงผู้เรียนคือใคร จะทำกิจกรรมอย่างไร และจะทำได้ดีเพียงใด

๓. กำหนดหน่วยการเรียนการสอน โดยประมาณเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนด

๔. กำหนดความคิดรวบยอดให้สอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง

๕. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนเชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอด และครอบคลุมเนื้อหาสาระของการเรียนรู้

๖. วิเคราะห์งานโดยนำจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละข้อวิเคราะห์งาน เพื่อคิดกิจกรรมการเรียนการสอน แล้วจัดลำดับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมถูกต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อ

๗. วางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่วิเคราะห์งานไว้แล้ว

๘. การผลิตสื่อการเรียนหรือ ระบุข้อเสนอแนะการจัดทำ หรือจัดหาสื่อการเรียนอย่างละเอียด สื่อการเรียนควรพิจารณาสิ่งที่ทำได้ง่าย ราคาถูก สะดวกต่อการใช้ แต่ใช้ได้ผล คือช่วยการเรียนการสอนได้สัมฤทธิ์ผลสูงขึ้น

^{๔๖} วิชัย วงษ์ใหญ่, **พัฒนาหลักสูตรและการสอน-มิติใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๕.

๙. วางแผนการประเมินผล ทั้งการประเมินก่อนเรียน และหลังเรียน ทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อหาประสิทธิภาพ การหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมควรนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเล็กๆ ดูก่อน เพื่อตรวจสอบข้อบกพร่อง และแก้ไขปรับปรุงแล้วจึงไปทดลองใช้กลุ่มใหญ่

๑๐. การทดลองใช้ชุดกิจกรรมเพื่อตรวจข้อบกพร่องนั้นจะพิจารณาสืบต่อไปนี้เป็น

๑๐.๑ ชุดกิจกรรมนั้นต้องเป็นความรู้พื้นฐานของผู้เรียนหรือไม่

๑๐.๒ กิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการเรียนเหมาะสมหรือไม่

๑๐.๓ เนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด และจุดประสงค์สอดคล้องเหมาะสมหรือไม่

๑๐.๔ การประเมินผลก่อนและหลังเรียนให้ความเชื่อมั่นมากน้อยเพียงใด

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ^{๔๗} ได้เสนอขั้นตอนในการผลิตชุดการสอน ดังนี้

๑. กำหนดเรื่องเพื่อทำชุดการสอน อาจจะแบ่งย่อยหัวข้อเป็นหัวข้อย่อย ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาและลักษณะของการใช้ชุดกิจกรรม

๒. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาและประสบการณ์ อาจมีการกำหนดเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือบูรณาการให้เหมาะสมตามวัย

๓. จัดหน่วยการเรียนการสอนให้เหมาะสมว่าจะมีการแบ่งเป็นกี่หน่วยหัวข้อย่อยอะไรบ้าง ใช้เวลานานเท่าไรให้พิจารณาให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้น

๔. กำหนดหัวข้อเรื่อง เพื่อสะดวกแก่นักเรียนว่า แต่ละหน่วยประกอบด้วยหัวข้อใดบ้าง

๕. กำหนดความคิดรวบยอดหรือหลักการ ต้องมีการกำหนดให้ชัดเจนว่า นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดหรือหลักการใดบ้าง

๖. กำหนดจุดประสงค์การสอน หมายถึง จุดประสงค์ที่แสดงพฤติกรรมการเรียนรู้หรือจุดประสงค์ทั่วไปรวมทั้งเกณฑ์การตัดสินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๗. กำหนดกิจกรรมการเรียนต้องกำหนดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อเป็นแนวทางการผลิตสื่อการเรียน กิจกรรมการเรียน การออกแบบทดสอบ

๘. กำหนดแบบประเมินผล ต้องออกแบบประเมินให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อทราบความเป็นไปของนักเรียนว่ามีความก้าวหน้าทางการเรียนเป็นอย่างไร

๙. เลือกและผลิตสื่อการสอน ควรมีสื่อการสอนในแต่ละหัวเรื่องให้เรียบร้อย ควรจัดสื่อการสอนเหล่านั้นออกเป็นหมวดหมู่ในกล่องหรือแฟ้มที่เตรียมไว้ก่อนนำไปหาประสิทธิภาพ เพื่อหาความตรง ความเที่ยงก่อนนำไปใช้

๑๐. สร้างข้อทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ควรสร้างให้ครอบคลุมเนื้อหา และกิจกรรมที่กำหนดให้เกิดการเรียนรู้โดยพิจารณาจากจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ

^{๔๗} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, ๒๑ วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการคิด, (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๓-๕๕.

๑๑. การหาประสิทธิภาพของชุดการสอน เมื่อสร้างชุดการสอนเสร็จเรียบร้อยแล้วต้องนำชุดการสอนไปทดสอบโดยวิธีการต่างๆ ก่อนนำไปใช้จริง จากการศึกษาการสร้างชุดกิจกรรมในการสร้างชุดกิจกรรมจะต้องศึกษาเนื้อหาของรายวิชา เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เลือกใช้สื่อที่เหมาะสม จัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย และนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพก่อนนำไปใช้จริง

สรุปว่า ในการสร้างชุดกิจกรรมนั้น ควรมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน วัสดุสื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย นำไปทดลองใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ชุดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ แล้วจึงนำชุดกิจกรรมนั้นไปใช้จริงต่อไป

๒.๓.๖ การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพชุดกิจกรรม

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดกิจกรรมจะพึงพอใจว่า หากชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพถึงระดับนั้นแล้ว ชุดกิจกรรมนั้นก็มีคุณค่าต่อการลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก

การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้โดยการประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียน ๒ ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย(ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E, (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E. (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์)

๑. ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง คือ ประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยหลายๆ พฤติกรรม (Process) ของผู้เรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่มและรายงานบุคคลได้แก่ งานที่มอบหมายและกิจกรรมอื่นใดที่ผู้สอนกำหนดไว้

๒. ประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย คือ ประเมินผลลัพธ์ (Products) ของผู้เรียนโดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียน

ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมจะกำหนดเป็นเกณฑ์ ที่ผู้สอนคาดหวังว่าผู้เรียนจะเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจ โดยกำหนดให้เป็นร้อยละของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงาน และการประกอบกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมด ต่อร้อยละของผลการทดสอบหลังเรียนของผู้เรียนทั้งหมด นั่นคือ E./E. คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

๒.๓.๖.๑ วิธีประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม ทำได้ ๒ วิธี

๑. ประเมินโดยอาศัยเกณฑ์ การประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมเป็นการตรวจสอบหรือประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรม ที่นิยมประเมินจะเป็นชุดกิจกรรมสำหรับกลุ่มกิจกรรมหรือชุดกิจกรรมที่ใช้ในศูนย์การเรียน โดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน ๙๐/๙๐ (๙๐/๙๐ Standard) เป็นเกณฑ์ประเมินสำหรับเนื้อหาประเภทความรู้ ความจำ และใช้เกณฑ์มาตรฐาน ๘๐/๘๐ สำหรับเนื้อหาที่เป็นทักษะ ความหมายของตัวเลขและเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าว มีความหมายดังนี้ ๙๐ ตัวแรกหมายถึง ค่าร้อยละของประสิทธิภาพในด้านกระบวนการของชุดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยผลของการปฏิบัติการกิจต่างๆ เช่น งาน และแบบฝึกของผู้เรียน โดยนำคะแนนที่ได้จากการวัดผลการกิจ

ทั้งหลายทั้งรายบุคคลและกลุ่มย่อยทุกชิ้นมารวมกัน และคำนวณค่าร้อยละเฉลี่ย ส่วน ๙๐ ตัวหลัง นั้น หมายถึง คะแนนจากการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ของผู้เรียนทุกคน นำมาคำนวณหาค่าร้อยละเฉลี่ย ก็จะได้ค่าตัวเลขทั้งสอง เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานต่อไป

การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานนั้นจะกำหนดเกณฑ์เป็นเท่าใดนั้น ให้ผู้สอนเป็นผู้พิจารณาตามความเหมาะสม แต่โดยปกติเนื้อหาที่เป็นความรู้มักจะตั้งเอาไว้ที่ ๘๐/๘๐, ๘๕/๘๕, + ๙๐/๙๐ ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะหรือเจตคติอาจตั้งไว้ต่ำกว่านี้ คือ ๗๐/๗๐ หรือ ๗๕/๗๕ ทั้งนี้ หลังจากประเมินประสิทธิภาพแล้วผลลัพธ์ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งเอาไว้ มีข้อแม้ว่าต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์เกินกว่า ๒.๕% ^{๘๘}

๒. ประเมินโดยไม่ได้ตั้งเกณฑ์ไว้ล่วงหน้า เป็นการประเมินด้วยการเปรียบเทียบผลการสอบของผู้เรียนหลังจากที่เรียนจากชุดกิจกรรมนั้นแล้ว (Post-test) สูงกว่าก่อนเรียน (Pre-test) อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ หากผลการเปรียบเทียบพบว่าผู้เรียนได้คะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ก็แสดงว่าชุดกิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ วิจิตร เรื่องดงยาง^{๘๙} ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมไว้ ดังนี้

๑. เพื่อความแน่ใจว่าชุดฝึกหรือชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ
๒. เพื่อความแน่ใจว่า ชุดฝึกหรือชุดกิจกรรมนั้นสามารถทำให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริง
๓. ถ้าจะผลิตชุดกิจกรรมออกมาเป็นจำนวนมาก การทดลองหาประสิทธิภาพ จะเป็นหลักประกันว่า ผลิตออกมาแล้วใช้ได้ มิฉะนั้นอาจเสี่ยงประมาณ เสียแรงงาน เสียเวลา เพราะผลิตออกมาแล้วใช้การไม่ได้

๒.๓.๗ ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

ในการนำชุดกิจกรรมการเรียนมาใช้ นั้น ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของชุดกิจกรรมการเรียนไว้ดังนี้

บุญเกื้อ ครอบหาเวช^{๙๐} ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของชุดการเรียน (ชุดกิจกรรม) ไว้ดังนี้

^{๘๘} จันทรฉาย เตมียาการ, การเลือกใช้สื่อทางการศึกษา, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๓๐.

^{๘๙} วิจิตร เรื่องดงยาง, “การสร้างชุดการสอนที่มีประสิทธิภาพวิชาคณิตศาสตร์เรื่องเงิน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)”, ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม., (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘.

^{๙๐} บุญเกื้อ ครอบหาเวช, นวัตกรรมการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๙๕-๙๗.

๑. ส่งเสริมการเรียนรู้แบบรายบุคคล ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามความสามารถ ความสนใจ ตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสมของแต่ละคน

๒. ช่วยจัดปัญหาการขาดแคลนครู เพราะชุดการสอนช่วยให้ผู้เรียนได้ด้วยตนเองหรือต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนเพียงเล็กน้อย

๓. ช่วยในการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะผู้บริหารสามารถนำเอาชุดการสอนไปใช้ได้ทุกสถานที่และทุกเวลา

๔. ช่วยลดภาระและช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจให้แก่ครูเพราะชุดการสอนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่ สามารถนำไปใช้ได้ทันที

๕. เป็นประโยชน์ในการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้

๖. ช่วยให้ครูวัดผลผู้เรียนได้ตรงตามความมุ่งหมาย

๗. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

๘. ช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้รับความรู้แนวเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๙. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเคารพ นับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์^{๙๑} ได้สรุปคุณค่าของชุดการสอน

๑. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ให้มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดี

๒. ได้รับความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะชุดกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนด้วยตนเองและสังคม

๓. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองและรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

๔. เป็นการสร้างความพร้อมและมั่นใจแก่ผู้เรียน เพราะชุดกิจกรรมผลิตไว้เป็นหมวดหมู่สามารถหยิบมาใช้ได้ทันที

๕. ทำให้การเรียนของผู้เรียนเป็นอิสระจากอารมณ์ของผู้สอน ชุดกิจกรรมสามารถทำให้ผู้เรียนได้เรียนอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าผู้สอนจะมีสภาพหรือความขัดแย้งทางอารมณ์มากน้อยเพียงใด

๖. ช่วยให้ผู้เรียนเป็นอิสระจากบุคลิกภาพของผู้สอน เนื่องจากชุดกิจกรรมทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้แทนผู้สอน แม้ผู้สอนจะพูดหรือสอนไม่เก่ง ผู้เรียนก็สามารถเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพจากชุดกิจกรรมที่ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพมาแล้ว

๗. กรณีที่ครูประจำวิชาไม่สามารถเข้าสอนได้ตามปกติ ครูคนอื่นก็สามารถสอนแทนโดยใช้ชุดกิจกรรมได้ มิใช่เข้าไปคุมชั้นเรียนและปล่อยให้นักเรียนอยู่เฉยๆ เพราะเนื้อหาอยู่ในชุดกิจกรรมเรียบร้อยแล้ว ครูผู้สอนไม่ต้องเตรียมพร้อมมาก

^{๙๑} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีการศึกษา หน่วยที่ ๑-๕.

(กรุงเทพฯ : สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๑.

นอกจากนั้นชุดการสอนยังมีประโยชน์ ดังนี้^{๙๒}

๑. เป็นการฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ รู้จักทำงานร่วมกัน
๒. เปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกวัสดุการเรียนและกิจกรรมที่ชอบ
๓. เปิดโอกาสให้นักเรียนก้าวหน้าไปตามอัตราความสามารถของแต่ละคน
๔. เป็นการเรียนที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
๕. มีการวัดผลตนเองบ่อยๆ ทำให้นักเรียนรู้การกระทำของตนและสร้างแรงจูงใจ
๖. นักเรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองและมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง
๗. เป็นการเรียนรู้ชนิด Active ไม่ใช่ Passive
๘. นักเรียนเรียนที่ไหน เมื่อไรก็ได้ ตามความพอใจของนักเรียน
๙. สามารถปรับปรุง การสื่อความหมายระหว่างนักเรียนกับครู

สรุปจากประโยชน์ของชุดกิจกรรมที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ชุดการเรียนการสอน หรือชุดกิจกรรมเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มีความเหมาะสม ที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายหรือเกิดความท้อถอยในการเรียนเพราะผู้เรียนมีสิทธิที่จะกลับไปศึกษาเรื่องที่ตนเองไม่เข้าใจ

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” ดังนี้

สรวงพร กุศลส่ง^{๙๓} แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า ๑. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบดังนี้ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) เนื้อหาสาระ ๔) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ๕) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ ๖) การวัดและประเมินผล ๒. ผลการเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย ๑) การตระหนักถึงที่จะแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ๒) การวางแผนการเรียนรู้โดยผ่าน

^{๙๒} บำรุงศักดิ์ บุระสิทธิ์, “การพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนช่วงชั้นปีที่ ๒”, *ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก, ๒๕๕๘), หน้า ๕๘.

^{๙๓} สรวงพร กุศลส่ง, “แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ”, *วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม, ๒๕๖๔): ๙-๒๑.

ประสบการณ์ตรงและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง ๓) การปฏิบัติในการสามารถรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา และ ๔) การตรวจสอบความสำเร็จ ของการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และ ๓. ผลการสร้าง และการหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่าโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

มยุรา ลีหวัสระ^{๔๔} ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อ สร้างสรรค์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัย พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ หลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบร่างกายมนุษย์ ตามทฤษฎี การเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

วินัส ภักดีนรา^{๔๕} รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู ผลการวิจัยพบว่า ๑. รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู “ครู คิด ดี” ประกอบด้วย ๕ ส่วน ดังนี้ ๑) หลักการ แนวคิดทฤษฎี ๒) วัตถุประสงค์ ๓) เนื้อหาที่ใช้ในการคิด ๔) กระบวนการเรียนรู้ ๓ ขั้นตอนได้แก่ขั้นครูสร้างความขัดแย้งทางปัญญาขั้นคิด:เกื้อกูลพึ่งพา-ถ่องแท้ ในเนื้อหาและขั้นดี:เกิดคุณค่าที่แท้จริงและ ๕) การวัดและประเมินผลโดยรูปแบบมีความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.46, S.D.= 2.12$) ๒. นักศึกษาครูมีทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงหลัง ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑๓ นักศึกษา ครูมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบโดยรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด($\bar{x}=4.57, S. D. = 2.55$) ๔. นักศึกษาครูเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบได้ โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{x}=4.43, S.D. = 3.18$)

วรัญชลี รอดเรือง^{๔๖} การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมี วิจารณญาณของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมี วิจารณญาณของเด็กปฐมวัย นั้นมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๗ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักการ

^{๔๔} มยุรา ลีหวัสระ, ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๖): ๑๒๗-๑๓๘.

^{๔๕} วินัส ภักดีนรา, “รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู”. วารสารสันติ ศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน-ธันวาคม, ๒๕๖๕): ๓๐๕๐-๓๐๖๗.

^{๔๖} วรัญชลี รอดเรือง, “การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของ เด็กปฐมวัย”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ (ฉบับเพิ่มเติม, ๒๕๖๓): ๓๑๙- ๓๓๐.

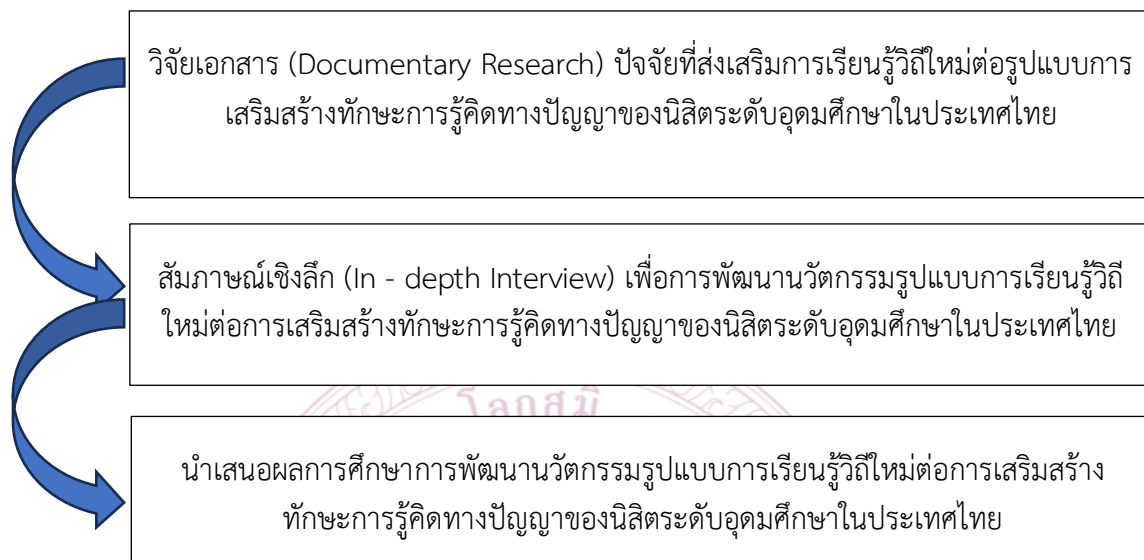
แนวคิด ปรัชญา ทฤษฎี ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๒) วัตถุประสงค์เป้าหมายการตั้งความหวังหรือความคาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนเรียนจบแล้วผู้เรียนจะมีคุณลักษณะเป็นไปตามความคาดหวัง ๓) กระบวนการจัดการเรียนรู้ การฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ๔) กิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น ฝึกการวิเคราะห์ ฝึกการระบุข้อตกลงเบื้องต้นฝึกการสรุปอ้างอิง ฝึกการสังเคราะห์ และฝึกการประเมินผล ๕) บทบาทของผู้เรียนและผู้สอน ผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้สามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ ๖) สื่อทรัพยากรในการเรียนรู้ วัสดุ เครื่องมือที่จะเป็นตัวช่วยถ่ายทอดความรู้จากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียนและ ๗) การประเมินผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้ การพิจารณาถึงความสามารถของผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบไปแล้วว่าจะต้องมีความสามารถอะไรบ้าง ด้านใดบ้างหรือมีทักษะและพฤติกรรมหลังการจัดการเรียนรู้เป็นเช่นไร

พรสุตา อินทร์สาน^{๔๗} การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายประกอบด้วยขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ขั้นการให้ข้อมูลที่จำเป็น (๒) ขั้นการสาธิตให้เห็นวิธี (๓) ขั้นการชี้จุดเด่นที่น่าสนใจ (๔) ขั้นการฝึกโดยใช้กระบวนการกลุ่ม (๕) ขั้นการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยน และ (๖) ขั้นสรุปบทเรียนให้ชัดเจน ประสิทธิผลจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่าคะแนนความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

^{๔๗} พรสุตา อินทร์สาน, “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘).

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษา “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยแบ่งศึกษาวิจัยเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยทำการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร ด้วยวิธีการรวบรวม เรียบเรียงเอกสาร สรุป วิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา และสังเคราะห์ จนได้กรอบแนวคิดการวิจัย และ กำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการศึกษา มาสรุป สังเคราะห์ เป็นแนวทางกำหนดกรอบการวิจัยและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก ต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) เพื่อการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๑) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๒) เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ ท่าน รวมจำนวน ๖ รูป/คน

๓) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำผลการสังเคราะห์ขั้นตอนการวิจัย เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกในชั้น จัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมารวบรวมและจัดระเบียบออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความเหมาะสมอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามของงานวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาองค์ประกอบการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในด้านบุคคล เวลา และสถานที่ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนในประเด็นเดียวกัน

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษาจำนวน ๒ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ ท่าน รวมจำนวน ๖ รูป/คน ได้รับการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้

เกณฑ์ในการคัดเลือก (Inclusion Criteria)

- ๑) มีความสนใจในการให้ข้อมูล
- ๒) เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของสังคม
- ๓) มีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา หรือมีประสบการณ์ในการดำเนินงานสอนทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยา ด้านการศึกษาไม่น้อยกว่า ๕ ปี ดังนี้

๑. พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ (ธีรวิทย์ อนุทวโธ, ดร.), อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ และผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย

๒. รศ.ดร. นรินาถ แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๓. ผศ.ดร. สุรินทร์ สุทธิธาทิพย์, ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา

๔. อาจารย์บุญชนก ฐาสุขเสมอ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ และประธานกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ที่ปรึกษามรรคมเด็กและเยาวชนดีเด่น สมาคมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

๕. ดร.วีรชัย คำธร, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

๖. ผศ.ดร. ภริมา วินิธาสถิตกุล, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยนำผลการศึกษาในขั้นตอนการวิจัยเอกสาร ใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามแนวทางการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาให้สอดคล้องกับขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและพัฒนาปรับปรุงให้ครอบคลุมและตรงตามเนื้อหาของเรื่องที่ทำศึกษาวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัย มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

๑) ศึกษาแนวคิดปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา คัมภีร์ หลักพุทธธรรม หลักจิตวิทยา หลักพุทธจิตวิทยา และศึกษาเอกสารทุติยภูมิ ศึกษาข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ จากเอกสาร หนังสือ ตำราวิชาการ บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

๒) รวบรวมเอกสารตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร วิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์ ได้กรอบการวิจัยและเป็นแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรวบรวมข้อมูล กำหนดกรอบทฤษฎีและแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก

๑) ผู้วิจัยขอหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงติดต่อดำเนินการกับผู้ทรงคุณวุฒิทางโทรศัพท์ แล้วจึงดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๖ รูป/คน ด้วยตนเอง โดยใช้แบบสัมภาษณ์การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๒) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแสดงถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ขอ อนุญาตในการจดบันทึกและบันทึกเสียง ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้มีปฏิสัมพันธ์แบบต่อหน้ากับ ผู้ให้ข้อมูล เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและมีการทดสอบคำถามและคำตอบ เพื่อเป็นแนวทางในการถามคำถามต่อไป โดยจะใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ ๖๐ นาที ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์แต่ละรายจะทำการสัมภาษณ์จนกว่าจะไม่พบข้อ สงสัย หรือไม่มีข้อมูลใหม่เกิดขึ้น หรือที่เรียกว่า ข้อมูลอิ่มตัว (Data saturation) จึงจะทำการหยุดการ สัมภาษณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Documentary) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพ (Qualitative Data Analysis Technic) ๒ วิธี ประกอบด้วย

๑) การวิเคราะห์ข้อมูล: ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบ่งออกเป็น ๓ ขั้น ตอน คือ

(๑) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จาก การศึกษาเอกสาร บทสรุปที่ได้วิเคราะห์จากการบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูล สำคัญ จำนวน ๖ รูป/คน ทำการจัดข้อมูลให้เป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ ลดข้อมูลให้มีขนาดเล็กลง เฉพาะส่วนที่นำมาวิเคราะห์

(๒) การแสดงข้อมูล (Data Display) ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลที่มีการตัดทอนและจัด ระเบียบ ข้อมูลเข้าด้วยกันแล้ว นำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาความ หรือบรรยาย (Descriptive)

(๓) การหาข้อสรุปและการตีความ (Conclusion and Interpretation) ผู้วิจัยหา ข้อสรุปและ ตีความจากปรากฏการณ์หรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูลนั้น

๒) การตรวจสอบข้อมูล: ด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (เทคนิค Triangulation) เพื่อความน่าเชื่อถือและความแม่นยำของข้อมูล เป็นการยืนยันสามเส้าด้านข้อมูลที่มีความสัมพันธ์มี ความสอดคล้อง (Data triangulation) การยืนยันด้วยบุคคล ด้านวิธีวิจัย (Method triangulation) การเลือกใช้วิธีเก็บข้อมูลมากกว่าหนึ่งวิธีการ

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบนวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อ การเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” บรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่ตั้งไว้ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวข้องปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ที่ส่งเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ ๒ ขอบการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การวิจัยนี้ได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยได้ดำเนินการขอการรับรองของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ กับสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภายใต้แผนโครงการเรื่อง โลกยุคใหม่หลังโควิด ๑๙ : การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๓๙๖/๒๕๖๖

ขั้นตอนที่ ๓ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร โดยทำการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร ด้วยวิธีการรวบรวม เรียบเรียงเอกสาร สรุป วิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา และสังเคราะห์ จนได้กรอบแนวคิดการวิจัย และกำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการศึกษามาสรุป สังเคราะห์เป็นแนวทางกำหนดกรอบการวิจัยและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ ๔ การสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

ขั้นตอนที่ ๔ สัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) เพื่อการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยเชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ ท่าน รวมจำนวน ๖ รูป/คน

ขั้นตอนที่ ๕ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการสังเคราะห์จากขั้นตอนการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) รวบรวมและจัดออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความเหมาะสมอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามของงานวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาองค์ประกอบการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหา และวิธีการยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล Triangulation Technic การยืนยันสามเส้า

ขั้นตอนที่ ๖ จัดทำเป็นรายงานผลการวิจัย และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิคณะกรรมการควบคุมงานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตรวจสอบความถูกต้องปรับปรุง แก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ แล้วจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อดำเนินการอนุมัติ

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งศึกษาวิจัยเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย (Documentary Research) ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษาจำนวน ๒ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ ท่าน รวมจำนวน ๖ รูป/คน และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยมีดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๔.๑.๑ ผลการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยทีมผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และจำแนกข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) สรุปได้ดังตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ ผลการวิเคราะห์ความหมาย จากการศึกษาเอกสาร

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย
การเรียนรู้วิถีใหม่ (new normal learning styles)	เป็นกระบวนการที่ทำให้นิสิตระดับอุดมศึกษา เกิดการเรียนรู้ ได้ความรู้ใหม่ สามารถคิดหาเหตุผลกับสิ่งที่เป็ นามธรรมได้ แสดงความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาทักษะ วิธีการคิด เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรม เพื่อ สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีการ เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง รวดเร็ว สามารถแก้ไขปัญหา ของตนเองได้ การเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์ทาง ปฏิบัติ การอ่าน การฟัง การศึกษา หรือกระบวนการการ สอน เพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการคิด การจัดการเรียนรู้ โดยผู้สอนสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยา ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้ให้ความร่วมมือ (collaborator) ในกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ ควรตอบสนองความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน เชื่อมโยงประสบการณ์ใหม่ที่คล้ายคลึงกับประสบการณ์ เดิม ผู้เรียนเรียนรู้จากสิ่งที่เป็จริง หรือลงมือปฏิบัติจริง
การรู้คิดเชิงปัญญา	การรู้คิดทางปัญญาในพระพุทศาสนาของนิสิต ระดับอุดมศึกษา เป็นปัญญาระดับทฤษฎี หมายถึง ปัญญาที่ เป็นทรรณะ แนวคิด หรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจาก การฟัง การคิด ที่เป็ไปตามกระบวนการทางเหตุผลหรือ อนุมาน ความรู้ระดับทฤษฎีนี้ ตามทรรณะของพุทธปรัชญา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ มิจฉาทฤษฎี เป็นความเห็นที่ ผิดจากความเป็นจริงเป็ไปเพื่อสร้างโลกสร้างกิเลส และ สัมมาทฤษฎี คือ ความเห็นชอบเห็นความจริง ได้แก่การเห็น ที่ถูกต้องตามอริยสัจ ๔ ดังที่มีพระพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทฤษฎีคืออะไร คือความรู้ในทุกข์ ความรู้ในสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธ คามินีปฏิปทา นี้เรียกว่าสัมมาทฤษฎี”
ทักษะการรู้คิดทางปัญญา (cognitive skills)	ความสามารถในการคิดโดยใช้วิธีคิด “โยนิโสมนสิการ” การรู้คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ คิดหาเหตุผล แยกแยะถูกผิด รู้คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งนั้น และสามารถคิดเชิงนามธรรม ทั้งเกี่ยวกับสิ่งที่มีตัวตน และนอกเหนือไปจากสิ่งแวดล้อม ที่ประสบได้ ความสามารถคิดอย่างวิทยาศาสตร์ สามารถ ตั้งสมมติฐานและทฤษฎีได้

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย
รูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่	รูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา เหมาะกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม การจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรม ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเอง ชุดกิจกรรมสำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษา เป็นชุดของสื่อประสมที่มีการนำสื่อและกิจกรรมหลายอย่างมาประกอบกัน เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม โดยครูเป็นผู้วางแผนการจัดกิจกรรม และเป็นผู้จัดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
ชุดกิจกรรม	ชุดของสื่อประสมที่มีการนำสื่อและกิจกรรมหลายอย่างมาประกอบกัน เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม โดยครูเป็นผู้วางแผนการจัดกิจกรรม และเป็นผู้จัดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า “นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” เป็นกระบวนการที่ทำให้นิสิตเรียนรู้ แสดงความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาทักษะ หรือสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้ใหม่ การเรียนรู้สามารถเกิดจากประสบการณ์ที่นิสิตมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน โดยผู้สอนสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ทั้งนี้ การเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์ทางปฏิบัติ การอ่าน การฟัง การศึกษา หรือกระบวนการการสอน เพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการคิด และความสามารถในการแก้ปัญหาได้

โดยมี **ทักษะการรู้คิด (cognitive skills)** คือความสามารถในการคิดโดยใช้วิธีคิด “โยนิโสมนสิการ” การรู้คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ คิดหาเหตุผล แยกแยะถูกผิด รู้คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งนั้น และสามารถคิดเชิงนามธรรม ทั้งเกี่ยวกับสิ่งที่มีตัวตน และนอกเหนือไปจากสิ่งแวดล้อมที่ประสบได้ ความสามารถคิดอย่างวิทยาศาสตร์ สามารถตั้งสมมติฐานและทฤษฎีได้ ส่งผลให้เกิด **ปัญญาใน**

พระพุทธศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษา คือ ปัญญาระดับทฤษฎี หมายถึง ปัญญาที่เป็นทฤษฎี แนวคิด หรือทฤษฎี ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากการฟัง การคิด ที่เป็นไปตามกระบวนการทางเหตุผลหรืออนุมาน โดยเกิดสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบเห็นความจริง ได้แก่การเห็นที่ถูกต้องตามอริยสัจ ๔ ดังที่มีพระพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฐิคืออะไร คือความรู้ในทุกข์ ความรู้ในสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่าสัมมาทิฐิ” โดยมี**ชุดกิจกรรมสำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษา** เป็นชุดกิจกรรมที่มีชุดของสื่อประสมที่มีการนำสื่อและกิจกรรมหลายๆ อย่างมาประกอบกันเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ ตามหัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ ตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม โดยครูเป็นผู้วางแผนการจัดกิจกรรม และเป็นผู้จัดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษาเอกสาร “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” สามารถวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย หรือกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ หรือส่งเสริมกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้พัฒนาทักษะการรู้คิด สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ และความสามารถในการแก้ปัญหาได้ โดยเฉพาะยุคหลังวิกฤตโรคระบาดโควิด ๑๙ ที่รูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่หลากหลายมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการเรียนรู้เท่าทันเทคโนโลยี สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จึงมีความสำคัญ การเรียนรู้ นั้น สามารถเกิดได้จากประสบการณ์ของนิสิต ทั้งจากการเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน มีการสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะจากการลงมือปฏิบัติ จากการอ่าน การฟัง การศึกษาหรือกระบวนการเรียนการสอน

การศึกษาวเคราะห์ปัจจัยดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ได้ ๕ ปัจจัย ได้แก่ ๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ ๒) การรับรู้ ๓) สติและสมาธิ (ความจดจำ) ๔) วิธีการคิด (โยนิโสมนสิการ) และ ๕) การรู้จักตนเอง รายละเอียดสรุปได้ดังตารางที่ ๔.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จากการศึกษาเอกสาร

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ฯ	รายละเอียด
๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (Attention)	ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียนของนิสิตระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงพัฒนาการ ความต้องการ ความถนัด และ ความสนใจของผู้เรียน การสร้างความสนใจ

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ฯ	รายละเอียด
	หรือความใส่ใจของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อาทิ - ผู้สอน เป็นผู้ให้ร่วมมือ (collaborator) เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียน - การดำเนินการจัดการเรียนรู้ เช่น การสร้างประสบการณ์ใหม่ที่คล้ายคลึงหรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การสร้างการเรียนรู้จากการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เป็นต้น
๒) การรับรู้	ความสามารถในการรับรู้ รู้ทันสิ่งที่มากระทบกับทางอายตนะ ได้แก่ อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกับอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ เกิดการรับรู้ขึ้นมา
๓) สติและสมาธิ (จดจำ)	สมาธิ เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการ “จดจำ” สิ่งที่เราได้รู้ เพื่อให้เกิดปัญญาที่เกิดจากการพบเห็นเรื่องราวที่ประสบมา แล้วคิดหาเหตุและผลด้วยปัญญาของตนเอง ด้วยวิธีการคิดอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งต้องใช้จิตที่เป็นสมาธิหรือจากการเพ่งพินิจนั่นเอง ด้วยกระบวนการความคิดที่เป็นระบบจึงมีการสั่งสม ส่งผลทำให้ผู้นั้นเป็นผู้มีความคิดที่แยกคายหรือวิธีการคิดอย่างแยกคาย หรือ “โยนิโสมนสิการ”
๔) วิธีการคิด (โยนิโสมนสิการ)	วิธีคิด เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญเพื่อพัฒนาปัญญา วิธีการคิดสามารถพัฒนาได้จากการเรียนรู้ ฝึกฝนพัฒนาตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” หรือการคิดอย่างถูกวิธี คิดค้นหาสาเหตุ พิจารณา ตริตตรองให้รู้จักสิ่งที่ได้รู้ค่าตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น
๕) การรู้จักตนเอง	ความสามารถในการรับรู้ ตระหนักรู้ และเข้าใจความมุ่งหมาย และกำหนดวัตถุประสงค์เป็นเป้าหมายของตน สามารถเข้าใจได้ว่าสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบส่งผลต่อตนเอง

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ฯ	รายละเอียด
	หรือส่งผลต่อพฤติกรรมของตนอย่างไร เพื่อส่งเสริมการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน และนำไปพัฒนานตนเองต่อไปได้

๔.๑.๒ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผลการศึกษาปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดเชิงปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์สัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยเชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ คน รวมจำนวน ๖ รูป/คน ดังนี้

๑. พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ (ธีรวิทย์ อนุวโร, ดร.), อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ และผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย

๒. รศ.ดร. นิรนาท แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๓. ผศ.ดร. สุรินทร์ สุทธิธำพิทย์, ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา

๔. อาจารย์บุญชนก ฐาสุขเสมอ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ และประธานกรรมการ ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ที่ปรึกษาชมรมเด็กและเยาวชนดีเด่น สมาคมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

๕. ดร.วีรชัย คำธร, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

๖. ผศ.ดร. ภริมา วิธาสถิตกุล, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า ความหมายของทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังตารางที่ ๔.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ ผลการวิเคราะห์ความหมาย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย
การเรียนรู้วิถีใหม่ (new normal learning style)	กระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความจำใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลง อาทิ วิธีการคิด ความเชื่อ พฤติกรรม โดยเฉพาะ

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย
	อย่างยิ่ง ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทัน ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เทคโนโลยี สื่อสังคมออนไลน์ จัดการกับความทุกข์ได้ สามารถแก้ไขปัญหาที่มากกระทบตนเอง พร้อมทั้งสามารถช่วยเหลือผู้อื่น และสังคมได้ ด้วยการส่งเสริมทักษะวิธีการคิดอย่างมีเหตุผล แยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ โดยเฉพาะวิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ส่งเสริมผู้เรียนพัฒนาด้าน “สติ และสมาธิ” ด้วยการฝึกศึกษา พัฒนาการรู้คิดทางปัญญา การจัดการการเรียนรู้ โดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความกระตือรือร้น ด้วยการบูรณาการศาสตร์ การเรียนรู้วิถีใหม่ ต้องให้ผู้เรียนพัฒนาการรู้คิดทางปัญญาให้เห็นความจริง ความดี และความงาม ของการดำรงชีวิต การจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรม หรือโปรแกรม ต้องเป็น “ปรโตโมฆะ” ที่เป็น “กัลยาณมิตร” ที่ดี เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาสติและสมาธิ เพื่อส่งเสริมวิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ส่งเสริมทักษะวิธีการคิด มีวิจารณญาณ เพื่อแก้ปัญหาได้ กิจกรรมการเรียนการสอนเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่นได้
การรู้คิดเชิงปัญญา (Cognitive)	คือความสามารถของนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ในการรู้คิดตามความเป็นจริง รู้เท่าทันต่อสิ่งต่างๆ ที่มากกระทบทางอายตนะด้วยปัญญา ทันทับปัจจุบันขณะ โดยเฉพาะสามารถแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยการมีสติ และสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญามองเห็นความจริงของชีวิตตามจริง สามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะ เชื่อมโยง อย่างมีเหตุผล จากความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
ทักษะการรู้คิดเชิงปัญญา (Cognitive Skill)	หมายถึง ความสามารถในการรู้เท่าทันต่อสิ่งทีมากกระทบประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น และกาย รวมทั้งจิตใจ หรืออายตนะ ซึ่งเป็นทางรับรู้เชื่อมต่อไปให้เกิดความรู้เกิดปัญญา อย่างมีสติ สมาธิ ด้วยวิธีการคิดพิจารณาเหตุผลโดยถูกวิธี หรือวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ สามารถวางท่าทีต่อสิ่งทีมากกระทบต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม สำหรับ

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย
	นิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ทักษะการรู้คิดทางปัญญา เน้นการรู้คิดเชิงนามธรรมได้ อาทิ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สามารถสร้างแนวคิด กฎเกณฑ์ การประยุกต์ใช้ และโดยเฉพาะการแก้ปัญหาได้ ซึ่งความสามารถในการคิดแก้ปัญหา นี้ เป็นการคิดเชิงวิจารณ์ญาณ (critical thinking) ซึ่งเป็นทักษะการคิดใคร่ครวญโดยแยกแยะตามจริง คิดวิเคราะห์ หาเหตุผล แยกแยะถูกผิด ควรไม่ควรได้
การรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking)	เป็นความสามารถในการคิดพิจารณาด้วยวิธีการคิดอย่างมีเหตุผลโดยถูกวิธี คิดอย่างแยกแยะให้เห็นความจริงและหาประโยชน์ เห็นคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ได้ เป็นการรู้คิดเชิงปัญญา โดยเน้นความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งการแก้ปัญหาให้กับตนเอง สามารถเอื้อเพื่อช่วยให้ผู้อื่นและสังคมได้ด้วย โดยทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ ส่งผลให้สามารถแยกแยะสิ่งที่เป็นคุณและโทษ แยกแยะถูกผิด ควรไม่ควร รวมถึงวิธีการคิดที่เห็นถึงคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมจากการเสพบริโภค ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ เหล่านี้เป็นความสามารถในการรู้คิดเชิงนามธรรมได้
รูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ (ชุดกิจกรรม)	รูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยเฉพาะหลังโรคระบาดโควิด ๑๙ เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ ต้องเป็นการสร้างกระบวนการแบบบูรณาการศาสตร์เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายคือการเสริมสร้างทักษะรู้คิดทางปัญญา โดยให้นิสิตมีความสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้าง concept และนำไปใช้แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะพัฒนานิสิตเกิด "สติในปัจจุบันขณะ" "สมาธิตั้งมั่น" เพื่อพร้อมการเรียนรู้ เกิดการรู้คิดทางปัญญากลับกรองสิ่งที่มากระทบ ข้อมูลข่าวสาร โดยรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ เป็นการบูรณาการระหว่างพระพุทธศาสนา "โยนิโสมนสิการ" กับจิตวิทยาการเรียนรู้ และเชาว์ปัญญา พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น "ปรโตโมสะ" เป็น "กัลยาณมิตร" การพัฒนาชุดกิจกรรมให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมี soft skill สามารถพัฒนาชีวิตสามารถจัดการกับความทุกข์ และแก้ปัญหาได้ พร้อมทั้ง

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย
	สามารถช่วยเหลือผู้อื่น และมีส่วนร่วมกับสังคมได้ รูปแบบกิจกรรม สามารถจัดโดยมีระยะเวลา ๒ วัน ๑ คืน หรือรวม ๑๒ ชั่วโมง ซึ่งต้องสร้างแรงจูงใจให้นิสิตด้วยการสร้างเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนไปถึงเป้าหมายได้ มีการสร้างประสบการณ์ใหม่ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์เด็ก จัดกิจกรรม "ภาวะฝึกใจ" ด้วยการจัดสภาวะ/สร้างประสบการณ์ให้เกิด "ภาวะชวนฉุฉิต หรือเกิดสติ" เพื่อให้ให้นิสิตสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้

ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๑^๑ “การรู้คิดทางปัญญา คือการรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่กระทบกับตัวเราด้วยปัญญา...และทักษะการรู้คิดทางปัญญา สุดท้ายปลายทางคือมุ่งไปที่กระบวนการแก้ปัญหา problem solving เหมือน critical thinking เป็น soft skill...โดยระดับการศึกษาต้องเสริม นอกจากคุณไม่ทุกข์แล้ว คุณต้องบอกคนอื่นได้ มีส่วนร่วมกับสังคมได้”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๓^๒ “การรู้คิดเชิงปัญญาระดับอุดมศึกษา เน้นการคิดเชิงนามธรรมได้ เป็นความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างแนวคิด ทานิยามได้ด้วยตนเอง...สูงสุดคือสามารถแก้ปัญหา problem solving ได้...การจัดการเรียนรู้อีกวิธีใหม่ สามารถจัดเป็นกิจกรรม ๒ วัน ๑ คืน หรือทำได้ ๑๒ ชั่วโมง นิสิตชอบกิจกรรมและคิดได้ด้วยตัวเอง โดยต้องให้นิสิตคิดแก้ปัญหาเอง กิจกรรม คือ ๑) นิสิตคิดด้วยตัวเองก่อน ให้ได้คิด ๒) นำมาแลกเปลี่ยน เสนอในที่ประชุม ที่ประชุม กิจกรรม ๒ วัน ส่งผลให้ นิสิตจะเป็นคนที่เรียนรู้ไว ถ้าฝึกพฤติกรรมที่ดี ก็สามารถให้นิสิตมีวิถีชีวิตใหม่ได้ ถึงขั้นแก้ปัญหาได้ สามารถนำหลักธรรมไปใช้ได้ เราต้องการบูรณาการเข้าด้วยกัน”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๒^๓ “การรู้คิดเชิงปัญญา คือมีปัญญารู้เห็นตามความจริงทันปัจจุบันขณะ...เมื่อมีอะไรมากระทบ มันจะมีวิจารณ์ญาณ คือญาณที่ขณะที่จะคิดใคร่ครวญ

^๑ สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ (ธีรวิทย์ ฉนทวโธ, ดร.), อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ และผู้อำนวยการศูนย์บริหารวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^๒ สัมภาษณ์ ผศ.ดร. สุรินทร์ สุทธิธาทิพย์, ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^๓ สัมภาษณ์ รศ.ดร. นิรนาท แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

โดยแยกคายตามจริง คิดเห็นตามจริง คิดสืบสาวหาสาเหตุ คิดถึงเหตุถึงผล คิดวิจารณ์ญาณจะเป็นโยนิโสมนสิการ แยกแยะถูกผิด แยกแยะควรไม่ควร แยกแยะใช้ไม่ใช้”

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา สามารถวิเคราะห์และสรุปได้ ๕ ปัจจัย คือ ๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (Attention) ๒) การรับรู้ ๓) สติและสมาธิ (ความจำ) ๔) วิธีการคิด (โยนิโสมนสิการ) และ ๕) การรู้จักตนเอง รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่	รายละเอียด
๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (Attention)	คือ ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียน เมื่อนิสิตนักศึกษา เกิดความสนใจหรือใส่ใจต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เรียนรู้ ผู้เรียนจะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น
๒) การรับรู้	คือ ความสามารถในการรับรู้ (perception) สิ่งที่ผ่านมาเข้ามาทางอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ รับรู้เท่าทันสิ่งที่มากระทบ เท่าทันอารมณ์ เช่น ความชอบ-ไม่ชอบ ความยินดี-ยินร้าย เป็นต้น เพื่อพัฒนาการรู้คิด เพื่อสร้างอิสระจากอารมณ์นั้น ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์
๓) สติและสมาธิ (จดจำ)	สติและสมาธิ เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้คิด พัฒนาปัญญา เมื่อผู้เรียนมี “สติ” หรือความระลึกได้ ไม่เผลอ และ “สมาธิ” หรือความตั้งมั่นในสิ่งที่เรียนรู้ ใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยในการ “จดจำ” ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาทักษะวิธีการคิด วิธีการคิดทางปัญญา เพื่อผู้เรียนได้รู้เท่าทันความเป็นจริง เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ของนิสิตระดับอุดมศึกษา
๔) วิธีการคิด หรือโยนิโสมนสิการ	วิธีการคิดเป็นความสามารถในการคิดอย่างถูกวิธี หรือวิธีคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” คิดพิจารณา วิเคราะห์ การใช้เหตุผล ตรัสตรองรู้สิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่	รายละเอียด
๕) การรู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง	ความสามารถในการสะท้อนความคิดและการเรียนรู้ของตน ได้ สามารถควบคุม ตรวจสอบการเรียนรู้ของตน เพื่อการพัฒนาตนเองได้ต่อไป

หรือทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และ สมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “ปรโตโมหะ” ให้มีความเป็น “กัลยาณมิตร” ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า การเรียนรู้วิถีใหม่ ด้วยการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นรูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็น “ปรโตโมหะ” หรือสิ่งแนะนำสั่งสอนจากผู้อื่น เป็นปัจจัยภายนอกเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด ตรិตรอง ซึ่งชุดกิจกรรม สื่อประกอบการสอน คำแนะนำ บทการเรียนรู้ การสอนที่ดีนี้ ถือเป็น “กัลยาณมิตร” ในระบบการศึกษาอบรม ซึ่งหมายรวมถึงผู้สอน หลักการ วิธีการ อุปกรณ์ การดำเนินการต่าง ๆ เป็นต้น ถือเป็นปัจจัยภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญาของบุคคลเพื่อรู้คิดพิจารณาสิ่งที่ตกกระทบทางอายตนะ หรือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีความสามารถรับรู้ตามความเป็นจริง ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้ฝึกสติและสมาธิ ส่งเสริมความจดจำได้ในการเรียนรู้ต่าง ๆ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง พร้อมทั้งให้ผู้เรียนเกิดความสนใจหรือใส่ใจต่องานหรือสิ่งเร้า เมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจจะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ เกิดการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัสหรือทางอายตนะ และเกิดความจดจำต่อข้อมูลดังกล่าวเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้ ทั้งยังเกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หาเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ หรือส่งเสริมการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของผู้เรียน เพื่อสามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เพื่อสามารถพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง ด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็น “ปรโตโมหะ” หรือปัจจัยภายนอก ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้แก่ผู้เรียน

ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๑^๔ “...ปัจจัยของการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา อย่างแรกนิสิต นักศึกษา ต้องมีความสนใจ จะสามารถจดจ่อดำเนินงาน สิ่งเราได้ ความสามารถในการรับรู้ตีความ ความจำได้ อภิปรายหรือความสามารถสะท้อนความคิด ตรวจสอบตนเองในการเรียนรู้...ความคิดใช้เหตุผล โดยเฉพาะสามารถแก้ปัญหา ตัดสินใจได้”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๓^๕ “...องค์ประกอบของทักษะการรู้คิดเชิงปัญญา ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างแนวคิดประยุกต์ใช้ได้จริง โดยเฉพาะสามารถแก้ปัญหาได้ พึ่งพาตนเองได้ และให้คนอื่นพึ่งพาตนได้ด้วย”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๒^๖ “การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตอุดมศึกษา มีความหมายว่า ต้องมี “สติ สมาธิ” จดจ่อดำเนินตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน ก็จะเกิดปัญญา คือความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่...ตะวันตกก็จะมี Perceive หรือ ตะวันออก คือ อายุตนะ พอมีสิ่งตกกระทบ ก็จะคิดใคร่ครวญ โยนิโสมนสิการ เรากำลังจะทำ นวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “โปรโตไทป์” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงาม นำเข้าไปในใจของผู้เรียน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๔^๗ “...การรู้คิดทางปัญญา ประกอบด้วย การรับรู้ ข้อมูลเข้าทางอายตนะ และกระบวนการรับข้อมูลหรือจัดการความรู้ หรือเรียกได้ว่าวิธีการ กลั่นกรองข้อมูลชุดแรกว่าจะรับหรือไม่รับข้อมูลนั้น ต่อมาข้อมูลชุดที่สองจะเป็นความเชื่อ หรือไม่เชื่อ และข้อมูลชุดที่สามคือจะทำหรือไม่ทำ ถ้าไม่ทำจะถูกเห็นไว้เป็นความรู้สึก...”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๕^๘ “...การรู้คิดทางปัญญา ต้องมีปัจจัยเพื่อให้สามารถ คิดเชื่อมโยง มีเหตุมีผล เชื่อมโยงได้กับคุณธรรม ความดี ชื่อนามธรรม โดยมองโยนิโสมนสิการเป็นหลัก”

^๔ สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ (ธีรวิทย์ ฉันทวโฆ, ดร.), อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ และผู้อำนวยการศูนย์บริหารวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^๕ สัมภาษณ์ ผศ.ดร. สุรินทร์ สุทธิธาทิพย์, ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^๖ สัมภาษณ์ รศ.ดร. นิรนาท แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^๗ สัมภาษณ์ อาจารย์บุญชนก ฐา สุธเสมอ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^๘ สัมภาษณ์ ดร.วีรชัย คำธ, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๖^๔ “ทักษะการรู้คิดทางปัญญามีความเชื่อมโยงกับทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ หรือ critical thinking เป็นการพิจารณาโดยใช้เหตุผล คิดวิเคราะห์หาเหตุผล โดยการคิดเชิงวิจารณ์ญาณเป็นขั้นการประเมินซึ่งเป็นขั้นตอนการตัดสินใจสำหรับทักษะทางปัญญา เป็นความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ จึงมีความเกี่ยวเนื่องกัน...”

๔.๒ ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากผลการศึกษา เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ได้แก่ ๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการรู้คิดของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวม ๖ รูป/คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ คน ทั้งนี้ มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความแม่นยำของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ผลการศึกษพบว่า

๔.๒.๑ นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย มีความหมายดังนี้

จากการศึกษาเอกสาร (Document Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth interview) ผลการศึกษาจากการสังเคราะห์ข้อมูลพบว่า รูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย มีความหมายดังรายละเอียดตารางที่ ๔.๕ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ ผลการศึกษาจากการสังเคราะห์ความหมาย

^๔ สัมภาษณ์ ผศ.ดร. ภริมา วิธาสติย์กุล, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต , ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย (การศึกษาเอกสาร)	ความหมาย (การสัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
การเรียนรู้วิถีใหม่ (new normal learning styles)	กระบวนการที่ทำให้ นิสิตระดับอุดมศึกษา เกิดการเรียนรู้ สามารถ คิดหาเหตุผลกับสิ่งที่เป็ นามธรรมได้ พัฒนา ทักษะวิธีการคิด เกิดการ เปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรม เพื่อสามารถ ปรับตัวให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มี การเปลี่ยนแปลง สามารถแก้ไขปัญหาของ ตนเองได้ การเรียนรู้เป็น ผลมาจากประสบการณ์ ทางปฏิบัติ การอ่าน การ ฟัง การศึกษา หรือ กระบวนการการสอน เพื่อเพิ่มความรู้ ความ เข้าใจ ทักษะการคิด การจัดการเรียนรู้โดย ผู้สอนสร้างบรรยากาศ ทางจิตวิทยาที่ เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้ให้ความ ร่วมมือ (collaborator) ในกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ควร ตอบสนองความต้องการ หรือความสนใจของ ผู้เรียน เชื่อมโยง ประสบการณ์ใหม่ที่ คล้ายคลึงกับ ประสบการณ์เดิม ผู้เรียน	กระบวนการที่ทำให้ ผู้เรียนเกิดความจำใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลง อาทิ วิธีการคิด ความเชื่อ พฤติกรรม โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง ส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถปรับตัวกับ สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีการ เปลี่ยนแปลง รู้เท่าทัน ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เทคโนโลยี สื่อสังคม ออนไลน์ จัดการกับความ ทุกข์ได้ สามารถแก้ไข ปัญหาที่มากกระทบตนเอง พร้อมทั้งสามารถ ช่วยเหลือผู้อื่น และสังคม ได้ ด้วยการส่งเสริมทักษะ วิธีการคิดอย่างมีเหตุผล แยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี มี ประโยชน์ หรือไม่มี ประโยชน์ โดยเฉพาะ วิธีการคิดแบบ “โยนิโส มนสิการ” ส่งเสริมผู้เรียน พัฒนาด้าน “สติ และ สมาธิ” ด้วยการศึกษา พัฒนาการรู้คิดทางปัญญา การจัดการการเรียนรู้ โดยผู้สอนเป็น ผู้อำนวยความสะดวก ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง เกิด ความกระตือรือร้น ด้วย การบูรณาการศาสตร์ การ	กระบวนการให้ นิสิตระดับอุดมศึกษา เกิดการเรียนรู้ ซึ่ง เสริมสร้าง ปรับเปลี่ยน ทักษะ วิธีการคิด ความเชื่อ พฤติกรรม การ ปรับตัวให้เข้ากับ สถานการณ์ที่มีการ เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในยุคหลัง โรคระบาดโควิด ๑๙ ที่เทคโนโลยี สื่อสังคม ออนไลน์ ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ มี บทบาทกับชีวิตมาก ยิ่งขึ้น ด้วยการศึกษา การ จัดการเรียนรู้ที่นำสื่อ ประสมต่าง ๆ มา ประยุกต์ใช้ การบูร ณาการศาสตร์ โดย ผู้สอนเป็น ผู้อำนวยความสะดวกหรือเป็น ผู้ให้ความร่วมมือใน การเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างประสบการณ์ ใหม่โดยเชื่อมโยงหรือ คล้ายคลึงกับ ประสบการณ์เดิม ของผู้เรียน การ

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย (การศึกษาเอกสาร)	ความหมาย (การสัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
	เรียนรู้จากสิ่งที่จริงหรือลงมือปฏิบัติจริง	เรียนรู้วิถีใหม่ ต้องให้ผู้เรียนพัฒนาการรู้คิดทางปัญญา ให้เห็นความจริง ความดี และความงาม ของ การดำรงชีวิต การจัดการ เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรม หรือโปรแกรม ต้องเป็น “ปรโตโฆชะ” ที่เป็น “กัลยาณมิตร” ที่ดี เพื่อ ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาสติ และสมาธิ เพื่อส่งเสริม วิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ส่งเสริมทักษะ วิธีการคิด มีวิจารณ์ญาณ เพื่อแก้ปัญหาได้ กิจกรรม การเรียนการสอนเชื่อมโยง กับเหตุการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม การเอื้อเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ได้	จัดการเรียนรู้ ด้วยชุด กิ จ ก ร ร ม หรือ โปรแกรมการเรียน ซึ่งเป็น “ปรโตโฆชะ” ที่เป็น “กัลยาณมิตร” ที่ดี พัฒนาวิธีการคิด แบบ “โยนิโสมนสิการ” หรือการรู้ คิด สามารถคิดหา เหตุผล แยกแยะ ถูกผิด มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ รู้คุณค่าที่แท้จริงของ สิ่งต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อ สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ เปลี่ยนแปลง แก้ปัญหาของตนเอง จัดการกับความทุกข์ ของตนเอง พร้อมทั้ง ช่วยเหลือผู้อื่น และ สังคมได้
ทักษะการรู้คิดทางปัญญา (cognitive skills)	ความสามารถในการคิด โดยใช้วิธีคิด “โยนิโสมนสิการ” การรู้คิดอย่าง มีวิจารณ์ญาณ คิดหา เหตุผล แยกแยะถูกผิด รู้คุณค่าที่แท้จริงของสิ่ง นั้น และสามารถคิดเชิง นามธรรม ทั้งเกี่ยวกับสิ่ง ที่ มี ตัว ต น และ นอกเหนือไป จาก	ความสามารถในการรู้เท่าทันต่อสิ่งที่ มากระทบ ประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น และกาย รวมทั้งจิตใจ หรืออายตนะ ซึ่งเป็นทาง รับรู้เชื่อมต่อกันให้เกิดความรู้ เกิดปัญญา อย่างมีสติ สมาธิ ด้วยวิธีการคิด พิจารณาเหตุผลโดยถูกวิธี หรือวิธีการคิดแบบโยนิโส	ความสามารถในการ คิดหรือมีวิธีการคิด แบบ “โยนิโสมนสิการ” เพื่อรู้เท่าทันสิ่งที่มากระทบ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ หรือ “อายตนะ” สามารถ คิด พิจารณา ตรี ตรองหา เหตุผล

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย (การศึกษาเอกสาร)	ความหมาย (การสัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
	สิ่งแวดล้อมที่ประสบได้ ความสามารถคิดอย่าง วิทยาศาสตร์ สามารถ ตั้งสมมติฐานและทฤษฎี ได้	มนสิการ สามารถวางท่าที่ ต่อสิ่งที่มากระทบต่อ สถานการณ์ต่างๆ ได้อย่าง เหมาะสม สำหรับนิสิต นักศึกษา ระดับอุดมศึกษา ทักษะการรู้คิดทางปัญญา เน้นการรู้คิดเชิงนามธรรม ได้ อาทิ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สามารถสร้าง แนวคิด กฎเกณฑ์ การ ประยุกต์ใช้ และ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาได้ ซึ่งความสามารถในการคิด แก้ปัญหานี้ เป็นการคิดเชิง วิจญาณ (critical thinking) ซึ่งเป็นทักษะ การคิดใคร่ครวญโดยแยก คายตามจริง คิดวิเคราะห์ หาเหตุผล แยกแยะถูกผิด ควรไม่ควรได้	แยกแยะสิ่งที่ เป็น ประโยชน์และไม่เป็น ประโยชน์ รู้คุณค่าที่ แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ เป็นการคิดอย่างมี วิจญาณ หรือ critical thinking ซึ่ง เป็นทักษะการรู้คิด ทางปัญญาที่เน้นเชิง นามธรรม ด้วยการเสริมสร้าง การฝึก “สติ” และ “สมาธิ” ซึ่งช่วย ส่งเสริมทักษะการรู้ คิด เพื่อเกิดปัญญา
รูปแบบการ เรียนรู้วิถีใหม่ (ชุด กิจกรรม)	รูปแบบการเรียนรู้วิถี ใหม่สำหรับผู้เรียน ระดับอุดมศึกษา เป็น รูปแบบที่เหมาะสมกับ สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้ชุด กิจกรรม ซึ่งพัฒนาเป็น นวัตกรรมที่สามารถช่วย แก้ปัญหาความแตกต่าง ระหว่างบุคคล ส่งเสริม ให้นักเรียนได้พัฒนา ความสามารถของตนเอง ชุดกิจกรรมสำหรับนิสิต	รูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ โดยเฉพาะหลังโรคระบาด โควิด ๑๙ เป็นการเรียนรู้ ที่ผ่านเทคโนโลยี สารสนเทศ หรือผ่านสื่อ เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ หลากหลายมากยิ่งขึ้น การ พัฒนานวัตกรรมการ เรียนรู้ เป็นการสร้าง กระบวนการแบบบูรณา การศาสตร์ โดยมี เป้าหมาย คือ การ เสริมสร้างทักษะรู้คิดทาง	รูปแบบการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะหลังโรค ระบาดโควิด ๑๙ ด้วย ชุดกิจกรรมที่เหมาะสม กับพัฒนาการช่วงวัย บูรณาการศาสตร์ นำ สื่อประสม ประกอบการเรียน การสอน ให้เป็น “ปร

องค์ความรู้ที่ได้	ความหมาย (การศึกษาเอกสาร)	ความหมาย (การสัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
	ระดับอุดมศึกษา เป็นชุดของสื่อประสมที่มีการนำสื่อและกิจกรรมหลายอย่างมาประกอบกันเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ของแต่ละหน่วยที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับ ตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม โดยผู้สอนเป็นผู้วางแผนการจัดกิจกรรม และเป็นผู้จัดให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ศึกษาและฝึกฝนตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ	ปัญญา สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้าง concept และนำไปใช้แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะพัฒนานิสิตเกิด "สติในปัจจุบันขณะ" "สมาธิตั้งมั่น" เพื่อพร้อมการเรียนรู้ เกิดการรู้คิดทางปัญญากลับกรองสิ่งที่มากระทบ ข้อมูลข่าวสาร โดยรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ เป็นการบูรณาการพระพุทธศาสนา "โยนิโสมนสิการ" กับจิตวิทยาการเรียนรู้และเข้าใจปัญหา พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น "ปรโตโมสะ" เป็น "กัลยาณมิตร" มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมี soft skill พัฒนาชีวิต สามารถจัดการกับความทุกข์ และแก้ปัญหาได้ พร้อมทั้งสามารถช่วยเหลือผู้อื่น และสังคมได้ รูปแบบกิจกรรม สามารถจัดระยะเวลา ๒ วัน ๑ คืน หรือรวม ๑๒ ชั่วโมง ต้องสร้างแรงจูงใจด้วยการสร้างเป้าหมาย มีการสร้างประสบการณ์ใหม่เชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม	โต โฆ ษะ ” และ “กัลยาณมิตร” ที่ดี โดยมุ่งเน้นส่งเสริมทักษะวิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ ด้วยการเสริมสร้าง “สติ” และ “สมาธิ” เพื่อให้ผู้เรียนเกิด “ปัญญา” รู้เท่าทันสิ่งที่มากระทบทางอายตนะ รู้เท่าทันแยกแยะข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง มี Soft Skill สามารถแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถเอื้อเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น และสังคมต่อไป

๔.๒.๒ นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษาสังเคราะห์ข้อมูล พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๖ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ ผลการสังเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่	รายละเอียด (การศึกษาเอกสาร)	รายละเอียด (สัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (Attention)	คือ ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียน เมื่อนิสิตนักศึกษา เกิดความสนใจหรือใส่ใจต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เรารู้ ผู้เรียน จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น	คือ ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียน เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจหรือใส่ใจต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เรารู้ ผู้เรียน จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น	คือ ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนจดจ่อต่องานสิ่งเร้า หรือสิ่งที่เรารู้
๒) การรับรู้	ความสามารถในการรับรู้ทันสิ่งที่มากระทบกับทางอายตนะ ได้แก่ อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกับอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ เกิดการรับรู้ขึ้นมา	คือ ความสามารถในการรับรู้ สิ่งที่ผ่านมาเข้ามายังอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ รับรู้เท่าทันสิ่งที่มากระทบ เท่าทันอารมณ์ เช่น ความชอบ-ไม่ชอบ ความยินดี-ยินร้าย เป็นต้น เพื่อพัฒนาการรู้คิดเพื่อสร้างอิสระจากอารมณ์นั้น ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์	ความสามารถในการรับรู้ (perception) สิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบอายตนะ โดยมีเป้าหมาย คือการรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น พัฒนาวិธีการคิด และปัญญา

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่	รายละเอียด (การศึกษาเอกสาร)	รายละเอียด (สัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
๓) สติและสมาธิ (ความจดจำได้)	สติและสมาธิ เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้คิด พัฒนาปัญญา เมื่อผู้เรียนมี “สติ” หรือความระลึกได้ไม่เผลอ และ “สมาธิ” หรือความตั้งมั่นในสิ่งที่เรียนรู้ใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยในการจดจำ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาทักษะวิธีการคิด วิธีการคิดทางปัญญา เพื่อผู้เรียนได้รู้เท่าทันความเป็นจริง เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ของนิสิตระดับอุดมศึกษา	สติและสมาธิ เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้คิด พัฒนาปัญญา เมื่อผู้เรียนมี “สติ” หรือความระลึกได้ไม่เผลอ และ “สมาธิ” หรือความตั้งมั่นในสิ่งที่เรียนรู้ใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยในการจดจำ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาทักษะวิธีการคิด วิธีการคิดทางปัญญา เพื่อผู้เรียนได้รู้เท่าทันความเป็นจริง เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ของนิสิตระดับอุดมศึกษา	สติ และสมาธิ ช่วยในการจดจำ ส่งเสริมทักษะการรู้คิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดอย่างมีวิจารณญาณ พัฒนาปัญญา
๔) วิธีการคิด หรือโยนิโสมนสิการ	วิธีการคิดเป็นความสามารถในการคิดอย่างถูกวิธี หรือวิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” คิดพิจารณา วิเคราะห์ การใช้เหตุผล ตริตรารู้สิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้	วิธีการคิดเป็นความสามารถในการคิดอย่างถูกวิธี หรือวิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” คิดพิจารณา วิเคราะห์ การใช้เหตุผล ตริตรารู้สิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตน	วิธีการคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างแยบคาย หรือวิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ช่วยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ส่งเสริมรู้คิดทางปัญญา

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่	รายละเอียด (การศึกษาเอกสาร)	รายละเอียด (สัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
		เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้	
๕) การรู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง	ความสามารถในการสะท้อนความคิดและการเรียนรู้ของตนได้ สามารถควบคุมตรวจสอบการเรียนรู้ของตน เพื่อการพัฒนาตนเองได้ต่อไป	การรู้จักตนเอง ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้	การรู้จักตนเอง ช่วยส่งเสริมความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป

จากการศึกษาพบองค์ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

จากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับตัว (adjustment) โดยเฉพาะกระบวนการเรียนการสอนและการสื่อสาร จากการเรียนการสอนแบบเดิมที่เรียนในห้องเรียน (onside) มีการปรับการเรียนการสอนเป็นรูปแบบออนไลน์ (online) คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและกระบวนการการเรียนรู้วิถีใหม่ที่มีผลต่อรูปแบบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย พบองค์ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

แนวคิดการเรียนรู้วิถีใหม่ (new learning styles)
- การเรียนรู้วิถีใหม่ คือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง การเรียนรู้วิถีใหม่นำประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศหรือผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่หลากหลาย โดยผู้เรียนมีความสามารถรู้เท่าทันเทคโนโลยีและสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ การเรียนรู้วิถีใหม่เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการศาสตร์ เพื่อให้

แนวทางการเรียนรู้วิถีใหม่ (new learning styles)

- ผู้เรียนสามารถรู้จักตนเอง สามารถทำงานเป็นทีม อยู่ในโลกตามความเป็นจริง และสามารถแก้ปัญหาได้
- การเรียนรู้ เกิดขึ้นเมื่อเกิดความจำใหม่ และผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยการเรียนรู้วิถีใหม่นี้ เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็น “โปรโตโมส” และเป็น “กัลยาณมิตร” เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเกิดการคิด “โยนิโสมนสิการ” ได้
 - การเรียนรู้วิถีใหม่ เป็นการเรียนรู้จากการสร้างสรรค์ชุดกิจกรรม (Activity Packages) นำมาใช้ประกอบการสอน และเป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถของตนเอง โดยเฉพาะพัฒนาการรู้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ สร้างแนวคิดได้ด้วยตัวเอง นำไปใช้ได้ แก้ปัญหาได้ ด้วยการพัฒนาสติในปัจจุบันขณะ
 - การเรียนรู้วิถีใหม่ ต้องเป็นการเรียนรู้ให้เกิดการสร้างประโยชน์ ทั้งประโยชน์กับผู้เรียน ประโยชน์แก่ผู้อื่น และประโยชน์แก่สังคม หรือ อรรถประโยชน์ ๓

ดังผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๒^{๑๐} “การเรียนรู้หรือการสื่อสารที่ดี เครื่องรับเครื่องส่ง ต้องใกล้กัน หรือ face to face การเรียนแบบออนไลน์จึงมีปัญหา การเรียนรู้ยุคโควิด ๑๙ จึงมีปัญหาเรื่องการสื่อสาร...การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตอุดมศึกษา มีความหมายว่าต้องมี “สติ สมาธิ” จดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงชัดเจน ก็จะเกิดปัญญา คือความรู้เท่าทัน ความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง มีปัญญารู้ของปลอม โดยเฉพาะในโลกอินเทอร์เน็ต มีปัญญารู้แยกแยะได้ว่าอะไรคือประโยชน์แท้ อะไรคือประโยชน์เทียม”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ P๓^{๑๑} “การเรียนรู้วิถีใหม่เพื่อเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา ผู้เรียนต้องรู้จักตนเอง รู้ว่ามีปัญหาอะไร สามารถค้นหาวิธีแก้ปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหา และตรวจสอบวิธีแก้ปัญหาได้ว่ามีความเหมาะสมหรือมีข้อผิดพลาดอยู่”

^{๑๐} สัมภาษณ์ รศ.ดร. นรินาถ แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ผศ.ดร. ภริมา วิธาสถิตยกุล, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่ Pl๑^{๑๒} “การเรียนรู้วิถีใหม่นั้น การสอนต้องตั้งสถานการณ์ให้กระทบใจผู้เรียน เช่น เลือกล้อ วิธีการ เมื่อเกิดการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการรู้คิดวิถีใหม่อย่างมีปัญญา จิตต้องรู้เท่าทัน มีสติ รู้จักวางใจอยู่กับเหตุการณ์ที่เผชิญอย่างรู้คิดทางปัญญา อยู่กับความจริง”

จากการศึกษาพบองค์ความรู้และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา

- นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ คือ รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เหมาะสมกับพัฒนาการช่วงวัย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง และการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม โดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (facilitator) สร้างบรรยากาศที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ต่อผู้เรียน
- นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ เป็นการบูรณาการศาสตร์ พร้อมทั้งนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เครื่องมือต่างๆ ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนการสอน
- นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ คือ รูปแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนา “สติ” “สมาธิ” พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิธีคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรู้จักตนเอง สามารถทำงานเป็นทีม อยู่ในโลกตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเทคโนโลยีและสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ และสามารถแก้ปัญหาได้ เป็นรูปแบบที่เป็น “โปรโตโฆชะ” และเป็น “กัลยาณมิตร” ที่ดีของผู้เรียน
- นวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ เป็นชุดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อพัฒนาส่งเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา พัฒนาการคิดเชิงวิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันต่อสถานการณ์รวมทั้งรู้เท่าทันเทคโนโลยีและสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์
- ชุดกิจกรรม คือนวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้ พัฒนาให้เหมาะกับพัฒนาการผู้เรียน เป็นปัจจัยภายนอก เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะวิธีการคิด เกิดประสบการณ์ด้วยตนเอง ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรม ด้วยการใช้สื่อประสม เรียนรู้การทำงานเป็นทีม เป็น “โปรโตโฆชะ” เป็น “กัลยาณมิตร” ที่ดี

จากการศึกษาพบองค์ความรู้ปัจจัยที่ส่งเสริมนวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

^{๑๒} สัมภาษณ์ รศ.ดร. นิรนาท แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

ปัจจัยที่ส่งเสริมนวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา

ปัจจัยที่ส่งเสริมนวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ประกอบด้วยปัจจัยดังนี้

๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (attention) คือ นวัตกรรมชุดกิจกรรมซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ ต้องมีความน่าสนใจต่อผู้เรียน เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจ จะมีความสามารถในการจดจำและจดจำสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น

๒) การรับรู้ (perception) คือ นวัตกรรมชุดกิจกรรมซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะ ส่งเสริมการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบทางอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อย่างรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยการพัฒนาวิธีการคิด และปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริง

๓) ความจำ (สติและสมาธิ) คือ นวัตกรรมชุดกิจกรรมซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ สามารถพัฒนาทักษะการรับรู้ ด้วยการพัฒนาฝึกฝนสติและสมาธิ ส่งเสริมการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ รับรู้ตามความเป็นจริง ส่งเสริมทักษะการรู้คิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดอย่างมีวิจารณญาณ พัฒนาปัญญา และสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้

๔) วิธีการคิด (โยนิโสมนสิการ) คือ นวัตกรรมชุดกิจกรรมซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ ช่วยเสริมวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล พิจารณาตรិตรองสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เป็นคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง จัดการกับความทุกข์ และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้

๕) การรู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง คือ นวัตกรรมชุดกิจกรรมซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ ช่วยส่งเสริมความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้

ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

จากผลการศึกษาวิจัย พบผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาศักยภาพสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดทางปัญญาการรู้คิดเชิงวิจารณญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ กิจกรรม รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๗ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ ชุดกิจกรรมนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทาง
ปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
๑	ธรรมะทักษาย	๑. นักศึกษาเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ๒. นักศึกษามีความพร้อมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้	- อธิบายขั้นตอน - พิธีรับศีลมอบตัวเป็นศิษย์	๑. นักศึกษารู้สึกผ่อนคลาย เปิดใจ พร้อมทั้งจะเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกายและใจ
๒	ตามหาหัวใจ	๑. นักศึกษาได้จัดกลุ่มโดยการคละกัน ๒. นักศึกษาได้รู้จักธรรมชาติเพื่อการรู้คิด	- กิจกรรมเพื่อแยกกลุ่ม - กิจกรรมลงกลุ่มพบพระอาจารย์ - การสนทนาธรรม - การเจริญสติ - การถาม - การฟังอย่างลึกซึ้ง - Dialogue - Simultaneous Interaction - สุตตมยปัญญา	๒. นักศึกษาแบ่งกลุ่มแบบคละกันตามหมวดธรรม อริยสัจ ไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม พรหมวิหาร ๓. นักศึกษาได้เรียนรู้คุ้นเคยกันและกัน ๔. ฝึกทักษะทางสังคม สร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ดี มีทักษะการสื่อสารเชิงบวก ๕. ฝึกการคิดวิเคราะห์คุณโทษและทางออก คิดวิเคราะห์หลักธรรมสำหรับชีวิต
๓	สายน้ำแห่งชีวิต	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดจินตนาการสร้างสรรค์เชิงบวก ๒. นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน	- การสะท้อนคิด - การวาดภาพ - การฟัง - Dialogue - สุตตมยปัญญา - จินตมยปัญญา - ภาวนามยปัญญา - Positive Interdependence - Object to Think With	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดทบทวนชีวิตเป็นการเรียนรู้ตน ยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็นและเห็นแนวทางพัฒนา ได้รับฟังคนอื่นอย่างไม่ตัดสิน ฝึกการคิดสร้างสรรค์เชิงบวกเข้าใจตนเข้าใจคน
๔	คนค้นข่าว	๑. นักศึกษาฝึกการพลิกความคิดวิเคราะห์ข่าว ๒. นักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน	- วิธีคิดบวก - วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ - สุตตมยปัญญา - จินตมยปัญญา	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ข่าวและแลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอทางออก

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
๕	ประยุกต์ธรรมนำชีวิต	๒. นักศึกษาได้มีประสบการณ์ในการร่วมกัน คิด ทำ และนำเสนอ ๓. นักศึกษาได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน	สรุปสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปต่อยอด	๑. นักศึกษาได้ร่วมกันคิด ทบทวนธรรมะและประยุกต์สู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มี ๒. ความกล้าแสดงออก เชื่อมั่นตนเอง ยอมรับตนเอง และคนอื่น ทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์
๖	ลมหายใจแห่งการเรียนรู้	๑. นักศึกษาได้เรียนรู้ การกำหนดรู้ลมหายใจ ๒. นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการ กำหนดรู้ลมหายใจ	-นั่งสมาธิ -การสะท้อนคิด -เจริญสติ -จิตตามยปัญญา -ภาวนามยปัญญา -Positive Interdependence	๑. นักศึกษาได้ฝึกเจริญสติอยู่กับปัจจุบันในอิริยาบถนั้น ๒. รู้ค่าลมหายใจตนเอง รู้จักตนเอง พอใจ ยอมรับตนเอง และคนอื่นมากขึ้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษา ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

โดยแบ่งศึกษาวิจัยเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยทำการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร ด้วยวิธีการรวบรวม เรียบเรียงเอกสาร สรุป วิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา และสังเคราะห์ จนได้กรอบแนวคิดการวิจัย และ กำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการศึกษา มาสรุป สังเคราะห์ เป็นแนวทางกำหนดกรอบการวิจัยและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก ต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) เพื่อการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๑) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ๒) เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวม ๖ รูป/คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ ท่าน และ ๓) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำผลการสังเคราะห์ขั้นตอนการวิจัยเอกสาร และการ

สัมภาษณ์เชิงลึกในชั้นจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมารวบรวมและจัดระเบียบออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความเหมาะสมอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามของงานวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาองค์ประกอบการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในด้านบุคคล เวลา และสถานที่ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนในประเด็นเดียวกัน

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย มีดังนี้

๑) ความสนใจหรือใส่ใจ (Attention) คือ การสร้างความสนใจหรือใส่ใจ เมื่อนิสิตนักศึกษา เกิดความสนใจหรือใส่ใจ จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น

๒) การรับรู้ (Perception) คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูลผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ตามความเป็นจริง โดยมีเป้าหมาย คือการรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น พัฒนาวิธีการคิด และปัญญา

๓) ความจำ (Memory) คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ ด้วยการฝึกฝนพัฒนา “สติ” และ “สมาธิ” เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้คิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ พัฒนาปัญญาต่อไป

๔) วิธีการคิด (โยนิโสมนสิการ) (Analytical Thinking) คือ ความสามารถในการใช้การคิดอย่างถูกวิธี การคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้

๕) การรู้จักตนเอง (Self-Awareness) คือ ความสามารถในการรู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุม และตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ เพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป

โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมีการฝึกฝนพัฒนา “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับ ข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน เกิดความจดจำสิ่งที่เรียนรู้ และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือความ รู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทาง ปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “ปรโตโมฆะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็น ความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการรู้จักและตระหนักรู้ใน ตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้าง ทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตรระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย คือการพัฒนานวัตกรรมชุด กิจกรรมการเรียนรู้วิถีใหม่เพื่อเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตรระดับอุดมศึกษา โดยมี ปัจจัยที่ส่งเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา ได้แก่ ๑) นวัตกรรมชุดกิจกรรมซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้วิถี ใหม่ ต้องมีความน่าสนใจหรือสร้างความใส่ใจต่อผู้เรียน ๒) สามารถพัฒนาทักษะส่งเสริมการรับรู้สิ่ง ต่าง ๆ ที่มากระทบทางอายตนะอย่างรู้เท่าทัน ตามความเป็นจริง ๓) ฝึกฝนพัฒนาสติและสมาธิ ส่งเสริมการจดจำข้อมูลสิ่งต่าง ๆ จากการเรียนรู้ได้ ๔) ฝึกฝนพัฒนาวิธีการคิด ช่วยเสริมวิธีการคิด แบบโยนิโสมนสิการ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล สามารถแก้ไข ปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง จัดการกับความทุกข์ พึงพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ และ ๕) ส่งเสริมการรู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน เพื่อ การพัฒนาตนเองได้ต่อไป

๕.๑.๒ ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้ คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากผลการศึกษาวิจัย ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้าง ทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้าง ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ กิจกรรม ได้แก่

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
๑	ธรรมะทักษาย	๑.นักศึกษาเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ๒.นักศึกษามีความพร้อมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้	- อธิบายขั้นตอน - พิธีรับศีลมอบตัวเป็นศิษย์	๑. นักศึกษารู้สึกผ่อนคลายเปิดใจพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ทั่วทั้งกายและใจ
๒	ตามหาหัวใจ	๑.นักศึกษาได้จัดกลุ่มโดยการคละกัน	- กิจกรรมเพื่อแยกกลุ่ม	๑. นักศึกษาแบ่งกลุ่มแบบคละกันตามหมวดธรรม อริยสัจ ไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม พรหมวิหาร

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
		๒. นักศึกษาได้รู้จักธรรมชาติของการรู้จักคิด	- กิจกรรมลงกลุ่มพบพระอาจารย์ - การสนทนาธรรม - การเจริญสติ - การถาม - การฟังอย่างลึกซึ้ง - Dialogue - Simultaneous Interaction - สุตตมยปัญญา	๒. นักศึกษาได้เรียนรู้คุ้นเคยกันและกัน ๓. ฝึกทักษะทางสังคม สร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดี มีทักษะการสื่อสารเชิงบวก ๔. ฝึกการคิดวิเคราะห์คุณโทษและทางออก คิดวิเคราะห์หลักธรรมสำหรับชีวิต
๓	สายน้ำแห่งชีวิต	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดจินตนาการสร้างสรรค์เชิงบวก ๒. นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน	- การสะท้อนคิด - การวาดภาพ - การฟัง - Dialogue - สุตตมยปัญญา - จินตมยปัญญา - ภาวนามยปัญญา - Positive Interdependence - Object to Think With	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดทบทวนชีวิตเป็นการเรียนรู้ตน ยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็นและเห็นแนวทางพัฒนาได้รับฟังคนอื่นอย่างไม่ตัดสิน ฝึกการคิดสร้างสรรค์เชิงบวกเข้าใจตนเอง เข้าใจคน
๔	คนค้นข่าว	๑. นักศึกษาฝึกการพลิกความคิดวิเคราะห์ข่าว ๒. นักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน	- วิธีคิดบวก - วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ - สุตตมยปัญญา - จินตมยปัญญา	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ข่าวและแลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอทางออก
๕	ประยุกต์ธรรมนำชีวิต	๑. นักศึกษาได้มีประสบการณ์ในการร่วมกัน คิด ทำ และนำเสนอ ๒. นักศึกษาได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน	สรุปสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปต่อยอด	๑. นักศึกษาได้ร่วมกันคิดทบทวนธรรมะและประยุกต์สู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มี ๒. ความกล้าแสดงออก เชื่อมั่นตนเอง ยอมรับตนเองและคนอื่น ทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์
๖	ลมหายใจแห่งการเรียนรู้	๑. นักศึกษาได้เรียนรู้การกำหนดรู้ลมหายใจ ๒. นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการกำหนดรู้ลมหายใจ	- นั่งสมาธิ - การสะท้อนคิด - เจริญสติ - จินตมยปัญญา	๑. นักศึกษาได้ฝึกเจริญสติอยู่กับปัจจุบันในอิริยาบถนั้น

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
			- ภาวนามยปัญญา - Positive Interdependence	๒. รู้ค่าลมหายใจตนเอง รู้จักตนเอง พอใจ ยอมรับตนเองและคนอื่น มากขึ้น

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ ๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ Attention คือ การสร้างความสนใจ เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจ จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ทำงานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น ๒) การรับรู้ Perception คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้ รับรู้อยู่กับปัจจุบัน รับรู้ตามความเป็นจริง ๓) ความจำ Memory คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ ด้วยการฝึกฝน พัฒนาสติและสมาธิ ๔) วิธีการคิด (โยนิโสมนสิการ) Thinking คือ ความสามารถในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คติวิเคราะห์ การใช้เหตุผล สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง จัดการกับความทุกข์ พึงพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ และ ๕) การรู้จักตนเอง Self-Awareness คือ ความสามารถในการรู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุม และตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ เพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป

โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้อง หรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “โปรโตโมยะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้อง สรวงพร กุศลส่ง^๑ ที่ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า ๑. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการ

^๑ สรวงพร กุศลส่ง, “แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ”, วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม, ๒๕๖๔): ๙-๒๑.

เรียนรู้ ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบดังนี้ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) เนื้อหาสาระ ๔) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ๕) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ ๖) การวัดและประเมินผล ๒. ผลการเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย ๑) การตระหนักรู้ที่จะแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ๒) การวางแผนการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรงและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง ๓) การปฏิบัติในการสามารถรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา และ ๔) การตรวจสอบความสำเร็จของการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และ ๓. ผลการสร้างและการหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่าโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และคล้ายคลึงกับ สรวงพร กุศลส่ง^๒ ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิด สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการวิเคราะห์ประสบการณ์เดิม และพัฒนาประสบการณ์ใหม่ ด้วยทักษะและยุทธวิธีการรู้คิดที่เหมาะสม ๒) รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้นมี ๖ องค์ประกอบคือ (๑) หลักการ (๒) วัตถุประสงค์ (๓) เนื้อหาสาระ (๔) กิจกรรมการเรียนการสอน (๕) สื่อและแหล่งเรียนรู้ (๖) การวัดและประเมินผล คุณภาพรูปแบบการเรียนการสอน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ๓) นักศึกษาหลังการพัฒนาโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน มียุทธวิธีการรู้คิด สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ๔) ผลการประเมินการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิด อยู่ในระดับมาก มีผลสอดคล้องกับ มยุรา ลีหวัสระ^๓ ที่ศึกษางานวิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัย พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบร่างกายมนุษย์ ตามทฤษฎี การเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ กิจกรรม ได้แก่ ๑) ธรรมะทักษาย ๒) ตามหาหัวใจ ๓) สายน้ำแห่งชีวิต ๔) คนค้นข่าว ๕) ประยุกต์ธรรมนำชีวิต และ ๖) ลมหายใจแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรสุตา อินทร์สาน^๔ ได้

^๒ สรวงพร กุศลส่ง, “การพัฒนาแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิดสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ : มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๐ : ๑๑๔-๑๓๐.

^๓ มยุรา ลีหวัสระ, ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๖): ๑๒๗-๑๓๘.

^๔ พรสุตา อินทร์สาน, “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา

ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวทางการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวทางการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายประกอบด้วยขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) ขั้นการให้ข้อมูลที่จำเป็น (๒) ขั้นการสาธิตให้เห็นวิธี (๓) ขั้นการชี้จุดเด่นที่น่าสนใจ (๔) ขั้นการฝึกโดยใช้กระบวนการกลุ่ม (๕) ขั้นการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยน และ (๖) ขั้นสรุปทบทวนให้ชัดเจน ประสิทธิภาพจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่าคะแนนความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

เนื่องจากงานวิจัยนี้ พบว่า “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” สามารถเพิ่มทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา โดยรวมได้ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

- ๑) ด้านนโยบาย ผู้บริหารกำหนดนโยบายการส่งเสริมการฝึกทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณในการจัดการเรียน การสอนได้พัฒนากระบวนการคิด
- ๒) ด้านการศึกษา อาจารย์หรือนักวิชาการ ฝึกการเรียนการสอน แนวคิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเลือกบริบทใหม่ ๆ ในการเสริมสร้างคุณลักษณะนิสัยให้เกิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างนิสิตระดับอุดมศึกษา ในองค์กรรัฐ และเอกชน ว่ามีองค์ประกอบที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และและขยายผลการศึกษาในหน่วยงานสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ต่อไป
- ๒) ควรศึกษารูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยสาขาวิชาอื่น ๆ เชิงพัฒนาการ (developmental research) หรือการวิจัยระยะยาว (Longitudinal study) ซึ่งจะให้เห็นพัฒนาการ ปัญหา อุปสรรค และแนวทาง

ในการ พัฒนาทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณต่อการเปลี่ยนของคลื่นสมองของนิสิตระดับอุดมศึกษาให้
เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

๓) ควรศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด
ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ในรูปแบบวิจัย R&D

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. ไทยและความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน: ความคืบหน้าและทิศทางในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: Page Maker, ๒๕๕๗.

กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๕๖ ก). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

จอม บุญตาเพศ ป. พุทธวิธีเทศนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุดมศึกษา, ๒๕๐๑.

จันทร์ฉาย เตมียาการ. การเลือกใช้สื่อทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.

_____. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีการศึกษา หน่วยที่ ๑-๕. กรุงเทพฯ : สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๕.

ทีศนา แคมมณี. รูปแบบการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. นวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๒.

บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๗.

บุญมี แท่นแก้ว. ญาณวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ธารการพิมพ์, ๒๕๓๕.

ประสาธ อิศรปรีชา. ธรรมชาติและกระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สยามการพิมพ์, ๒๕๒๐.

พรณิ ช. เจนจิต. จิตวิทยาการเรียนการสอน (จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครูในชั้นเรียน). พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม (ฉบับเดิม), พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

_____. **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

พระพุทโธสเถระ. **วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)**. พิมพ์ครั้งที่

๔. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์ : ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔.

พุทธทาสภิกขุ. **พจนานุกรมธรรมของพุทธทาส**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

มารุต พัฒนา. **การจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการรู้คิดและความสุขในการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๗.

มาลินี จุฑะรพ. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๗.

วิชัย ดิสสระ. **การพัฒนาหลักสูตรและการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น,

๒๕๓๕.

วิชัย วงษ์ใหญ่. **การพัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๒๓.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). **ปัญญาในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่

๔. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สมบูรณ์ ศาลาชีวิน. **จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่**. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์, ๒๕๒๖.

สมบูรณ์ สงวนญาติ. **เทคโนโลยีทางการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๓๔.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. **21 วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด**. กรุงเทพฯ: ภาพ

พิมพ์, ๒๕๔๕.

เสาวภา วัชรกิตติ. **จิตวิทยาทั่วไป: ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗.

(๒) คุษณินพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

ดวงพร หวานเย็น. “การจัดการการสอนบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ เรื่องการเขียนเพื่อการสื่อสาร โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยี การเรียนรู้และสื่อสารมวลชน**. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๖.

บำรุงศักดิ์ บุระสิทธิ์. “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียนช่วงชั้นปีที่ ๒”. **ปริญญานิพนธ์ กศ.ม., บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก, ๒๕๔๘.**

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พรสุตา อินทร์सान. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘.
- พระมหากฤษ ญาณวโร (ใจปลื้มบุญ). “ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างญาณและปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- วัฒนา พลชาติ. “ศึกษาวิเคราะห์วิธีการพัฒนาปัญญา : ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- วิจิตร เรืองดงยาง. “การสร้างชุดการสอนที่มีประสิทธิภาพวิชาคณิตศาสตร์เรื่องเงิน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)”. **ปริญญา นิพนธ์ กศ.ม.** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘).
- เอี่ยมอร ชลวร. “การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร ดุษฎีบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

(๓) บทความ:

- ประหยัด จิระวรพงศ์. “เทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา”. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร** (๒๕๓๙): ๑๗๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). “หัวใจพระพุทธศาสนา”. **พุทธจักร**. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๐): ๑๐.
- มยุรา ลีหัวสระ, ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, **วารสารการศึกษาและการพัฒนา สังคม**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๖): ๑๒๗-๑๓๘.
- วรัญชลี รอดเรือง. “การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของ เด็กปฐมวัย”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับเพิ่มเติม (๒๕๖๓): ๓๑๙-๓๓๐.
- วินัส ภัคตินรา. “รูปแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดขั้นสูงสำหรับนักศึกษาครู”. **วารสารสันติ ศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน-ธันวาคม, ๒๕๖๕): ๓๐๕๐-๓๐๖๗.
- สรวงพร กุศลส่ง. “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิดสำหรับนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ”. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ : มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๐ : ๑๑๔-๑๓๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สรวงพร กุศลสง. “แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ”. **วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร**, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม, ๒๕๖๔): ๙-๒๑.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

รศ.สมชาย รัตนทองคำ. เอกสารประกอบการสอน **๔๗๕ ๗๘๘ การสอนทางกายภาพบำบัด ภาค** **ต้นปีการศึกษา ๒๕๕๖**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/56web/3learn_th56.pdf . [๑ ธันวาคม ๒๕๕๖].

(๕) สัมภาษณ์:

ดร.วีรชัย คำธ, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

ผศ.ดร. ภิรมา วินาสถิตยกุล, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

ผศ.ดร. สุรินทร์ สุทธิชาติพิทย์, ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ (ธีรวิทย์ ฉันทวโร, ดร.), อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารการศึกษาศาสตรบัณฑิต และผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

รศ.ดร. นรินาถ แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

อาจารย์บุญชนัญญา สุขเสมอ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ และประธานกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ที่ปรึกษาชมรมเด็กและเยาวชนดีเด่น สมาคมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Cronbach, L. J., **Educational psychology**. New York : Harcourt Brace And World, Inc., 1963.

Good, C.V. **Dictionary of education**. 3rd ed. New York : McGraw-Hill, 1973.

ภาคผนวก ก
บทความวิจัย

**การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะ
การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย**
Development of the innovation of new normal learning model
to enhance cognitive skills of higher education students in Thailand

ประสิทธิ์ แก้วศรี, พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท (วิเศษหมื่น),
พระรัชชทล รุกขิโต(อัครัง), ดร.ตฤณลา จำปาวลย์, พระมหาเผื่อน กิตติโสภณ (เฉลิมจาน)

Prasit Kaewsri, PhrakruSangkharak Ekaphatra Aphichan (Wisetmuen)

Thatchathon Attarung, Tatila Jampawal, PhraMaha Phuean Kittisophano (Chalermchan)

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: thatchathon05@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย 2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาจากการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา และการศึกษา จำนวน 1 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน 1 คน รวมจำนวน 6 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้วิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ 1) ความสนใจ 2) การรับรู้ 3) ความจำ 4) วิธีการคิด 5) การรู้จักตนเอง และได้พัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ 1) ธรรมะทักษาย 2) ตามหาหัวใจ 3) สายน้ำแห่งชีวิต 4) คนค้นข่าว 5) ประยุกต์ธรรมนำชีวิต และ 6) ลมหายใจแห่งการเรียนรู้

คำสำคัญ : การรู้คิดทางปัญญา, นวัตกรรมการเรียนรู้, การเรียนรู้วิถีใหม่, นิสิตระดับอุดมศึกษา, ประเทศไทย

Abstract

The objectives of the study were 1) to study the factors that promote the new normal learning model for enhance cognitive skills of higher education students

in Thailand; and 2) to development of the innovation of new normal learning model for enhance cognitive skills of graduate students in Thailand; The study was qualitative research, by collecting data from studying documents, and in-depth interview with 1 expert in Buddhism and education, 2 experts in psychology and education, 2 experts in educational management, and 1 expert in education and educational activities, totaling 6 persons. Then synthesize data which obtained from studying document and in-depth interview.

The research findings were as follows: The factors that promote new normal learning model in the form of enhancing cognitive skills are 1) attention, 2) perception, 3) memory, 4) thinking methods, 5) knowing oneself. And the development of the innovation of new normal learning styles for enhance cognitive skills of graduate students in Thailand, consisting of 6 activities: 1) Dhamma Greetings, 2) searching for the Heart, 3) River of Life, 4) News Searcher, and 5) Applying Dhamma Leadership. Life, breath of learning

Keywords: Cognitive thinking, Innovation of learning, New normal learning, graduate students, Thailand

บทนำ

การศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวกับสภาพปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเหตุการณ์วิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก องค์การสถาบันการศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวและเตรียมความพร้อมทางด้านการให้การศึกษ สำหรับการให้ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างเสริมทักษะด้านการคิด เพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกระดับ นอกจากนี้ สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระแสโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร ส่งผลให้เกิดอารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ละทิ้งมิติทางจิตใจ ดังนั้นจึงเกิดกิเลส ความต้องการการบริโภคอยู่ตลอดเวลา (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554) ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงได้มีการปรับตัว มีการนำเทคโนโลยี สารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน แต่ที่สำคัญคือการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการรู้คิดเชิงปัญญา สามารถคิดด้วยเหตุผลรู้เท่าทันข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์

โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตราที่ 24 (2) ได้กำหนดให้มีการฝึกกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และมาตราที่ 49 กำหนดให้มีการประกันคุณภาพภายนอกของ สถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) (พระราชบัญญัติการศึกษา, 2545) ซึ่งการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรฐานที่ 4 ด้านผู้เรียนว่า สถานศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มี

ความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ประกอบ กับประเทศไทยในฐานะสมาชิกประชาคมอาเซียนได้ร่วมตัวกับอีก 9 ประเทศ โดยสร้างกรอบความร่วมมือของประชาคมอาเซียนภายใต้ 3 เสาหลัก (Tree Pillars of ASEAN Community) ซึ่งประกอบด้วย 1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community-APSC) 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) และ 3) ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) (กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, 2557)

การเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต่อมนุษย์ในทุกช่วงวัยของชีวิต ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนา คุณภาพคนไทยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยระบุเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 เชื่อมโยงสู่กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดแนวทางการศึกษาไว้ในหมวด 4 ซึ่งมาตรา 22 ได้ระบุหลักการจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” รูปแบบการเรียนรู้ เป็นปัจจัยและตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพราะมีความชอบ ความถนัด หรือกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ มีความสำคัญและเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดได้ การเรียนรู้เกิดได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน นอกจากนี้ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน (ดวงพร หวานเย็น, 2556) และหนึ่งในรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ รูปแบบการเรียนรู้ชุดกิจกรรม (Activity Packages) หรือเดิมเรียกว่าชุดการสอนหรือชุดการเรียน (Instructional Packages หรือ Learning Packages) เป็นสื่อที่ผู้สอนนำมาใช้ประกอบการสอน และเป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเอง ฝึกให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สิ่งต่างๆ ในชุดกิจกรรมเพื่อศึกษาด้วยตนเอง หรือกล่าวได้ว่า ชุดการสอนเป็นสื่อผสมที่ได้จากระบบการผลิตและการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับหน่วยหัวเรื่อง และวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2551)

ทีมผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพในการสอนและผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ในการวิจัยนี้ได้มุ่งศึกษา “การพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้อิงวิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย และพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้

เสริมสร้างทักษะการรู้คิดของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อยกระดับนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” โดยแบ่งศึกษาวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยทำการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ตรวจสอบคุณภาพเอกสาร ตรวจสอบคุณค่าของเอกสาร ด้วยวิธีการรวบรวม เรียบเรียงเอกสาร สรุป วิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา และสังเคราะห์ จนได้กรอบแนวคิดการวิจัย และ กำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการศึกษา มาสรุป สังเคราะห์ เป็นแนวทางกำหนดกรอบการวิจัยและสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) เพื่อการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

1) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

2) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน 1 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน 1 คน รวมจำนวน 6 รูป/คน

3) วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นำผลการสังเคราะห์ขั้นตอนการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) ที่ได้จากการ

สัมภาษณ์เชิงลึก นำมารวบรวมและจัดระเบียบออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความเหมาะสมอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามของงานวิจัย วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาองค์ประกอบการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในด้านบุคคล เวลา และสถานที่ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายคนในประเด็นเดียวกัน

ผลการวิจัย

จากการ“การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย”สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

- 1) ความสนใจ Attention คือ การสร้างความสนใจ เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจ จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น
- 2) การรับรู้ Perception คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูลผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้ รับรู้ตามความเป็นจริง
- 3) ความจำ Memory คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้
- 4) วิธีการคิด Thinking คือ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้
- 5) การรู้จักตนเอง Self-Awareness คือ ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้

โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้

ให้เป็น “โปรโตโมชะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า ปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของ นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย คือ กระบวนการเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือนิสิตระดับอุดมศึกษา ในประเทศไทยเกิดสติและสมาธิ สร้างให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่องานหรือสิ่งเร้าเพื่อเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจจะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ เกิดการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัสหรือทางอายตนะ และเกิดความจำต่อข้อมูลดังกล่าวเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้ พร้อมทั้ง เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หาเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เพื่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองและเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง ด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็น “โปรโตโมชะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้แก่ผู้เรียน

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผลการศึกษการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 กิจกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	ธรรมะทักษาย	1.นักศึกษาเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ 2.นักศึกษามีความพร้อมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้	- อธิบายขั้นตอน - พิธีรับศีลมอบตัวเป็นศิษย์	1. นักศึกษารู้สึกผ่อนคลายเปิดใจพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกายและใจ
2	ตามหาหัวใจ	1.นักศึกษาได้จัดกลุ่มโดยการคละกัน 2.นักศึกษาได้รู้จักธรรมะเพื่อการรู้คิด	- กิจกรรมเพื่อแยกกลุ่ม - กิจกรรมลงกลุ่มพบพระอาจารย์ - การสนทนาธรรม - การเจริญสติ - การถาม - การฟังอย่างลึกซึ้ง	1. นักศึกษาแบ่งกลุ่มแบบคละกันตามหมวดธรรม อริยสัจ ไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม พรหมวิหาร 2. นักศึกษาได้เรียนรู้คุ้นเคยกันและกัน

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
			-Dialogue -Simultaneous Interaction -สุดตมยปัญญา	3. ฝึกทักษะทางสังคม สร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดี มีทักษะการสื่อสารเชิงบวก 4. ฝึกการคิดวิเคราะห์คุณโทษและทางออก คิดวิเคราะห์หลักธรรมสำหรับชีวิต
3	สายน้ำแห่งชีวิต	1.นักเรียนได้ฝึกคิดจินตนาการสร้างสรรค์เชิงบวก 2.นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน	-การสะท้อนคิด -การวาดภาพ -การฟัง -Dialogue -สุดตมยปัญญา -จินตมยปัญญา -ภาวนามยปัญญา -Positive Interdependence -Object to Think With	1.นักเรียนได้ฝึกคิดทบทวนชีวิตเป็นการเรียนรู้ตน ยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็น และเห็นแนวทางพัฒนา ได้รับฟังคนอื่นอย่างไม่ตัดสิน ฝึกการคิดสร้างสรรค์เชิงบวกเข้าใจตน เข้าใจคน
4	คนค้นข่าว	1.นักเรียนฝึกการพลิกความคิดวิเคราะห์ข่าว 2.นักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน	-วิธีคิดบวก -วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ -สุดตมยปัญญา -จินตมยปัญญา	1.นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ข่าวและแลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอทางออก
5	ประยุกต์ธรรมนำชีวิต	1.นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการร่วมกัน คิด ทำ และนำเสนอ 2.นักเรียนได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน	สรุปรสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปต่อยอด	1.นักเรียนได้ร่วมกันคิดทบทวนธรรมะและประยุกต์สู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มี 2.ความกล้าแสดงออก เชื่อมั่นตนเอง ยอมรับตนเองและคนอื่น ทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์
6	ลมหายใจแห่งการเรียนรู้	1.นักเรียนได้เรียนรู้การกำหนดรู้ลมหายใจ 2.นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติการกำหนดรู้ลมหายใจ	-นั่งสมาธิ -การสะท้อนคิด -เจริญสติ -จินตมยปัญญา -ภาวนามยปัญญา -Positive Interdependence	1.นักเรียนได้ฝึกเจริญสติอยู่กับปัจจุบันในอิริยาบถนั่ง 2.รู้ค่าลมหายใจตนเอง รู้จักตนเองพอใจ ยอมรับตนเองและคนอื่นมากขึ้น

อภิปรายผล

ผลการศึกษาปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เช่น 1) ความสนใจ Attention คือ การสร้างความสนใจ เมื่อนิสิตนักศึกษาเกิดความสนใจ จะมีความสามารถในการจดจำสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น 2) การรับรู้ Perception คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้ รับรู้ตามความเป็นจริง 3) ความจำ Memory คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ 4) วิธีการคิด Thinking คือ ความสามารถในการคิด วิเคราะห์ การใช้เหตุผล คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ 5) การรู้จักตนเอง Self-Awareness คือ ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้

โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจำติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “โปรโตโมชะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตรให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องของ สรรวงพร กุศลสง (2564) ที่ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบดังนี้ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาสาระ 4) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 6) การวัดและประเมินผล 2. ผลการสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย 1) การตระหนักรู้ที่จะแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง 2) การวางแผนการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรงและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง 3) การปฏิบัติในการสามารถรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา และ 4) การตรวจสอบความสำเร็จ ของการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และ 3. ผลการสร้างและการหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่าโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และคล้ายคลึงกับ สรรวงพร กุศลสง (2560) ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิดสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการวิเคราะห์ประสบการณ์เดิม และพัฒนาประสบการณ์ใหม่ ด้วยทักษะและยุทธวิธีการรู้คิดที่เหมาะสม 2. รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาสาระ 4) กิจกรรมการเรียนการสอน 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล คุณภาพรูปแบบการเรียนการสอน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3. นักศึกษาหลังการพัฒนาโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน มียุทธวิธีการรู้คิด สูงขึ้น อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 4. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิด อยู่ในระดับมาก มีผลสอดคล้องกับมยุรา ลิ้มหัวสระ (2556) ที่ศึกษางานวิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ทักษะการคิดวิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หลังการใช้กิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง ระบบร่างกายมนุษย์ ตามทฤษฎี การเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย 6 กิจกรรม ได้แก่ 1. ธรรมะท้าทาย 2. ตามหาหัวใจ 3. สายน้ำแห่งชีวิต 4. คนค้นข่าว 5. ประยุทธ์ธรรมนำชีวิต 6. ลมหายใจแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรสุดา อินทร์สาน (2560) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายประกอบด้วยขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการให้ข้อมูลที่จำเป็น 2) ขั้นการสาธิตให้เห็นวิธี 3) ขั้นการชี้จุดเด่นที่น่าสนใจ 4) ขั้นการฝึกโดยใช้กระบวนการกลุ่ม 5) ขั้นการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยน และ 6) ขั้นสรุปทบทวนให้ชัดเจน ประสิทธิผลจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่าคะแนนความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปกำหนดนโยบายและประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการรู้คิดทางปัญญาและการฝึกทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ ในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาระบบการคิด สำหรับด้านการศึกษา อาจารย์หรือนักวิชาการ ฝึกการเรียนการสอน แนวคิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเลือกบริบทใหม่ ๆ ในการเสริมสร้างคุณลักษณะนิสิต นักศึกษาให้เกิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างนิสิตระดับอุดมศึกษา ในองค์กรรัฐ และเอกชน ว่ามีองค์ประกอบที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และขยายผลการศึกษาในหน่วยงานสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ต่อไป ควรมีการศึกษารูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย หลากหลายสาขาวิชาเชิงพัฒนาการ (developmental research) หรือ การวิจัยระยะยาว (Longitudinal study) ซึ่งจะให้เห็นพัฒนาการ ปัญหา อุปสรรค และ

แนวทางในการ พัฒนาทักษะการรู้คิดทางปัญญา ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณต่อการเปลี่ยนของคลื่นสมองของนิสิตระดับอุดมศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546 ก). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ:กระทรวงศึกษาธิการ.

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ (2557), ไทยและความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน : ความคืบหน้าและทิศทางในอนาคต, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพมหานคร: Page Maker, หน้า 15-40.

ทิตินา แคมมณี. (2553). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สรวงพร กุศลส่ง (2564) แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สารปีที่ 23 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม -ธันวาคม 2564 หน้า 9-21.

สรวงพร กุศลส่ง (2560) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมยุทธวิธีการรู้คิด สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรปีที่ 19 ฉบับที่ 1 มกราคม -มีนาคม 2560 หน้า 114-130.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554). การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์เพชรบุรี.

มยุรา ลิ้มหวีสระ (2556)) ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 ปีการศึกษา 2556 หน้า 127-138.

พรสุตา อินทร์สาน และ กมล โพธิเย็น. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ เพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 13(2), 53-62.

ดวงพร หวานเย็น. (2556). การจัดการการสอนบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ เรื่องการเขียนเพื่อการสื่อสาร โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยี การเรียนรู้และสื่อสารมวลชน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2551). ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 117-118.

ภาคผนวก ข
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบ สป.๐๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๗

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

กราบเรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า พระมหาบุญชัย กิตติเมธ อด.ดร. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน สถาบันพัฒนาพระภิกษุสามเณร
ที่อยู่ ศาลาธรรมวโรดมในบริเวณมณฑลราชวิทยาลัย (สุเทพทอง) วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๐๙-๐๙๐๙-๐๙๐๙ E-mail Kittimeth@uj.ac.th โทรสาร _____

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนาวัฒนธรรมรูปแบบการเรียนรู้ใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย Development of the desired innovative new learning styles to enhance cognitive skills of higher education students in Thailand

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๖๗ จนถึง วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๘ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การใช้ประโยชน์ในการให้บริการวิชาการ (สอน/ บรรยาย/ ฝึกอบรม) การใช้ประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน การเขียนตำรา แบบเรียน การใช้ประโยชน์ในการให้บริการ หรือ เป็นงานวิจัยเพื่อต่อยอดโครงการวิจัย เป็นต้น

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ _____

(พระมหาบุญชัย กิตติเมธ อด.ดร.)

ตำแหน่ง _____

ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาพระภิกษุสามเณร

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๓๑๙๐
โทร. ๐๓-๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ อว ๘๐๐๔.๔/๒๒

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล
เรียน พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ (ธีรวิทย์ อนุทวีสุข, ดร.)
อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารการศึกษาศาสตร์
ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย สรุปรายละเอียดโครงการวิจัย

ด้วย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินงาน
โครงการวิจัยเรื่อง โลกยุคใหม่หลังโคโรนาไวรัส19: การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริม
ทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว คณะมนุษยศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่
ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้คณะวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้
ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการ
สัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงเรียนเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ดำเนินการสัมภาษณ์

- อ.ธีรวิทย์ อนุทวีสุข
พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท, รศ.ดร.)
คณบดี คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ประสานงาน
ศุภิสรา จำปาวลัย โทร : ๐๘๑-๖๔๓ ๐๘๖๙

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลข หน้ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๓๑๗๐
โทร. ๐๓-๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ อว ๘๐๐๔.๔/๒๒

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

เจริญพร รศ. ดร.นิรนาท แสนสา

คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สิ่งที่ส่งมาด้วย สรุปรายละเอียดโครงการวิจัย

ด้วย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินงาน
โครงการวิจัยเรื่อง โลกยุคใหม่หลังโคโรนาไวรัส19: การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริม
ทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว คณะมนุษยศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่
ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง
จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านพิจารณาอนุญาตให้คณะวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้
ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการ
สัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงขอเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้ดำเนินการสัมภาษณ์

อ.สุวิมลใจเย็น
๒๖๒

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท, รศ.ดร.)

คณบดี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ประสานงาน

ศุภิสรา จำปาวัดย์ โทร : ๐๘๑-๖๔๓ ๐๘๖๔

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
โทร. ๐๓-๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ อว ๘๐๐๔.๔/๒๒

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

เจริญพร อาจารย์บุญชน ภูสุเสมอ

หัวหน้าสาขาวิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย สรุปรายละเอียดโครงการวิจัย

ด้วย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินงานโครงการวิจัยเรื่อง โลกยุคใหม่หลังโควิด19: การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว คณะมนุษยศาสตร์ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้คณะวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงขอเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ดำเนินการสัมภาษณ์

ในชื่อ รมช. ศาสตราจารย์ ดร. อภิณโฑ

ร.ร. ๑๕๐๐

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณโฑ, รศ.ดร.)

คณบดี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ประสานงาน

ศุภิสรา จำปาวัลย์ โทร : ๐๘๑-๖๔๓ ๐๘๖๙

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓-๕๒๔-๘๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ อว ๘๐๐๔.๔/๒๒

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

เจริญพร ดร.วีรชัย คำธ

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย สรุปรายละเอียดโครงการวิจัย

ด้วย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินงาน
โครงการวิจัยเรื่อง โลกยุคใหม่หลังโคโรนาไวรัส19: การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริม
ทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว คณะมนุษยศาสตร์ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และ
ยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้คณะวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำ
วิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์
ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงขอเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ดำเนินการสัมภาษณ์

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท, รศ.ดร.)

คณบดี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ประสานงาน

ศุภิสรา จำปาวัดย์ โทร : ๐๘๑-๖๔๓ ๐๘๖๙

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๑๗๐
โทร. ๐๓-๕๒๙๔๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๔

ที่ อว ๘๐๐๔.๔/๒๒

๓๕ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

เจริญพร ผศ. ดร.ภิรมมา วัฒนาสถิตกุล

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย สรุปรายละเอียดโครงการวิจัย

ด้วย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินงานโครงการวิจัยเรื่อง โลกยุคใหม่หลังโควิด19: การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว คณะมนุษยศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้คณะวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงขอเจริญพรมนาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ดำเนินการสัมภาษณ์

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภิณูโท, รศ.ดร.)

คณบดี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รอนรพ และเงิน ๕๙,๐๐๐ บาท
๙,๐๐๐ บาท

ผู้ประสานงาน

ศุภิลา จำปาวัดย์ โทร : ๐๘๑-๖๔๓ ๐๘๖๔

ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๓๑๓๐
โทร. ๐๓๙๕๒๔-๔๐๐๐ ภายใน ๘๒๖๑

ที่ อว ๘๐๐๔.๔/๒๒

๑๕ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

เจริญพร ผศ. ดร.สุรินทร์ สุทธิธาทิพย์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำ ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สิ่งที่ส่งมาด้วย สรุปรายละเอียดโครงการวิจัย

ด้วย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินงานโครงการวิจัยเรื่อง โลกยุคใหม่หลังโคโรนาไวรัส 19: การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าว คณะมนุษยศาสตร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ พร้อมทั้งมีผลงานอันเป็นที่ประจักษ์และยอมรับ สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวได้อย่างยิ่ง จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านพิจารณาอนุญาตให้คณะวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในการทำวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทั้งนี้ วัน เวลา และสถานที่ในการดำเนินการสัมภาษณ์ตามแต่ท่านจะพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

จึงขอเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ดำเนินการสัมภาษณ์

(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินุโท, รศ.ดร.)

คณบดี คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ประสานงาน

ศุภิลา จำปาวลัย โทร : ๐๘๑-๖๔๓ ๐๘๖๔

๑. พระครูปลัดสุวัฒนสังจคุณ (ธีรวิทย์ ฉนทวโฆ, ดร.), อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ และผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒. รศ.ดร. นีรนาท แสนสา, คณบดีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

๓. ผศ.ดร. สุรินทร์ สุทธิธาทิพย์, ผู้ทรงคุณวุฒิประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์
มหาวิทยาลัยบูรพา

๔. อาจารย์บุญชนัญญา สุขเสมอ, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ และประธานกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ที่ปรึกษามรรคเด็กและเยาวชนดีเด่นสมาคมสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

๕. ดร.วีรชัย คำธร, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

๖. ผศ.ดร. ภริมา วินิชาสถิตยกุล, อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ภาคผนวก จ
หนังสือรับรองจริยธรรม

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑
เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะ
การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ได้ขอหนังสือรับรองจริยธรรม

ภายใต้แผนโครงการวิจัย เรื่องโลกยุคใหม่หลังโควิด๑๙ : การพัฒนารูปแบบนวัตกรรม
การเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา หมายเลข
ใบรับรอง: ว.๓๙๖/๒๕๖๖ วันที่ให้การรับรอง: ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖
วันหมดอายุใบรับรอง: ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๙๖/๒๕๖๖

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: โลกยุคใหม่หลังโคโรนาโควิด ๑๙ : การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา (Post-Modernization After Corona Covid 19 to the Development of Innovational Model for the Enhancement of New Learning Skills Based on Cognitive Processes According to Buddhist Psychology)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800766013

สถาบันที่สังกัด: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท, รศ.ดร.

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๖

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๙๖/๒๕๖๖

วันที่ให้การรับรอง: ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๖

วันหมดอายุใบรับรอง: ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๗

ภาคผนวก ฉ
แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

แผนงานวิจัย

เรื่อง โลกยุคใหม่หลังโควิด19 : การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่
บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑

เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญา
ของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัยรายงานวิจัยย่อยที่ ๑

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทาง
ปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๑.๓.๒ เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทาง
ปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับ
องค์ประกอบทักษะรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ตอนที่ ๓ การเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะรู้คิดทางปัญญาของนิสิต
ระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

คณะวิจัย

คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้สัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....นามสกุล..... อายุ.....
๒. การศึกษา/ความเชี่ยวชาญ.....
๓. ตำแหน่ง/หน้าที่.....
๔. องค์กร/หน่วยงาน.....
๕. ประสบการณ์.....
๖. รางวัลและผลงาน.....

ตอนที่ ๒ ทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๑. การรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา มีความหมายและคุณลักษณะอย่างไร

.....

๒. ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา มีปัจจัยใด และมีลักษณะอย่างไร

.....

๓. ทักษะการรู้คิดทางปัญญา กับทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ ของนิสิตระดับอุดมศึกษา มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันอย่างไร

.....

ตอนที่ ๓ การเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๑. แนวคิดการเรียนรู้วิถีใหม่ที่ส่งเสริมทักษะรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษามีแนวคิดอย่างไร

.....

.....

.....

๒. แนวทางการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ที่ส่งเสริมทักษะรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓. ประโยชน์หรือคุณค่าของการจัดการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา คาดว่าจะส่งผลอย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

โปรแกรมกิจกรรมการฝึกนวัตกรรมการทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ
ของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

คู่มืออบรม

การรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง

โลกยุคใหม่หลังโคโรนาโควิด๑๙ : การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่บน

ฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๖

พุทธศักราช ๒๕๖๖

หลักสูตรการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ความนำ

ปัจจุบันวัยรุ่นที่มีภาวะจิตใจไม่เข้มแข็ง ถูกกระแสสังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีชักนำไปในทางเสื่อมได้ง่าย ดังที่สมจิตต์ ภาติกรและคณะ ได้ศึกษาเด็กชายวัยรุ่นอายุ ๑๕-๑๙ ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยม พบว่า มากกว่าครึ่งเคยเสพสารให้โทษ และบางส่วนที่เสพทั้งสารให้โทษและสารเสพติดหลายชนิด ซึ่งส่วนใหญ่จะดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ดมสารระเหย โดยสาเหตุมาจากความทุกข์ทางใจ สภาพสังคม ตามกระแสเพราะอายุเพื่อน ต้องการให้ได้รับการยอมรับ มีความสนุกสนาน ความเครียด^๑ ความแตกต่างที่ค้นพบอย่างหนึ่งระหว่างเด็กที่ทำการศึกษาคือ การมองคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกัน เด็กที่ค้นพบคุณค่าแห่งตน (self esteem) จะมีทัศนคติเชิงบวกต่อตนเอง และสิ่งที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ ทำให้มีแนวโน้มที่จะใช้วิธีที่สร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตของตนเองให้ถูกต้องเหมาะสม ได้รับการดูแลทั้งทางกายและใจ สติปัญญา อารมณ์คุณธรรมจริยธรรม^๒

การพัฒนาการรู้คิดทางปัญญา คือการสร้างปัญญาให้เจริญมากขึ้น แนวคิดการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนา ๓ ระดับ คือ^๓ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา ปัญญาในระดับภาวนามยเป็นปัญญาขั้นสูงสุด^๔ เพราะเป็นวิธีที่สร้างสรรค์ปัญญาขึ้นมาได้ด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติ จนกระทั่งเกิดประจักษ์แจ้งแห่งเหตุของปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้เสร็จสิ้นด้วยตนเอง^๕ การที่จะปฏิบัติจนบรรลุถึงปัญญาขั้นสูงสุดนี้ได้ ต้องนำหลักไตรสิกขาที่ผ่านการเชื่อมโยงกับหลักอริยมรรค ๘ คือการนำเอาหลักอริยมรรค ๘ มาจัดเป็นแนวปฏิบัติให้เหลือเพียง ๓ หมวด เรียกปัญญาในเรื่องนี้ว่า “ปัญญาสิกขา”^๖ คือ หมวดอภิสัสสิกขา หมวดอภิสมาธิสสิกขา และหมวดอภิปญญาสิกขา การนำหลักไตรสิกขามาปฏิบัติอย่างเป็นกระบวนการจึงทำให้ได้ศึกษาหรือปฏิบัติตามหลักอริยมรรค ๘ ไปด้วย^๗ ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาปัญญาแบบครบวงจรหรือการปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง โดยเบื้องต้นให้ผู้ปฏิบัติ มีความคิดเห็นที่ถูกต้องเสียก่อน แล้วค่อยเพียรสร้างปัญญาในทางโลก (โลกียปัญญา) จากนั้นจึงค่อยพัฒนาปัญญาในระดับสูงขึ้นต่อไปจนบรรลุถึง ปัญญาขั้นสูงสุด (โลกตรปัญญา) หรือ

^๑ สมจิตต์ ภาติกรและคณะ, มูลเหตุของใจเสพสารให้โทษ และสารเสพติดของเด็กชายวัยรุ่น อ.เมือง จ. เชียงใหม่, (เชียงใหม่ : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๔๔-๔๖.

^๒ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙), (กรุงเทพฯ: สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๑.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๑.

^๔ อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๖๙/๕๐๔.

^๕ ชุ.สุ. (ไทย) ๓๕/๗๑๒-๗๒๙/๖๖๘-๖๗๒.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๕/๒๗๒.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

นิพพาน^๘

และปัจจุบันถือกันว่าเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร (Information) ชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน จึงถูกเชื่อมร้อยกันไว้ด้วยการสื่อสารผ่านสื่อใหม่อย่างสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ข้อมูลข่าวสารจะถูกต้องดิงามได้ผลดีหรือเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงไรนั้น ต้องมีความสามารถที่จะวิเคราะห์และเลือกรับเรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์ ปรับตัว และพัฒนาตนเองจากสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและที่สัมผัสตลอดเวลาอยู่เสมอ ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า "มนุษย์เรามีเครื่องมือ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นช่องทาง ที่เราจะต้องติดต่อกับโลก ถ้าเราติดต่อกับโลกเป็น เราก็ได้ข้อมูลสาร ได้ความรู้ และสามารถพัฒนาความรู้ให้เจริญยิ่งขึ้นไป คนก็จะพัฒนาขึ้น มีความใฝ่รู้ เกิดความสุขจากการเรียนรู้"^๙ พระพุทธศาสนาจึงเน้นในเรื่องของปัญญาต่อกระบวนการรับรู้ผ่านทางอายตนะ ที่มีผลต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้วยเหตุผลดังกล่าว หลักพุทธศาสตร์จึงมองว่า มนุษย์ควรมีการเรียนรู้อย่างถูกต้องและถูกวิธีเพื่อการพัฒนาสู่การเรียนรู้ที่สูงกว่าคือ ระดับการพัฒนาปัญญา อายตนะ แปลว่า ที่ต่อหรือแดน หมายถึงที่ต่อกันให้เกิดปัญญา (ความรู้) แดนเชื่อมต่อให้เกิดความรู้ หรือแหล่งที่มาของความรู้ แปลอย่างง่าย ๆ ว่า ทางรับรู้ มี ๖ อย่าง ดังที่เรียกในภาษาไทยว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โลกนั้นปรากฏลักษณะอาการแก่มนุษย์เป็นส่วนๆ ด้านๆ ไป เท่าที่มนุษย์จะมีแดนหรือเครื่องมือสำหรับรับรู้ คือเท่ากับจำนวนอายตนะ ๖ นั้นเอง สิ่งที่ถูกหรือลักษณะอาการต่างๆ ของโลก เรียกชื่อว่าอายตนะเหมือนกัน ฉะนั้น แดนต่อความรู้ภายใน จึงเรียกว่าอายตนะภายใน มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทวารหรืออินทรีย์ ๖^{๑๐} และแดนต่อความรู้ภายนอกเรียกว่า อายตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งต้องกาย และสิ่งที่ใจนึก โดยทั่วไปนิยมเรียกว่า อารมณ์^{๑๑}

โดยกระบวนการที่ประยุกต์หรือบูรณาการกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และพุทธจิตวิทยา ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนหรือผู้เข้าอบรมให้ได้รับความรู้พื้นฐานหรือแนวคิดเบื้องต้นตามเนื้อหา ขณะเดียวกันก็เสริมทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มีวิจารณ์ญาณความสามารถที่จะประยุกต์ (Application) ความรู้มาใช้ในการจัดการสถานการณ์หรืองานต่าง ๆ ได้ ด้วยการเชื่อมโยงหรือบูรณาการ (Integration) เข้ากับความจริงของชีวิต ซึ่งผู้เรียนหรือผู้เข้าอบรมค้นพบศักยภาพของตนเองและเห็นคุณค่าคนอื่นสามารถที่จะเข้าใจมิติตนเองและผู้อื่น (Human Dimension) มีทักษะ

^๘ จักรพรรณ วงศ์พรพวิณ และคณะ, “การพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจริยศาสตร์ของสำนักปฏิบัติธรรม วัดธัมมปัญญานันทารามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วารสารธรรมทรรศน์, ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๓ : พฤศจิกายน-ธันวาคม, ๒๕๕๙ : ๑๔๙.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), "กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย" ในสาระความรู้ที่ได้จากการสัมมนาทางวิชาการเพื่อนำเสนอผลการวิจัย/ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องกระบวนการเรียนรู้, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: องค์การการค้าของคุรุสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๔๑.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 34-35.

การทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นการปรับภาวะความรู้สึก (Caring) ให้เกิดความมั่นใจตระหนักในคุณค่า (Values) และพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Learning how to lean)^{๑๒} ทำให้ค้นพบแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเองไปบนพื้นฐานของการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นแนวโน้มพฤติกรรมที่ดี

กระบวนการดังกล่าวเน้น สอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธจิตวิทยาอันเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้บุคคลค้นพบตัวตนที่แท้จริง และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนเองเพื่อนำไปสู่ความเป็นที่พึงที่แท้จริงของตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยหรือสิ่งเสริมแรงภายนอกมากนัก ดังคำที่ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ใครเล่าจะเป็นที่พึ่งเราได้ คนที่ฝึกตนดีแล้ว จะมีตนเป็นที่พึ่งที่ดีที่สุด” การฝึกฝนตนเองจึงเป็นภารกิจอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนหรือคนที่สนใจทั่วไป ซึ่งก็จะมุ่งเน้นไปที่การฝึกจิตใจดังคำว่า “จิตที่ฝึกดีแล้วนำความสุขมาให้” การรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา จึงเป็นการนำพุทธจิตวิทยามาสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้คุณค่าในตนเองของเยาวชนหรือวัยรุ่น โดยสร้างเป็นชุดฝึกอบรมที่ประยุกต์ปรับใช้หลักการทางพุทธจิตวิทยาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยกระตุ้นให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ปรับทัศนคติต่อตนเอง ค้นพบตนเองและเห็นคุณค่าแห่งตนเองและผู้อื่น อันจะนำไปสู่แนวโน้มพฤติกรรมที่ดีขึ้นของเยาวชนที่ผ่านการฝึกอบรมหรือได้เรียนรู้ตามกระบวนการพุทธจิตวิทยา เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษา พระสงฆ์และคนที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ได้ให้เกิดประโยชน์อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาเยาวชนของชาติต่อไป

แนวคิดและความรู้ที่สำคัญ

ในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านปัญญา ใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเรียนรู้ ด้วยวิธีการจัดกิจกรรมแบบกลุ่มปิด (Close Group) คือ กลุ่มมีสมาชิกเดิมตลอดเวลาการอบรม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ คือ Active Learning, Positive approach, Dialogue, Active listening, Development and empowerment, Cognitive-behavioral Learning CBL และใช้การประเมินแบบ KBI Key behavioral indicator ซึ่งมีหลักการพอสรุปได้ดังนี้

Active Learning เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีส่วนร่วม ได้ลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และนำเสนอด้วยความมั่นใจ ได้ฟังอย่างลึกซึ้งและสื่อสารด้วยความเมตตาในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เน้นการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนหรือผู้เข้าอบรม ให้ได้รับความรู้พื้นฐานหรือแนวคิดเบื้องต้นตามเนื้อหา ขณะเดียวกันก็เสริมทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มีวิจารณ์ญาณสามารถที่จะประยุกต์ (Application) ความรู้มาใช้ในการจัดการสถานการณ์ หรืองานต่าง ๆ ได้ ด้วยการเชื่อมโยงหรือบูรณาการ (Integration) เข้ากับความจริงของชีวิต ซึ่งผู้เรียนหรือผู้

^{๑๒} เวนนิตย์ สงคราม, การศึกษานอกสถานที่และการศึกษาของสถานที่เสมือนเพื่อการเรียนรู้เชิงรุก, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๓- ๓๔.

เข้าอบรมค้นพบศักยภาพของตนเองและเห็นคุณค่าคนอื่นสามารถที่จะเข้าใจมิติตนเองและผู้อื่น (Human Dimension) มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นการปรับภาวะความรู้สึก (Caring) ให้เกิดความมั่นใจ ตะหนักในคุณค่า (Values) และพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Learning how to learn) ซึ่งจะต้องอาศัยประสบการณ์ (Experiential) การใช้สติ (Mindful) และการใส่ใจ (Engaging) เป็นแกนสำคัญ

Positive approach เป็นหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้แนวคิดเชิงบวก ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ ตามทฤษฎีของกลุ่มมนุษย์นิยมที่มองว่า มนุษย์ล้วนต่างมีความต้องการการยอมรับ และรู้สึกว่ามีคุณค่า (self-esteem) กระบวนการบูรณาการพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการรู้คุณค่าแห่งตนของนิสิต นักศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งช่วยให้มองเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ด้วยการฝึกมองหรือคิดเชิงบวกต่อกัน จะไม่มีการตำหนิ หรือใช้พฤติกรรมการเรียนการสอนที่รุนแรงซึ่งจะทำให้ร้ายความรู้สึกที่มีคุณค่าต่อตนเอง

Dialogue เป็นการสนทริยะสนทนา สาสนเสวนา ในกระบวนการเรียนรู้บูรณาการพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อพัฒนาการรู้คุณค่าแห่งตนของนิสิตนักศึกษานี้ ได้บูรณาการแนวคิดของ Dialogue ร่วมกับการสนทนาธรรม ธรรมสาส์กฉา การถามตอบเรื่องธรรมะ ชีวิต และจิตใจ และการใช้คำปิยวาจา คือการใช้คำที่ไพเราะเป็นคำเร้าพลังบวก ใช้ร่วมกับ Active listening คือการฟังเชิงรุก เพื่อให้เปิดกว้างทั้งผู้รับสารและสื่อสาร เป็นการฟังมากกว่าได้ยิน ไม่ตัดสิน แต่ฟังอย่างตื่นรู้ และพร้อมที่จะสะท้อนคิดออกไปด้วยความจริงใจ เทคนิคนี้จึงเรียนกว่า สนทนาธรรม คือ การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เข้าถึงธรรมอันได้แก่ค้นพบความจริงแท้ของตัวเอง ดูนอก บอกตนได้ และใช้ตนเป็น

Development and empowerment เป็นกระบวนการที่เน้นการพัฒนาและเสริมพลังบวกให้กับตนเองและผู้อื่น ด้วยแนวคิดที่เชื่อมั่นว่าตนเองสามารถพัฒนาได้ และการพัฒนาหรือฝึกตนนั้นเป็นกระบวนการเสริมพลังบวกให้กับตนเอง ในทางพุทธจิตวิทยามีแนวคิดว่ ทันทิ เสฏฐิ มนุสเสสุ แปลว่า ในหมู่มนุษย์ผู้ที่ฝึกแล้วประเสริฐ และ

อตตา หิ อตตโน นาโถ	โก หิ นาโถ ปโร สียา
อตตา หิ สุทนต์	นาคํ ลภติ หุลลํ ฯ
ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน	คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้
บุคคลผู้มีตนอันฝึกดีแล้ว	ย่อมได้ที่พึ่งซึ่งได้โดยยาก

ชี้ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตน และการที่ตนได้พัฒนาแล้วก็จะสามารถเป็นที่พึ่งที่ดีสำหรับตนเองได้ และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือคนอื่นได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งการอบรมนี้ก็จะเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมแบ่งปันการเรียนรู้ และความรู้สึกที่ดีต่อกัน

Cognitive-behavioral Learning: CBL เป็นแนวคิดกลุ่มปัญญานิยม ซึ่งนำมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดโยนิโสมนสิการ และกระบวนการพัฒนาปัญญา ๓ ได้แก่ สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟังการอ่าน จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิดอย่างมีเหตุผล และภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการลงมือทำฝึกให้มีความชำนาญหรือคล่องแคล่ว เป็นการเรียนรู้ด้วยการแสดงพฤติกรรม

รู้คิด เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกด้วยพฤติกรรมทางปัญญาหรือความคิดภายใน ซึ่งกระบวนการอบรมนี้ เน้นให้เกิดประสบการณ์ (Experiential) ให้โอกาสผู้เรียนได้มีการใช้สติ (Mindful) ความคิดและการใส่ใจ (Engaging) ด้วยการตระหนักรู้ตนเองในขณะที่ทำ และคำที่พูด ภายเคลื่อนไหว ใจรู้สึก เกิดกระบวนการทางความคิดอย่างลึกซึ้งก่อนที่จะตอบสนองสิ่งเร้าออกไป

Key behavioral indicator: KBI ใช้ตัวชี้วัดเชิงพฤติกรรม เพราะการอบรมเน้นกระบวนการมากกว่าผลผลิต คือให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม มากกว่าองค์ความรู้ที่จะให้ไป แม้โมเดลจะออกแบบเพื่อเทคนิคการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วย สุตตมยปัญญา (K-Knowledge) กระบวนการที่ส่งเสริมความรู้ การได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง จินตามยปัญญา (I-Idea) กระบวนการที่ส่งเสริมการคิด การวิเคราะห์ ไตร่ตรองพิจารณาอย่างมีเหตุมีผล และภาวนามยปัญญา (D-By doing) กระบวนการที่เน้นการลงมือปฏิบัติให้เกิดการค้นพบและตกผลึกทางปัญญาได้ด้วยตนเอง การประเมินผลจึงให้ผู้เรียนประเมินตนเอง และผู้ช่วยวิจัยประเมินด้วยการสังเกตพฤติกรรม โดยพิจารณาพัฒนาการเป็นรายบุคคล จะไม่ไปเปรียบเทียบกับคนอื่น

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ^{๑๓}

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	ทักษะแนวความคิดที่บ่งชี้
๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (คิดแบบอภิปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท)	- การค้นหาสาเหตุ - หาปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา - คิดแบบสอบสวน หรือตั้งคำถาม
๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ (คิดแบบวิเคราะห์)	- จำแนก – แยกแยะ – จัดประเภทหมวดหมู่ - วิเคราะห์
๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ (คิดแบบรู้เท่าทันของธรรมชาติ)	- การคิดอย่างเท่าทัน และยอมรับความจริง - การปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลาย โดยสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ - แก้ไขตรงเหตุ และปัจจัยด้วยสติ
๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ (วิธีคิดแบบแก้ปัญหา)	- คิดตามเหตุและผล - คิดผลไปหาเหตุ - คิดตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา - การแก้ปัญหาของชีวิต

^{๑๓} อาลัย พรหมชนะ, “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ในการเรียนวิชา ส ๐๔๑๑ พระพุทธศาสนาเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๑), หน้า ๓๕-๓๘.

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	ทักษะแนวความคิดที่บ่งชี้
๕. วิธีคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์	- การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับอรรถ (หลักการ-ความมุ่งหมาย) ทางธรรม ได้แก่ - หลักความจริง - หลักความดีงาม - หลักปฏิบัติ - หลักการนำไปใช้ปฏิบัติทางอรรถ ได้แก่ - ความรู้ความเข้าใจ - การฝึกหัดอบรมตน - ตระหนักในจุดหมาย ขอบเขตแห่งคุณค่าของหลักธรรม
๖. วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก	- มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่มุม ทุกด้าน - มองทั้งแง่ดี แง่เสีย คุณและโทษ - หาทางออกเพื่อแก้ปัญหา
๗. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม	- การพิจารณาโดยใช้ปัญญาไตร่ตรอง - การรู้จักเลือกเสพคุณค่าที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต - การรู้จักแยกแยะกุศลธรรม และอกุศลธรรม
๘. วิธีคิดแบบภวนานุศล (แบบปลูกเร้าคุณธรรม)	- การสกัดกั้น บรรเทา และขัดเกลาตัณหา - เหตุการณ์เดียวกัน แต่มองเห็นนึกคิด ประจักษ์คนละอย่าง (ดี ไม่ดี) - การชักนำความคิด ให้เดินไปในทางที่ดี และเป็นประโยชน์ - คิดถูกวิธีเกิดกุศลธรรม - การคิดตื่นตัว เร้าใจ ไม่ประมาท มีสติ รู้เท่าทันตามความเป็นจริง - คิดปรุงแต่ง เพิ่มเติมในทางที่ดีงาม
๙. วิธีคิดแบบอารมณ์ปัจจุบัน	- การใช้ความคิดและเนื้อหาของความคิดที่สตรัสรู้กำหนดอยู่ - ฝึกอบรมจิตให้เกี่ยวข้องรับรู้ในภารกิจที่กำลัง กระทำอยู่ในปัจจุบัน - การใช้สติยับยั้งเหนี่ยวรั้ง พง์ โยงสู่ภาระหน้าที่ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน - การบังคับจิตไม่ให้ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ และตัณหา - การวิเคราะห์อดีตโดยใช้สติปัญญา คิดตระเตรียมวางแผนกิจการไว้ล่วงหน้า เชื่อมโยงกับหน้าที่ในปัจจุบัน
๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท	- การเชื่อมโยงวิธีคิดกับการพูด - การมอง การแสดงความจริงโดยแยกแยะให้เห็นแต่ละแง่ แต่ละด้านทุกแง่มุม - แยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับ - การชวยออกไปเป็นแต่ละขณะ ให้มองเห็นตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริง

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	ทักษะแนวความคิดที่บ่งชี้
	- การรู้จักแยกแยะกุศลธรรม และอกุศลธรรม

วิธีคิดเชิงเหตุผลตามหลักพุทธจิตวิทยานี้ สามารถสรุปเป็นหลักใหญ่ๆ ได้ ๕ ประการ คือ ๑) วิธีคิดแบบสวหาเหตุปัจจัย ๒) วิธีคิดแบบแยกส่วนประกอบ ๓) วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแบบแก้ปัญหา ๔) วิธีคิดแบบเห็นคุณค่าและโทษทางออก และ ๕) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม^{๓๔} สรุปได้ว่า ประเภทและรูปแบบของโยนิโสมนสิการที่ได้ศึกษามาเบื้องต้น สามารถแบ่งตามประเภทได้ ๔ ประการ แบ่งตามรูปแบบการพิจารณาได้ ๑๐ ซึ่งล้วนแล้วแต่ให้ความกระจ่างแจ้งเกี่ยวกับโยนิโสมนสิการในแง่มุมต่าง ๆ ให้ครอบคลุมมากที่สุด โดยมุ่งเน้นประโยชน์เพื่อการนำไปใช้ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทั้งในระดับเบื้องต้นและระดับสูงคือ การบรรลุธรรม ในลำดับต่อไป

ขอบข่ายกิจกรรมของการฝึกอบรม

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
๑	ธรรมะทักษาย	๑. นักศึกษาเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ๒. นักศึกษามีความพร้อมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้	- อธิบายขั้นตอน - พิธีรับศีลมอบตัวเป็นศิษย์	๑. นักศึกษารู้สึกผ่อนคลายเปิดใจพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกายและใจ
๒	ตามหาหัวใจ	๑. นักศึกษาได้จัดกลุ่มโดยการคละกัน ๒. นักศึกษาได้รู้จักธรรมะเพื่อการรู้คิด	- กิจกรรมเพื่อแยกกลุ่ม - กิจกรรมลงกลุ่มพบพระอาจารย์ - การสนทนาธรรม - การเจริญสติ - การถาม - การฟังอย่างลึกซึ้ง - Dialogue - Simultaneous Interaction - สุตตมยปัญญา	๑. นักศึกษาแบ่งกลุ่มแบบคละกันตามหมวดธรรม อริยสัจ ไตรสิกขา อธิบาธรรม พรหมวิหาร ๒. นักศึกษาได้เรียนรู้คุ้นเคยกันและกัน ๓. ฝึกทักษะทางสังคม สร้างและรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดี มีทักษะการสื่อสารเชิงบวก ๔. ฝึกการคิดวิเคราะห์คุณค่าและโทษทางออก คิดวิเคราะห์หลักธรรมสำหรับชีวิต
๓	สายน้ำแห่งชีวิต	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดจินตนาการสร้างสรรค์เชิงบวก	- การสะท้อนคิด - การวาดภาพ	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดทบทวนชีวิตเป็นการเรียนรู้ตน ยอมรับสิ่งที่

^{๓๔}เริงชัย หมื่นชนะ, “วิธีคิดเชิงเหตุผลตามหลักพุทธจิตวิทยา”, วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๒ : กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘ : ๕๖.

ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
		๒. นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน	-การฟัง -Dialogue -สุตมยปัญญา -จินตามยปัญญา -ภาวนามยปัญญา -Positive Interdependence - Object to Think With	ตนเองเป็นและเห็นแนวทางพัฒนา ได้รับฟังคนอื่นอย่างไม่ตัดสิน ฝึกการคิดสร้างสรรค์เชิงบวกเข้าใจตนเอง เข้าใจคน
๔	คนค้นข่าว	๑. นักศึกษาฝึกการพลิกความคิดวิเคราะห์ข่าว ๒. นักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน	-วิธีคิดบวก -วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ -สุตมยปัญญา -จินตามยปัญญา	๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ข่าว และแลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอทางออก
๕	ประยุกต์ธรรมนำชีวิต	๑. นักศึกษาได้มีประสบการณ์ในการร่วมกัน คิด ทำ และนำเสนอ ๒. นักศึกษาได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน	สรุปสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปต่อยอด	๑. นักศึกษาได้ร่วมกันคิดทบทวนธรรมะและประยุกต์สู่การนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน มี ๒. ความกล้าแสดงออก เชื่อมั่นตนเอง ยอมรับตนเองและคนอื่น ทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์
๖	ลมหายใจแห่งการเรียนรู้	๑. นักศึกษาได้เรียนรู้ การกำหนดรู้ลมหายใจ ๒. นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติการกำหนดรู้ลมหายใจ	-นั่งสมาธิ -การสะท้อนคิด -เจริญสติ -จินตามยปัญญา -ภาวนามยปัญญา -Positive Interdependence	๑. นักศึกษาได้ฝึกเจริญสติอยู่กับปัจจุบันในอิริยาบถนั่ง ๒. รู้ค่าลมหายใจตนเอง รู้จักตนเองพอใจ ยอมรับตนเองและคนอื่นมากขึ้น

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๑

เรื่อง ธรรมะทักษาย เวลา ๑.๐๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

เป็นการต้อนรับนักศึกษาที่เข้ารับการอบรม ด้วยธรรมะปฏิสันถารเป็นกันเอง เปิดใจผ่อนคลาย เตรียมนักศึกษาพร้อมเข้าร่วมกิจกรรม ชักชวนขั้นตอนต่าง ๆ เริ่มเปิดใจเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกันในระยะเวลา ๒ คืน ๓ วัน

จุดประสงค์

๑. นักศึกษาเกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และเปิดใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้
๒. นักศึกษามีความพร้อมและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้

เนื้อหาสาระ

๑. จุดประสงค์และลักษณะการฝึกอบรม
๒. ขั้นตอนพิธีต่าง ๆ
๓. แนวทางในการอยู่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันตลอดระยะเวลาการอบรม
๔. ขั้นตอนการมอบตัวเป็นศิษย์ และสมาทานศีล ๕

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๑๗-๒๐ คน

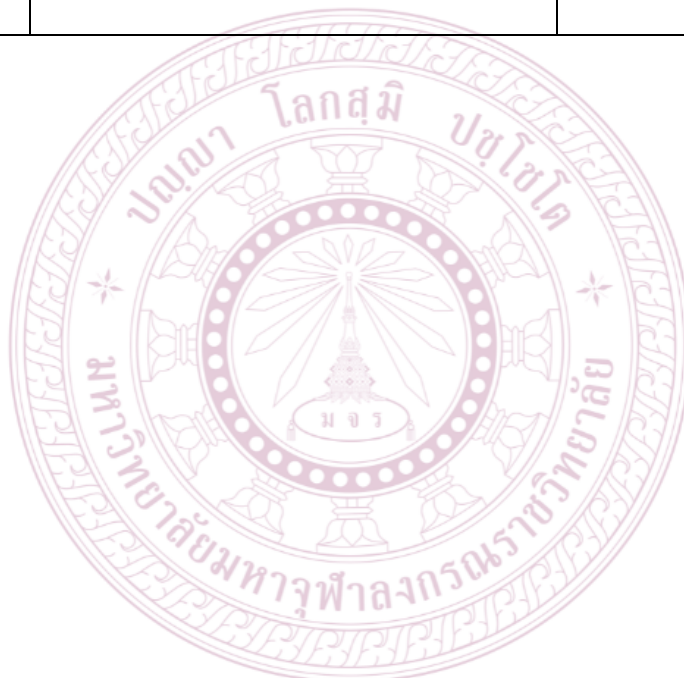
การวัดและประเมิน

๑. การสอบถามความตั้งใจในการเข้าร่วมการฝึกอบรม
๒. สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
๓. แบบสังเกตพฤติกรรม

ขั้นตอนกิจกรรม

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๑.๓๐ นาที	๑. พระวิทยากร กล่าวทักทายและจัดระบบแถวนักศึกษาที่ลงทะเบียนแล้วเข้ามาในห้องประชุม โดยจัดแถวแยกชายหญิงและเฉลี่ยให้แถวเท่าๆ กัน ๒. จากนั้นเล่านิทานเรื่องชาย ๓ คน แล้วก็ถามว่านิทานเรื่องนี้สะท้อนถึงอะไร? ๓. ให้นักศึกษาเขียนแบบประเมินตนเอง ๔. เตรียมความพร้อมสู่พิธีการ ๕. ประธานในพิธีจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัยสมาทานศีล รับศีล และกล่าวคำมอบ	๑. คอมพิวเตอร์ ๒. ห้องประชุม ๓. เอกสารประกอบการบรรยายที่ ๑.๑ ๔. กระดาษโพสอิท ๕. ใบงาน

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
	ตัวเป็นศิษย์โดยมีตัวแทนกล่าวนำและให้ที่เหลืออกกล่าวตาม ๖. นักศึกษาเขียนความตั้งใจพระธรรมวิทยากรแจกกระดาษโพสอิทให้นักศึกษาคนละ ๑ แผ่นพร้อมปากกา ให้ทุกคนเขียนความตั้งใจในการอยู่ร่วมกิจกรรมครั้งนี้ จากนั้นนำไปแปะไว้ที่กระดาน ๗. วิทยากรนำนักศึกษาทำกิจกรรมเคลื่อนไหว ขวาร่ายซ้ายดี	

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๒

เรื่อง ตามหาหัวใจ เวลา ๑.๓๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

เป็นการแบ่งกลุ่มโดยใช้กิจกรรม เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกที่แบ่งแยก เกิดความรู้สึกยุติธรรม ในการคละกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาถูกจัดกลุ่มโดยไม่รู้ตัว และเกิดความรู้สึกยินดีที่ได้รู้จักเพื่อน ใหม่ ซึ่งอาจจะยังไม่คุ้นเคยกันดีนัก แต่ก็เป็จุดเริ่มต้นที่ดีที่ได้เรียนรู้การเปิดใจยอมรับความ แตกต่างระหว่างกัน พร้อมยินดีในการแบ่งปันเอื้อเฟื้อต่อกันแม้จะยังไม่รู้จักกันดีพอ พร้อมกันนั้น กิจกรรมนี้ก็จะสอดแทรกหลักธรรมะเพื่อส่งเสริมการรู้คิดและปัญญา

จุดประสงค์

๑. นักศึกษาได้จัดกลุ่มโดยการคละกัน
๒. นักศึกษาได้รู้จักธรรมะเพื่อการรู้คิด

เนื้อหาสาระ

๑. กิจกรรมเพื่อแยกกลุ่ม การสนทนาธรรม
๒. การเจริญสติ การถามและการสื่อสาร

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๑๗-๒๐ คน

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการอบรม

ขั้นตอนกิจกรรม

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๓๐ นาที	๑. พระธรรมะวิทยากรจัดทำกระดาษตัดเป็นรูป หัวใจแบ่งเป็น ๕ กลุ่มตามหมวดธรรม อริยสัจ ไตรสิกขา อิทธิบาทธรรม พรหมวิหารธรรม จากนั้นตัดเป็นชิ้น ๆ ตามจำนวนผู้เข้าร่วม กิจกรรม นำมาคละผสมกัน ก่อนจะนำไปแจก คนละชิ้น	๑.กระดาษสี ๒.ปากกาเมจิก ๓.เชือกทำปายซื่อ ๔.กรรไกร และเทปกาว
๓๐ นาที	๒. จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ออกตามหา เพื่อนสีเดียวกันและต่อให้เป็นรูจิกซอร์	
๓๐ นาที	๓. เมื่อได้แล้วพระธรรมวิทยากรให้ผู้เข้าร่วม กิจกรรม ถอดรหัสกิจกรรม และหลักธรรมใน กระดาษ ก่อนส่งตัวแทนนำเสนอ ทุกกลุ่ม	

สุภาษิตประจำหัวข้อธรรม

สทฐา สารุ ปติฏฐิตา ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว ยังประโยชน์ให้สำเร็จ. ส. ส. ๑๕/๕๐.
 วิริเยณ ทุกขมจเจติ คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร. ขุ. ส. ๒๕/๓๖๑.
 สติมโต สุเว เสยโย คนมีสติ เป็นผู้ประเสริฐทุกวัน. ส. ส. ๑๕/๓๐๖.
 จิตตสส ทมโถ สารุ การฝึกจิตเป็นความดี. ขุ. ธ. ๒๕/๑๙.
 ปญญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก. ส. ส. ๑๕/๖๑.

แนวการใช้ เขียนลงไปในกระดาษจิกซอร์รูปหัวใจที่เตรียมไว้ แล้วใช้เป็นชื่อกลุ่มของนักศึกษา ซึ่งอาจารย์ประจำกลุ่มจะต้องอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจ ตั้งแต่ครั้งแรกที่ลงกลุ่ม

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๓

เรื่อง สายน้ำแห่งชีวิต เวลา ๑.๓๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

การคิดการเรียนรู้ คิดสร้างสรรค์เชิงบวก คิดทักษะทางสังคมซึ่งการดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีลักษณะคล้ายกระบวนการกลุ่ม ใช้เทคนิค Dialogue ร่วมกับการสนทนาธรรม ธรรมสากัจฉา และการเปิดใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างอิสระและเป็นกันเอง จินตนาการถึงชีวิตของตนเองว่าถ้าเปรียบเป็นสายน้ำจะเป็นสายน้ำแบบไหนแล้ววาดภาพออกมานำมาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟัง เปิดโอกาสให้กับทุกคนได้เรียนรู้ผ่านการฟังและการเล่าสู่กันฟังอย่างลึกซึ้ง นักศึกษาได้ฝึกคิดทบทวนชีวิตเป็นการเรียนรู้ตน ยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็นและเห็นแนวทางพัฒนา ได้รับฟังคนอื่นอย่างไม่ตัดสิน ฝึกการคิดสร้างสรรค์เชิงบวกเข้าใจตน เข้าใจคน

จุดประสงค์

๑. นักศึกษาได้ฝึกคิดจินตนาการสร้างสรรค์เชิงบวก
๒. นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน

เนื้อหาสาระ

๑. การสนทนาธรรม
๒. การฟังอย่างสุดมยปัญญา
๓. การเปิดใจพูดด้วยปิยวาจา
๔. สำรวจความรู้สึกละตัวตนเองขณะเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๑๗-๒๐ คน

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ขั้นตอนกิจกรรม

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๓๐ นาที	๑. วิทยากรนำนักศึกษาออกจากห้องประชุมตามกลุ่มหัวใจ	-กระดาษ A๔ -สีเทียน
๖๐ นาที	๒. นั่งในสถานที่เหมาะสมในลักษณะเป็นวงกลม ๓. ให้นักศึกษาจินตนาการว่าถ้าเปรียบเทียบชีวิตของตนเองกับสายน้ำ จะเป็นสายน้ำแบบไหนให้เวลาในการวาดภาพ อย่างมีสติตระหนักรู้อยู่กับปัจจุบัน จากนั้น แบ่งปันเล่าเรื่องราว สู่กันฟัง	

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
	-นำนักศึกษาทำสมาธิ ๕ นาทีร่วมกันถอดบทเรียนว่าเราได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรมนี้ แล้วเขียนบันทึก	

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๔

เรื่อง คนค้นข่าว เวลา ๑.๓๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

ปัจจุบันกระแสสังคมมักจะไหลไปตามกระแสข่าว ทั้งในสื่อหลักและสื่อออนไลน์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้นักศึกษาฝึกการพลิกความคิดวิเคราะห์ข่าว นักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เพื่อฝึกวิธีคิดเชิงบวก ฝึกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ การคิดเชิงเหตุผล การคิดแบบกาลามสูตร นักศึกษาได้ฝึกคิดวิเคราะห์ข่าวและแลกเปลี่ยนมุมมองอย่างสร้างสรรค์ พร้อมทั้งนำเสนอทางออก เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อหรือข่าวสารการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

จุดประสงค์

๑. นักศึกษาฝึกการพลิกความคิดวิเคราะห์ข่าว

๒. นักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

เนื้อหาสาระ

๑. การคิดแบบโยนิโสมนสิการ ตามหลักกาลามสูตร การคิดเชิงบวก
๒. การฟังอย่างสุดมยปัญญา
๓. การเปิดใจพุดด้วยปิยวาจา
๔. สำนวญความรู้สึกลตนเองขณะเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๑๗-๒๐ คน

การวัดและประเมิน

สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ขั้นตอนกิจกรรม

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๓๐ นาที	๑. นำนักศึกษาออกไปเป็นกลุ่ม นั่งเป็นวงกลมในที่เหมาะสมนักศึกษาทำสมาธิสักครู่อย่างผ่อนคลาย ๕ นาที	- กระดาษปรู๊ฟ - สีเทียน
๓๐ นาที	๒. นักศึกษาได้รับโจทย์ เป็นภาพข่าวจากสื่อ จากนั้นให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏในข่าว เชื่อมโยงหลักธรรมหรือสิ่งที่ตนเองมีความรู้เดิม พร้อมทั้งหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อแยกข้อเท็จจริง และความคิดเห็นออกให้ได้	
๓๐ นาที	๓. สรุปกิจกรรมและนำนั่งสมาธิสัก ๕ นาที ร่วมกันถอดบทเรียนและเขียนบันทึก	

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๕

เรื่อง ประยุกต์ธรรมนำชีวิต เวลา ๑.๓๐ ชั่วโมง

สาระสำคัญ

นักศึกษาได้ร่วมกันคิดทบทวนธรรมะและประยุกต์สู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีความกล้าแสดงออก เชื่อมั่นตนเอง ยอมรับตนเองและคนอื่น ทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์

จุดประสงค์

๑. นักศึกษาได้ทบทวนธรรม
๒. นักศึกษาได้มีประสบการณ์ในการร่วมกัน คิด ทำ และนำเสนอ
๓. นักศึกษาได้ฝึกทักษะในการทำงานร่วมกัน

เนื้อหาสาระ

๑. การคิดเพื่ออนาคต
๒. การคิดสร้างสรรค์เชิงบวก
๓. การคิดประยุกต์หลักธรรม

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๑๗-๒๐ คน

การวัดและประเมิน

๑. สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ขั้นตอนกิจกรรม

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
๑๕ นาที	๑. วิทยากรนำนักศึกษาไหว้พระสวดมนต์สั้น ๆ และนั่งสมาธิประมาณ ๕ นาที	- ผ้าปูนั่ง - ห้องประชุม
๑๕ นาที	๒. แยกนักศึกษาออกเป็นกลุ่ม ๆ	- กระดาษ
๓๐ นาที	๓. ชวนนักศึกษาสำรวจตนเอง “เราได้เรียนรู้อะไรบ้างในการมาครั้งนี้ และจะนำไปต่อยอดได้อย่างไร”	- ปากกา
๓๐ นาที	๔. จากนั้นแต่ละกลุ่มนำเสนอ การถอดบทเรียน หรือการเรียนรู้ของตนเอง	

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมที่ ๖

เรื่อง ลมหายใจแห่งการเรียนรู้ ครั้งละ ๓๐ นาที

สาระสำคัญ

ลมหายใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับคนเรามาตั้งแต่เกิด แต่ในชีวิตปัจจุบัน คนทั่วไปมักไม่สนใจหรือจะหาเวลาใส่ใจกับลมหายใจของตนเองอย่างจริงจังก็น้อยนัก การฝึกเรียนรู้ให้เห็นความสำคัญของลมหายใจ จึงเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำพร้อมทำเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าพระองค์ใช้วิธีกำหนดรู้ลมหายใจเพื่อก้าวสู่ความจริงแท้และกำจัดกิเลสในใจค้นพบความสุขที่แท้จริง เป็นการเพิ่ม Development and empowerment เพื่อให้เกิดสติภายในหรือ Mindfulness ด้วยการได้อยู่กับลมหายใจตนเองเกิดการไตร่ตรอง introspective ภายในตน

จุดประสงค์

๑. นักเรียนได้เรียนรู้การกำหนดรู้ลมหายใจ
๒. นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติการกำหนดรู้ลมหายใจ

เนื้อหาสาระ

๑. ความสำคัญของลมหายใจ
๒. วิธีกำหนดรู้ลมหายใจ
๓. เทคนิคในการฝึกกำหนดรู้ลมหายใจในชีวิตประจำวัน

ผู้เข้าอบรม

จำนวน ๑๗-๒๐ คน

การวัดและประเมิน

๑. แบบสอบถาม
๒. สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ขั้นตอนกิจกรรม

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
ครั้งละ ๓๐ นาที	วิทยากรให้นักศึกษานั่งตัวตรง ผ่อนคลาย สองมือวางไว้บนหน้าตัก ทำหน้าอึมๆ ยิ้มๆ ในใจ สร้างความรู้สึกให้ผ่อนคลาย ปลอดภัย และมั่นคง หายใจเข้าลึกๆ หายใจออกยาวๆ สามครั้ง จากนั้นปล่อยลมหายใจให้เป็นไปตามธรรมชาติ ให้นักศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้รู้ คือดูให้รู้ลมหายใจเข้า-ออก หายใจเข้าก็รู้ หายใจ	- ผ้าปูนั่ง - ห้องประชุม

เวลา	วิธีดำเนินการกิจกรรม	สื่อ/แหล่งเรียนรู้/อุปกรณ์
	ออกก็รู้สึกตัว ลมหายใจนั้นมีค่าต่อเรามาก หากสิ้นไร้ซึ่งลมหายใจ ชีวิตเราก็อยู่ไม่ได้ คนขาดอาหารอยู่ได้ ๗ วัน ขาดน้ำอยู่ได้ ๓ วัน แต่ถ้าขาดลมหายใจไม่เกิน ๕ นาทีก็อาจจะสิ้นชีวิตลงได้ ฉะนั้นแล้ว ตราบใดที่เรายังมีลมหายใจอยู่เราย่อมมีคุณค่าแห่งชีวิต ที่สามารถจะสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับตนเองและสังคมได้ ขอเพียงเรารู้เท่าถึงคุณค่าของลมหายใจ หายใจเข้าเบิกบาน หายใจออกเป็นสุข (จากนั้นให้นักศึกษานั่งในความสงบ จนครบ ๓๐ นาที)	

แบบวัดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตระดับอุดมศึกษา

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง ประสิทธิภาพของการฝึกนวัตกรรมการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณต่อการเปลี่ยนของคลื่นสมองของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการฝึกนวัตกรรมการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณต่อการเปลี่ยนของคลื่นสมองของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย และเพื่อประเมินชุดกิจกรรมนวัตกรรมการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณต่อการเปลี่ยนของคลื่นสมองของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

โดยต้องการทราบ ความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตระดับอุดมศึกษา จึงไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิด กรุณาเลือกคำตอบที่เป็นจริงกับตัวท่านมากที่สุด และตอบครบถ้วนทุกข้อ

คำตอบของท่านจะเป็น ประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ ทั้งนี้ ข้อมูลที่ท่านตอบถูกเก็บเป็นความลับ ไม่มีการเผยแพร่เป็นรายบุคคล หากจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยเชิงสถิตินำเสนอในภาพรวมเท่านั้น และไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการศึกษา หรือการดำเนินชีวิตของท่าน

แบบสอบถาม ประกอบด้วย ๒ ตอน จำนวน ๒๒ ข้อ โดยใช้เวลาในการตอบ ประมาณ ๑๕ นาที ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบวัดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตระดับอุดมศึกษา จำนวน ๑๘ ข้อ

ขอขอบคุณในความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและช่วยเหลือในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงตามสภาพความเป็นจริงของท่านลงในช่องว่าง

๑. เพศ ☐ ๑) ชาย ☐ ๒) หญิง

๒. อายุ.....ปี

๓. การศึกษา

☐ ๑. ชั้นปีที่ ๑ ☐ ๒. ชั้นปีที่ ๒ ☐ ๓. ชั้นปีที่ ๓

๔. สาขาวิชา

☐ ๑. การประถมศึกษา ☐ ๒. การศึกษาปฐมวัย

แบบวัดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตระดับอุดมศึกษา

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วพิจารณาว่าข้อความใดตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด คำถามต่อไปนี้ ให้ท่านสำรวจตัวท่านเอง โดยประเมินความคิด ของท่านว่าอยู่ในระดับใด

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านต้องการเลือกเพียงคำตอบเดียว ตามเกณฑ์ต่อไปนี้

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านต้องการเลือกเพียงคำตอบเดียว ตามเกณฑ์ต่อไปนี้

๕ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความคิดของท่านมากที่สุด

๔ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความคิดของท่านมาก

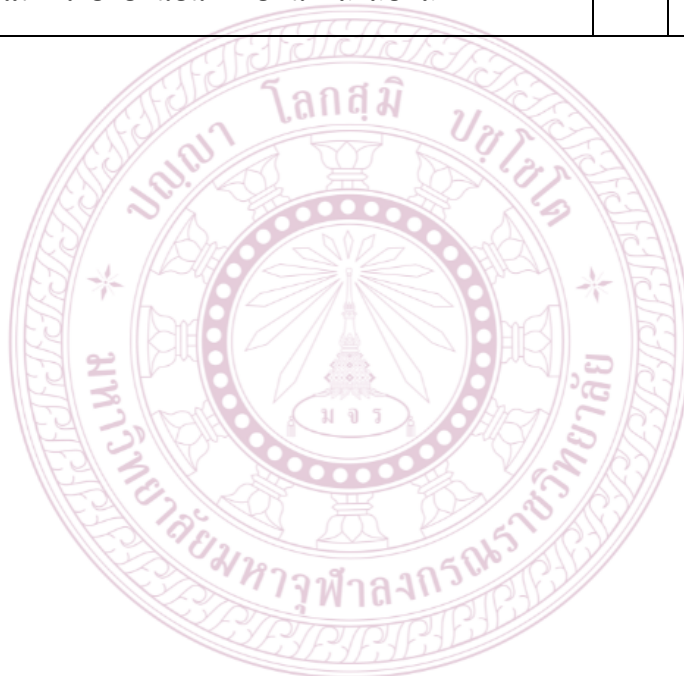
๓ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความคิดของท่านปานกลาง

๒ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความคิดของท่านน้อย

๑ หมายถึง ท่านเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความคิดของท่านน้อยที่สุด

ลำดับ	ข้อความคำถาม	ความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง						
๑	ฉันรับฟังและโต้ตอบได้อย่างเหมาะสม แม้เป็นมุมมองที่แตกต่าง					
๒	ฉันรับฟังความเห็นหรือข้อมูลจากหลากหลายมุมมอง แม้เป็นมุมมองที่แตกต่าง โดยไม่แสดงพฤติกรรมเชิงลบ					
๓	ฉันพึงพอใจต่อความคิดเห็นที่เหมือนตนเอง และเปิดโอกาสให้กับคนเห็นต่างแสดงความเห็น					
ด้านการมองแง่ดี แ่งเสีย คุณและโทษ						
๔	ฉันหาข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจเสมอ					
๕	บางครั้งฉันจินตนาการถึงเหตุการณ์ที่แย่ที่สุดที่จะเกิดขึ้น					
๖	ฉันเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียก่อนตัดสินใจยังทำอะไรทุกครั้ง					
ด้านการหาทางออกเพื่อแก้ปัญหา						
๗	เมื่อเจอปัญหาฉันสามารถรู้ถึงสาเหตุของปัญหานั้นได้					
๘	เมื่อเจอปัญหาฉันสามารถอธิบายถึงสาเหตุของปัญหานั้นให้คนอื่นเข้าใจได้					
๙	เมื่อเจอปัญหาฉันสามารถคลี่คลายปัญหานั้นด้วยตนเองได้ และบอกคนอื่นได้					
ด้านการใช้ปัญญาไตร่ตรอง						
๑๐	ฉันสามารถอธิบายสิ่งที่ตนเองเข้าใจได้ด้วยภาษาของตนเอง					
๑๑	ฉันสามารถอธิบายสิ่งที่ตนเองเข้าใจ พร้อมยกตัวอย่างที่สอดคล้อง					
๑๒	ฉันสามารถอธิบายสิ่งที่ตนเองเข้าใจ และประโยชน์ของสิ่งที่เข้าใจ พร้อมยกตัวอย่างจากประสบการณ์ของตนเองที่สอดคล้องได้					
ด้านรู้จักเลือกเสพคุณค่าที่เป็นประโยชน์						
๑๓	ฉันกล้าปฏิเสธในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต					

๑๔	ประเมินสถานการณ์และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้					
๑๕	รู้จักวิพากษ์วิจารณ์บนพื้นฐานของข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้อง					
ด้านการรู้จักแยกแยะคุณธรรมและอคุณธรรม						
๑๖	ฉันไม่พูดร้ายต่อคนอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง					
๑๗	ฉันไม่ทำร้ายต่อคนอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง					
๑๘	ฉันไม่คิดร้ายต่อคนอื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง					

แบบสรุปโครงการวิจัย (เพื่ออนุมัติจบโครงการวิจัย) สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รหัสข้อเสนองานวิจัย MCU RS 800766013

ชื่อโครงการ

การวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง โลกยุคใหม่หลังโคโรนาโควิด ๑๙ : การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการเรียนรู้เสริมทักษะวิถีใหม่บนฐานกระบวนการรู้คิดทางปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย

หัวหน้าโครงการ: ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

หน่วยงานสังกัด: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์: ๐๘๗-๐๗๘-๙๔๙๕ อีเมล: Prasit008@gmail.com

ผู้ร่วมวิจัย: พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโนโท (วิเศษหมื่น), รศ.ดร

หน่วยงานสังกัด: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์: ๐๘๖-๙๘๐-๘๕๖๑ อีเมล: ekapatra_2549@yahoo.com

ผู้ร่วมวิจัย: พระธัชพล รุกขิโต (อัครัง)

หน่วยงานสังกัด: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์: ๐๖๒-๒๒๙-๔๑๖๕

ผู้ร่วมวิจัย: ดร.ตฤณลา จำปาวัลย์

หน่วยงานสังกัด: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์: ๐๘๑-๖๔๓-๐๘๖๙

ผู้ร่วมวิจัย: พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน), ผศ.ดร

หน่วยงานสังกัด: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์: ๐๘๑-๘๔๖-๔๔๐๙ อีเมล: Phuen.cha@mcu.ac.th

๑. ความสำคัญ/ความเป็นมา/ประเด็นปัญหาก่อนการวิจัย

การศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวกับสภาพปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเหตุการณ์วิกฤตโรคระบาดโควิด ๑๙ ที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก องค์การสถาบันการศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวและเตรียมความพร้อมทางด้านการให้การศึกษ สำหรับให้ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างเสริมทักษะด้านการคิด เพื่อพัฒนาผู้เรียนในทุกๆระดับ นอกจากนี้ สังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กระแสโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร ส่งผลให้เกิดอารยธรรมวัตถุนิยม บริโภคนิยม ละ

ทั้งมิติทางจิตใจ ดังนั้นจึงเกิดกิเลส ความต้องการการบริโภคอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงได้มีการปรับตัว มีการนำเทคโนโลยี สารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน แต่ที่สำคัญคือการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการรู้คิดเชิงปัญญา สามารถคิดด้วยเหตุผลรู้เท่าทันข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์

การเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต่อมนุษย์ในทุกช่วงวัยของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการพัฒนาประเทศไทย จึงได้มีการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 เชื่อมโยงสู่กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 4 ซึ่งมาตรา 22 ได้ระบุหลักการจัดการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” รูปแบบการเรียนรู้ เป็นปัจจัยและตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคนเพราะมีความชอบ ความถนัด หรือกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน จึงกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ มีความสำคัญและเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดได้ การเรียนรู้เกิดได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน นอกจากนี้ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน และหนึ่งในรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ รูปแบบการเรียนชุดกิจกรรม (Activity Packages) หรือเดิมเรียกว่าชุดการสอนหรือชุดการเรียน (Instructional Packages หรือ Learning Packages) เป็นสื่อที่ผู้สอนนำมาใช้ประกอบการสอน และเป็นนวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองฝึกให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้สิ่งต่างๆ ในชุดกิจกรรมเพื่อศึกษาด้วยตนเอง หรือกล่าวได้ว่า ชุดการสอนเป็นสื่อผสมที่ได้จากระบบการผลิต และการนำสื่อการสอนที่สอดคล้องกับหน่วยหัวเรื่อง และวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ทีมผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนสำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพในการสอนและผลลัพธ์ที่ดีที่สุด ในการวิจัยนี้ได้มุ่งศึกษา “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย และพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการรู้คิดของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อยกระดับไปสู่การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๒.๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๒.๒. เพื่อพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยแบ่งศึกษาวิจัยเป็น ๒ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้า จากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ภาษาไทยและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อกำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำผลการศึกษา มาสรุป สังเคราะห์ เป็นแนวทางกำหนดกรอบการวิจัย และสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก ต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) เพื่อการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ก่อนการสัมภาษณ์ ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา รวม ๒ ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ ท่าน รวมจำนวน ๖ รูป/ท่าน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยนำผลการศึกษาในขั้นตอนการวิจัยเอกสาร ใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามแนวทางการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาให้สอดคล้องกับขอบเขตและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและพัฒนาปรับปรุงให้ครอบคลุมและตรงตามเนื้อหาของเรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

(๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยการรวบรวมจากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ภาษาไทยและอรรถกถา

(๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) โดยการรวบรวมจากงานวิจัย ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา และการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากการรวบรวมและศึกษาข้อมูลทางเอกสาร เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดแนวทางสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๒) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา จำนวน ๑ รูป ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา จำนวน ๒ คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา จำนวน ๒ คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและกิจกรรมเพื่อการศึกษา จำนวน ๑ คน รวมจำนวน ๖ รูป/คน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

(๑) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

(๒) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ๖ รูป/คน นำผลการสังเคราะห์ขั้นตอนการวิจัยเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึก นำมารวบรวมและจัดระเบียบออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความเหมาะสมอย่างเป็นหมวดหมู่ เพื่อตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

๔. ผลการวิจัย

จากการ“การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย”สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อรูปแบบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

(๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (Attention) คือ การสร้างความสนใจหรือความใส่ใจ เมื่อ นิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจ จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น

(๒) การรับรู้ (Perception) คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจข้อมูล ที่ผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้ รับรู้ตามความเป็นจริง

(๓) ความจำ (Memory) คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้

(๔) วิธีการคิด (Thinking) คือ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล คิดอย่างมี วิจารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้ บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้

(๕) การรู้จักตนเอง Self-Awareness คือ ความสามารถในการสะท้อนความคิดและ กระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและ กระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้

โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และ สมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริง อย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ให้เป็น “ปรโตโมหะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น

กล่าวโดยสรุป พบว่า ปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของ นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย คือ กระบวนการเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนหรือนิสิตระดับอุดมศึกษา ในประเทศไทยเกิดสติและสมาธิ สร้างให้ผู้เรียนเกิดความสนใจต่องานหรือสิ่งเร้าเพื่อเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจจะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ เกิดการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัสหรือทางอายตนะ และเกิด ความจำต่อข้อมูลดังกล่าวเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้ พร้อมทั้ง เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หา เหตุผล คิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เพื่อความสามารถในการ พึ่งพาตนเองและเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง ด้วยนวัตกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็น “ปรโตโมหะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้แก่ผู้เรียน

๔.๒. ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย

ผลการศึกษาการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้าง

ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ กิจกรรม ดังนี้

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่	รายละเอียด (การศึกษาเอกสาร)	รายละเอียด (สัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (Attention)	คือ ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียน เมื่อนิสิต นักศึกษาเกิดความสนใจหรือใส่ใจต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เรียนรู้ ผู้เรียนจะมีความสามารถในการจดจำต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น	คือ ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียน เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจหรือใส่ใจต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งที่เรียนรู้ ผู้เรียนจะมีความสามารถในการจดจำต่อสิ่งที่ตนสนใจ ต่องานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น	คือ ความสนใจหรือความใส่ใจของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนจดจำต่องาน สิ่งเร้า หรือสิ่งที่เรียนรู้
๒) การรับรู้	ความสามารถในการรับรู้ รู้ทันสิ่งที่มากระทบกับทางอายตนะ ได้แก่ อายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระทบกับอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ เกิดการรับรู้ขึ้นมา	คือ ความสามารถในการรับรู้ สิ่งที่ผ่านมาทางอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ รับรู้เท่าทันสิ่งที่มากระทบ เท่าทันอารมณ์ เช่น ความชอบ-ไม่ชอบ ความยินดี-ยินร้าย เป็นต้น เพื่อพัฒนาการรู้คิด เพื่อสร้างอิสระจากอารมณ์นั้น ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์	ความสามารถในการรับรู้ (perception) สิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบอายตนะ โดยมีเป้าหมาย คือการรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้น พัฒนาวิธีการคิด และปัญญา
๓) สติและสมาธิ (ความจดจำได้)	สติและสมาธิ เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้คิด พัฒนาปัญญา เมื่อผู้เรียนมี “สติ” หรือความระลึกได้ ไม่เผลอ และ “สมาธิ” หรือความตั้งมั่นในสิ่งที่เรียนรู้ ใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยในการจดจำ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาทักษะวิธีการคิด วิธีการคิดทางปัญญา เพื่อผู้เรียนได้รู้เท่าทันความเป็นจริง เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ของนิสิตระดับอุดมศึกษา	สติ และสมาธิ เพื่อส่งเสริมทักษะการรู้คิด พัฒนาปัญญา เมื่อผู้เรียนมี “สติ” หรือความระลึกได้ ไม่เผลอ และ “สมาธิ” หรือความตั้งมั่นในสิ่งที่เรียนรู้ ใจสงบไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยในการจดจำ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาทักษะวิธีการคิด วิธีการคิดทางปัญญา เพื่อผู้เรียนได้รู้เท่าทัน	สติ และสมาธิ ช่วยในการจดจำ ส่งเสริมทักษะการรู้คิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ พัฒนาปัญญา

ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่	รายละเอียด (การศึกษาเอกสาร)	รายละเอียด (สัมภาษณ์เชิงลึก)	ผลการศึกษา
		ความเป็นจริง เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ของนิสิตระดับอุดมศึกษา	
๔) วิธีการคิด หรือ โยนิโสมนสิการ	วิธีการคิดเป็นความสามารถในการคิดอย่างถูกวิธี หรือวิธีคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” คิดพิจารณา วิเคราะห์ การใช้เหตุผล ตรិตรองรู้สิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี คิดอย่างมีวิจยารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้	วิธีการคิดเป็นความสามารถในการคิดอย่างถูกวิธี หรือวิธีคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” คิดพิจารณา วิเคราะห์ การใช้เหตุผล ตริตรองรู้สิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี คิดอย่างมีวิจยารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้	วิธีการคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างแยบคาย หรือวิธีการคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” ช่วยการคิดอย่างมีวิจยารณญาณ ส่งเสริมรู้คิดทางปัญญา
๕) การรู้จักหรือตระหนักรู้ในตนเอง	ความสามารถในการสะท้อนความคิดและการเรียนรู้ของตนได้ สามารถควบคุม ตรวจสอบ การเรียนรู้ของตน เพื่อการพัฒนาตนเองได้ต่อไป	การรู้จักตนเอง ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุม และตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้	การรู้จักตนเอง ช่วยส่งเสริมความสามารถในการสะท้อนความคิด และกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุม และตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป

๕. อภิปรายผล

ผลการศึกษาปัจจัยซึ่งเป็นองค์ประกอบการเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ ๑) ความสนใจหรือความใส่ใจ (Attention) คือ การสร้างความสนใจ เมื่อนิสิต นักศึกษา เกิดความสนใจ จะมีความสามารถในการจดจ่อต่อสิ่งที่ตนสนใจ ทำงานหรือสิ่งเร้าที่สนใจนั้น ๒) การรับรู้ (Perception) คือ ความสามารถในการรับรู้ ตีความ ทำความเข้าใจ ข้อมูลที่ผ่านทางประสาทสัมผัส หรือผ่านทางอายตนะ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ได้ รับรู้ตามความเป็นจริง ๓) ความจำ (Memory) คือ ความสามารถในการจดจำข้อมูลที่ผ่านมาทางประสาทสัมผัส หรืออายตนะ เพื่อสามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ ๔) วิธีการคิด (Thinking) คือ

ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถแก้ไขปัญหา ตัดสินใจ ได้อย่างถูกต้อง และสามารถคุมพฤติกรรมของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ และ (๖) การรู้จักตนเอง (Self-Awareness) คือ ความสามารถในการสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตน ควบคุมและตรวจสอบการเรียนรู้ของตน สามารถสะท้อนความคิดและกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้

โดยทักษะการรู้คิดทางปัญญา นิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยต้องมี “สติ และสมาธิ” เป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญ มีความสามารถในการจดจ่อติดตามต่อเนื่องกับข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างชัดเจน และจะส่งผลให้เกิดการรู้คิดเชิงปัญญา คือความรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เป็นอยู่ และวางท่าทีอย่างถูกต้องต่อสรรพสิ่ง รู้เท่าทันต่อสิ่งที่มาตกกระทบ “อายตนะ” และสามารถมีวิธีคิดอย่างถูกต้องหรือ “โยนิโสมนสิการ” การเสริมทักษะการรู้คิดทางปัญญา เป็นการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ให้เป็น “ปรโตโมหะ” ให้มีความเป็นกัลยาณมิตร ให้เป็นความจริง ความดี ความงามให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงปัญญาขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องของ สรรวงพร กุศลส่ง (๒๕๖๔) ที่ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า ๑. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบดังนี้ ๑) หลักการ ๒) วัตถุประสงค์ ๓) เนื้อหาสาระ ๔) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ๕) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ ๖) การวัดและประเมินผล ๒. ผลการเสริมสร้างการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย ๑) การตระหนักรู้ที่จะแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ๒) การวางแผนการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรงและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง ๓) การปฏิบัติในการสามารถรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา และ ๔) การตรวจสอบความสำเร็จของการรู้คิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และ ๓. ผลการสร้างและการหาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่าโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลการพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยการพัฒนาชุดกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ ทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณญาณของนิสิตมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ประกอบด้วย ๖ กิจกรรม ได้แก่ ๑. ธรรมะทักษิ ๒. ตามหาหัวใจ ๓. สายน้ำแห่งชีวิต ๔. คนค้นข่าว ๕. ประยุกต์ธรรมนำชีวิต ๖. ลมหายใจแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรสุดา อินทร์สาน (๒๕๖๐) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับ การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการฝึกหัดทางปัญญาร่วมกับการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเพื่อสร้างเสริมความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายประกอบด้วยขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) ขั้นการให้ข้อมูลที่จำเป็น ๒) ขั้นการสาธิตให้เห็นวิธี ๓) ขั้นการชี้จุดเด่นที่น่าสนใจ ๔) ขั้นการฝึกโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ๕) ขั้นการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยน และ ๖) ขั้นสรุปบทเรียนให้ชัดเจน ประสิทธิผลจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่าคะแนนความสามารถในการอ่านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ ๐.๐๕ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

เนื่องจากงานวิจัยนี้ พบว่า “การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย” สามารถเพิ่มทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษา โดยรวมได้ จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑) ด้านนโยบาย ผู้บริหารกำหนดนโยบายการส่งเสริมการฝึกทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณในการจัดการเรียน การสอนได้พัฒนากระบวนการคิด

๒) ด้านการศึกษา อาจารย์หรือนักวิชาการ ฝึกการเรียนการสอน แนวคิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเลือกบริบทใหม่ ๆ ในการเสริมสร้างคุณลักษณะนิสิตให้เกิดการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณ

๖.๒ ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างนิสิตระดับอุดมศึกษา ในองค์กรรัฐ และเอกชน ว่ามีองค์ประกอบที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และเผยแพร่ผลการศึกษาในหน่วยงาน สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ต่อไป

๒) ควรศึกษารูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิด ทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยสาขาวิชาอื่น ๆ เชิงพัฒนาการ (developmental research) หรือ การวิจัยระยะยาว (Longitudinal study) ซึ่งจะให้เห็นพัฒนาการ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการ พัฒนาทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณต่อการเปลี่ยนของคลื่นสมองของนิสิตระดับอุดมศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

๓) ควรศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมรูปแบบการเรียนรู้วิถีใหม่ต่อการเสริมสร้างทักษะการรู้คิดทางปัญญาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย ในรูปแบบวิจัย R&D

๗. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๗.๑ สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหมาะสม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของนิสิต นักศึกษา และการเปลี่ยนแปลงของสังคม

๗.๒ จัดการเรียนการสอน ด้วยการพัฒนาประยุกต์ใช้ชุดกิจกรรม เสริมสร้างการพัฒนาสติและสมาธิของผู้เรียน พร้อมทั้งเสริมสร้างความสามารถการรู้คิดทางปัญญา วิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณในการกลั่นกรองเท่าทันข้อมูลข่าวสาร พร้อมทั้งคำนึงถึงความเหมาะสมกับพัฒนาการตามช่วงวัยของผู้เรียน

๗.๓ ผู้สอน เป็นผู้เอื้ออำนวย สนับสนุน ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง

๘. การเผยแพร่ผลงานวิจัย

งานวิจัยได้มีการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งตีพิมพ์ ซึ่งอยู่ในระหว่างขั้นตอนการดำเนินการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Dr. Prasit Kaewsri

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาจิตวิทยาชีวิตและความตาย

๓. หน่วยงานและสถานที่ที่ติดต่อได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

- หน่วยงาน: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ติดต่อ: ๗๙ หมู่ ๑ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
- หมายเลขโทรศัพท์: ๐๘๗-๐๗๘-๙๔๙๕
- E-mail: Prasit008@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- พธ.ด. (พุทธจิตวิทยา)
- ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)
- พธ.บ. (พุทธจิตวิทยา)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- การจัดกระบวนการเรียนรู้
- การฝึกอบรม

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย/ผลงานทางวิชาการ

- อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาจิตวิทยาชีวิตและความตาย
- วุฒิบัตร การฝึกอบรมโครงการ “สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่” (ลูกไก่) รุ่นที่ ๒ ปี ๒๕๖๖ โดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยรังสิต
- บทความวิจัย:
 - (๑) ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี. (๒๕๖๐). รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกตามหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อพัฒนาการรู้คุณค่าแห่งตน ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๓ ฉบับพิเศษ เล่ม ๒ มิถุนายน ๒๕๖๐
 - (๒) ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี. (๒๕๖๒). รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพระวิทยากร กระบวนการเยียวยาใจโดยกลุ่มศิลาธรรม. ตีพิมพ์ใน วารสารมหาจุฬานาคปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๒)

(๓) ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี. (๒๕๖๓). การปรับตัวของนักเรียนไทยในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษา นักเรียนไทยในดาร์จีลิง ประเทศอินเดีย. ตีพิมพ์ใน วารสารสังคมศาสตร์และมานายวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

(๔) Attitude of Life and Death of Indian Buddhists: A Case Study of Vajrayāna Buddhists in Darjeeling City. Book of Proceedings. The International Conference on Asian Values in the Process of Integration and Development. October 25, 2019 Ho Chi Mint city, Vietnam.

(๕) Reflection of Using Buddhist Cognitive Process Activities in the Workshop of Research Methodology Course. Solid State Technology. Vol. 63 No. 2s (2020)

- บทความวิจัย:

(๑) ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี. (๒๕๕๙). “การพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ศึกษากรณี ๓ จังหวัดชายแดนอีสานใต้”. ตีพิมพ์ใน วารสารพุทธอาเซียนศึกษา. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๙

(๒) ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี. (๒๕๖๑). “การจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้วยการศึกษานอกสถานที่ในแดนพุทธภูมิของหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธจิตวิทยา”. ตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑

(๓) ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี. (๒๕๖๒). “รูปแบบการทำสวนเกษตรวิถีพุทธเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม: ศึกษากรณี สวนฮักนาแพง สำนักปฏิบัติธรรมป่าโมกษธรรมาราม จังหวัดสระแก้ว”. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒

(๔) ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี. (๒๕๖๓). “การคิดเร้ากุศลเพื่อการเผชิญหน้ากับวิกฤตโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19)”. ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินันโท (วิเศษหมื่น), รศ.ดร

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phra Ekapatra Abhichando, Asst. Prof. Dr.

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน

- คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ผู้อำนวยการ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชีวิตและความตาย

๓. หน่วยงานและสถานที่ที่ติดต่อได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

- หน่วยงาน: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ติดต่อ: ๗๙ หมู่ ๑ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ ๑๓๑๗๐
- หมายเลขโทรศัพท์: ๐๘๖-๙๘๐-๘๕๖๑
- E-mail: ekapatra_2549@yahoo.com

๔. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาเอก คณะจิตวิทยา สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม Marathwada University, India
- ปริญญาโท คณะจิตวิทยา สาขาวิชาจิตวิทยาคลินิก Marathwada University, India
- ปริญญาตรี (พธ.บ.) คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาตรี (พธ.บ.) คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- การบริหารจัดการ การบริหารจัดการด้านการศึกษา
- การวางแผนกลยุทธ์
- จิตวิทยา
- ภาษาอังกฤษ

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย/ผลงานทางวิชาการ

- บทความวิชาการ:

(๑) เรื่อง สารานุกรมสุขหรือสารานุกรมทุกข์ ปีพิมพ์ ๒๕๓๙

- งานวิจัย:

- (๑) หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง “ทัศนคติความเชื่อในเรื่องความตายของชาวพุทธไทย” ปีงบประมาณ ๒๕๕๒
- (๒) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “ภาวะผู้นำของผู้บริหารในมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารงานทางวิชาการ” ปีงบประมาณ ๒๕๔๗
- (๓) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “อิทธิพลพระพุทธศาสนาต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร” ปีงบประมาณ ๒๕๕๐
- (๔) ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน” ปีงบประมาณ ๒๕๔๘
- (๕) ผู้ร่วมวิจัย “การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยจิตสังคมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ปีงบประมาณ ๒๕๔๙

- หนังสือ:

- (๑) **ชีวิตกับความตาย** เอกสารประกอบการสอน โรงพิมพ์มหาจุฬาบรรณาการ พิมพ์ปี ๒๕๕๑
- (๒) **ประวัติและแนวคิดทางจิตวิทยา** เอกสารประกอบการสอน โรงพิมพ์มหาจุฬาบรรณาการ พิมพ์ปี ๒๕๔๘
- (๓) **จิตวิทยาการให้คำปรึกษาและจิตบำบัดแนวพุทธ** เอกสารประกอบการสอน โรงพิมพ์มหาจุฬาบรรณาการ พิมพ์ปี ๒๕๔๖
- (๔) **ทฤษฎีบุคลิกภาพ** เอกสารประกอบการสอน โรงพิมพ์มหาจุฬาบรรณาการ พิมพ์ปี ๒๕๔๑
- (๕) **จิตวิทยาสิริมงคล** เอกสารประกอบการสอน โรงพิมพ์มหาจุฬาบรรณาการ พิมพ์ปี ๒๕๔๙
- (๖) **จิตวิทยาองค์กร** เอกสารประกอบการสอน โรงพิมพ์มหาจุฬาบรรณาการ พิมพ์ปี ๒๕๕๑

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล

พระธัชพล รุกขิโต (อัครัง)

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phra Thatchathon Rakkhito (Attrarung)

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน

- รักษาการ เลขานุการ สำนักงานคณบดีคณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. หน่วยงานและสถานที่ที่ติดต่อได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

- หน่วยงาน: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ติดต่อ: ๗๙ หมู่ ๑ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
- หมายเลขโทรศัพท์: ๐๖๒-๒๒๙-๔๑๖๕
- E-mail: Thatchathon.at@mcu.ac.th

๔. ประวัติการศึกษา

- พธ.ม. จิตวิทยาชีวิตและความตาย ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พธ.บ. พุทธจิตวิทยา ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- วุฒิบัตร การฝึกอบรมโครงการ “สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่” (ลูกไก่) รุ่นที่ ๒ ปี ๒๕๖๖ โดย
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยรังสิต

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- ด้านการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ
- การใช้คอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศ สื่อมีเดีย
- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย/ผลงานทางวิชาการ

- ธัชพล อัครัง. (๒๕๖๖). โรคจิตทางพระพุทธศาสนาและวิธีรักษาตามแนวพุทธศาสนา. ตีพิมพ์ในวารสาร พุทธจิตวิทยา ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๖.

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

ดร. ตติลา จำปาวัลย์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Dr. Tatila Jampawal

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน

นักวิชาการอิสระ

๓. หน่วยงานและสถานที่ที่ติดต่อได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

- หน่วยงาน: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่อยู่ติดต่อ: ๗๙ หมู่ ๑ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
- หมายเลขโทรศัพท์: ๐๘๑-๖๔๓-๐๘๖๙ E-mail: Tatila.j@gmail.com

๔. ประวัติการศึกษา

- พธ.ด. พุทธจิตวิทยา ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ศศ.ม. จิตวิทยาพัฒนาการ คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วท.บ. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นศ.บ. นิเทศศาสตร์-การโฆษณา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ จิตวิทยา
- สาขาวิชาด้านมานุษยวิทยา

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย/ผลงานทางวิชาการ

- ตติลา จำปาวัลย์. (๒๕๖๕). งานวิจัย “พุทธจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยการส่งเสริมเศรษฐกิจแนวพุทธและจิตพอเพียง”. วารสาร มจร การสังคมสงเคราะห์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕.
- ตติลา จำปาวัลย์. (๒๕๖๖). โรคจิตทางพระพุทธศาสนาและวิธีการรักษาตามแนวพุทธศาสนา. ตีพิมพ์ในวารสาร พุทธจิตวิทยา ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๖.
- ตติลา จำปาวัลย์. (๒๕๖๑). ความวิตกกังวลตามสถานการณ์. ตีพิมพ์ในวารสาร พุทธจิตวิทยา ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑.

- ตฤฉลา จำปาวัลย์. (๒๕๖๑). คุณลักษณะของผู้ให้การปรึกษาครอบครัวตามแนวพุทธจิตวิทยา. ตีพิมพ์ในวารสาร พุทธจิตวิทยา ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑.
- ตฤฉลา จำปาวัลย์. (๒๕๖๐). แนวคิดและทฤษฎีภาวะซึมเศร้าทางจิตวิทยา. ตีพิมพ์ในวารสาร พุทธจิตวิทยา ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐.

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล

พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน), ผศ.ดร

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phramaha Phuen Chalermchan, Asst. Prof. Dr.

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายประกันคุณภาพ

๓. หน่วยงานและสถานที่ที่ติดต่oได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

- หน่วยงาน: ฝ่ายประกันคุณภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
- ที่อยู่ติดต่อ: ๗๙ หมู่ ๑ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกเกด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
- หมายเลขโทรศัพท์: ๐๘๑-๘๔๖-๔๔๐๙
- E-mail: Phuen.cha@mcu.ac.th

๔. ประวัติการศึกษา

- Doctor of Philosophy (Psychology)
- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาการปรึกษา)
- พุทธศาสตรบัณฑิต (วิชาจิตวิทยา)
- หลักสูตร Trainer for trainee (แม่ไก่) สมาคมนักวิจัย รุ่นที่ ๑๑ ๒๕๕๘
- การใช้โปรแกรม Lisrel โปรแกรมทางสถิติสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ๒๕๖๑
- การวิจัยเพื่อพัฒนางานวิชาการ โดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ๒๕๖๐

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

- การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS, Lisrel เพื่อการวิจัย
- จิตวิทยา

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย/ผลงานทางวิชาการ

- หนังสือ จิตวิทยาทั่วไป
- เอกสารประกอบการสอน วิชา สถิติในจิตวิทยา
- พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน), ผศ.ดร. (๒๕๕๘). งานวิจัย “ปัจจัยจิตสังคมที่อิทธิพลต่อสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ”.
- พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน), ผศ.ดร. (๒๕๕๙). งานวิจัย “โมเดลเชิงสาเหตุ ความกล้าหาญทางศีลธรรมในวัยรุ่น”.
- พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ (เฉลิมงาน), ผศ.ดร. (๒๕๖๐). งานวิจัย “โมเดลเชิงสาเหตุ ความเข้มแข็งของครอบครัวไทย”